

STÁŽNOSTI A ŽALOBY SLOVANOV V UHORSKU
NA PROTIZÁKONNĚ PRECHMATY MAĐAROV

PREDNESENĚ UHORSKÝM SLOVANOM

LIPSKO

ROBERT BINDER

1843

DIE BESCHWERDEN UND KLAGEN
DER SLAVEN IN UNGARN
ÜBER DIE GESETZWIDRIGEN ÜBERGRIFFE
DER MAGYAREN

VORGETRAGEN VON EINEM
UNGARISCHEN SLAVEN

LEIPZIG

ROBERT BINDER

1843

Táto úvaha mala byť vytlačená v istých maďarských novinách, ale pre prekážky, ktoré sa vyskytli, nemohla tam vyjsť, a tak ju pôvodca poslal na vytlačenie do zahraničia, aby sa odôvodnené a oprávnené sťažnosti Slovanov v Uhorsku stali známymi našej krajine, ale predovšetkým krajinskému snemu, ktorý sa má onedlho zísť. K tejto úvahe je pripojený prosbopis Slovanov na Jeho c. kr. apoštolské Veličenstvo *Ferdinanda V.*, spolu s prílohami a odtiaľ rovnako jasne vysvitajú sťažnosti Slovanov a ich skromné požiadavky. Slovania museli dokázať, ako sa urážajú ich ľudské práva a ohradiť sa proti tomu, iným sa patrí, aby urazeným dopomohli k spravodlivosti.

Gróf *Ján Majláth*, dobre známy učenému svetu podľa svojich historických diel, začiatkom tohto roku pod nadpisom Patriotizmus a národnosť uverejnil v Národných novinách (*Nemzeti Ujság*) článok, v ktorom rozoberá rečové pomery v Uhorsku s nestrannosťou a objektívnosťou, aká nemá doteraz páru v maďarských novinách. Nároky maďarizmu upravuje do príslušných medzí a článok zakončuje výzvou na všetkých nemaďarských obyvateľov krajiny, aby podľa možnosti čím najpodrobnejšie uverejnili skutočnosti, ktorými sa cítia byť ukrivdení. Vyhovieť tejto výzve, ktorá sa týka v prvom rade nás Slovanov, pokladali sme tým viac za svoju povinnosť, pretože je z nej zrejmý šľachetný zámer, dať naše sťažnosti na všeobecné vedomie, aby im, keď sa dokážu ako odôvodnené, na budúcom krajinskom sneme mohli odpomôcť, všetko bezprávie odstrániť a budúcim krivdám predísť. Šľachetný gróf patrí medzi tých vlastencov, ktorí sú povznesení nad malichernú národnú domýšľavosť a nie sú zaslepení národnými predsudkami, takže pozdvihujú svoje hlasy za sväté právo a bojujú proti bezpráviu, nech by bolo kdekoľvek. Preto predovšetkým jemu a s ním rovnako zmýšľajúcim sa prihovorme v tejto úvahe, lebo jej úlohou je vyložiť, ako a prečo sa my Slovania v Uhorsku cítime urazení a poškodení na svojich svätých a nezadateľných právach.

S každým národom čím najužšie súvisí jeho reč. V nej, ako v prvom produkte teoretického ducha odráža sa národ: reč je preto najistejšou

charakteristikou povahy a zvláštnosti každého národa. Rečou prejavuje národ, tak ako i jednotliviec, svoju najvnútornejšiu povahu; ona takrečeno stelesňuje v reči svojho ducha. Táto vonkajšia podoba presne zodpovedá vnútru každého národa na všetkých stupňoch jeho rozvoja. S rečou sa rozvíja duch národa vo forme, ktorá mu najlepšie zodpovedá: sú od seba závislé, a teda jedno bez druhého ani nemôže existovať.

Pretože sa vnútro národa prejavuje v tejto vonkajšej podobe a jedno sa s druhým zhoduje, je celkom jasné, že sa každý človek môže vrúcne pomodliť len v materinskej reči a každý len v nej môže prejavovať oduševnenosť svojej hrude spevom. Predsa piesne v cudzej reči, aj keď im rozumie, nijako nemôžu verne vyjadriť jeho hnutia mysli a duševné stavy. Aká *dojemná* je materinská reč, myslím, každý to cíti a vie. Na dokázanie toho uspokojíme sa s jedným príkladom, ktorý berieme z časove nám už ďalekého klasického sveta. Bolo to na výprave proti Tróji, keď Gréci poraneného hrdinu Philokteta vyložili na vtedy ešte pustý ostrov Lemnos; pretože už nemohli ďalej zniesť jeho žalostný nárek a báli sa aj o svoje zdravie, pretože jeho ranu pokladali za nákazlivú. Ako hovoria starí, šlachetný opustený hrdina strávil deväť rokov na pustom ostrove. Iba desiaty rok svitol radostný lúč do jeho smutných dní. Gréci totiž, unavení obliehaním Tróje a stále ešte nevidiac šťastlivý koniec, rozpomätali sa teraz na svojho hrdinu a priateľa, zanechaného na pustom ostrove a zároveň aj na Herkulove šípy, ktoré on mal a o ktorých orákulum veštilo, že bez nich nemožno dobyť Tróju. Vybrali sa teda za ním *Neoptolemus*, Achillov syn, a jeho niekdajší protivník, božský *Odyseus*. Osirelý hrdina už zďaleka videl loď a keď pristála a videl lodníkov v gréckom odeve vystupovať na breh, ponáhľal sa k nim, hoci nemal ešte zhojenú ranu, a tak mohol len krívať. „Vidím na vás grécky odev, drahí putujúci,“ zvolal, „či ste ozaj Gréci?“ Keď mu *Neoptolemus* grécky odpovedal, radostne zvolal: „Ó, vy drahé zvuky Grécka! Ako rozkošne, ako sladko mi znejete v ušiach!“ Z unavených očí mu od radosti slzy vytryskli, veď takú radosť už dávno nemal. Je to ozaj krásna a nádherná scéna! — Pre tento tesný súvis medzi vnútrom niektorého národa a jeho rečou ako jej vonkajším prejavom možno tiež vysvetliť, prečo sa duch a génus nikdy nevzdialili od svojho národa — pretože by v cudzej reči nemohli tak dokonale vyjadriť svoje najvnútornejšie pocity. Preto mohli *Thukydides* a *Euripides* a iní len v gréčtine, *Corneille*, *Racine*, *Thiers* len vo francúzštine, *Schiller* a *Goethe* len v nemčine byť tým, čím boli. Ak sa niekto odrodí od svojho národa, ten v ňom nič nestratil, lebo neutratil v ňom žiadnu múdru hlavu a nijakého veľkého ducha. — Tým sa aj to ľahko vysvetlí, že kto nemal určitú materinskú reč a za detstva sa naraz učil niekoľko rečí, ničím nevynikne a nemá nijaký pevný charakter, ale je nestály a ľahťár, pretože

žiadna z tých rečí hlboko nevplyvala na jeho rozum a srdce. On sa ani v jednej z tých rečí nevie dokonale vyjadriť. Tento nedostatok znamená, že sa jeho rozum nevyvinul náležite, ale sa ani nemohol vyvinúť pre nepostačujúcu slovnú zásobu, lebo bez pomoci slov nie je možné myslieť. Čo však platí o jednotlivcovi, to isté môže platiť o celom národe. Čo má národ najvnutornejšie, to sa prejavuje v jeho reči, ktorá je bohatá najmä na také pojmy a v tom *odbore* ducha a života, ktorý je primeraný jeho vnútru. Treba to tak rozumieť, že pri inej povahe ľudu bola by aj jeho reč iná, a naopak, iný útvar reči ukazoval by na inú povahu ľudu, a tá by tesne súvisela s jeho duševnou činnosťou. Zašli by sme ďaleko, keby sme chceli vyčerpať tento predmet; to by vyžadovalo osobitnú rozsiahlu úvahu. Uspokojíme sa tu, že uvedieme príklady z nemeckej a francúzskej reči. Vie sa, že francúzsky národ má vynikajúci sklon najmä k družnosti. Pre tento sklon k družnosti je i jeho reč mimoriadne bohatá na pojmy a im zodpovedajúce výrazy pre rôzne spoločenské vzťahy. Preto táto čiastka jeho reči prešla vo väčšej alebo menšej miere aj do rečí väčšiny európskych národov. Je to dôkazom toho, že u týchto národov *spoločenský* život nedosiahol ešte taký vysoký stupeň ako u Francúzov. Koncentračným bodom a akoby vrcholom spoločenského života je štát [*l'état*] (tomuto pojmu v maďarčine nezodpovedá ani *birodalom*, ani *ország*).¹ Preto je francúzština bohatá na slová, vyjadrujúce vzťahy v štáte, ale je medzi nimi mnoho takých, ktoré sú len vo francúzštine. — Na dokázanie toho nám postačí niekoľko príkladov. Tak patria do prvej kategórie: *salle*, *salon*, *compagnon*, *compagnie*, *communauté*, *négoce*, *trafic*, *intrigue*, *comptoir*, *marque*, *accorder*, *raconter*, *recit*, *pourparler*, *raisonner*, *plaidoyer*, *haranguer* atď. Do druhej kategórie patria: *l'état*, *souveraineté*, *suzeraineté*, *ambassadeur*, *legat*, *agens*, *negociant*, *delegué*, *ministre résident*, *attaché*, *ministère*, *parti*² atď. Produktom konverzácie je rečnícke umenie, ktoré najmä tam prekvitá, kde ho podporuje sama reč. No sú aj významní rečníci vo francúzskej snemovni, ktorí vo výrečnosti prevýšia rečníkov ostatných európskych národov, napr. *Berryer*, *Thiers*, *Lamartine*, *Guizot*, *Odillon Barrot* atď. V Nemecku je síce dosť snemovní, ale pri toľkom počte snemovní nepoznáme ani jediného významného rečníka. Ja sám mal som šťastie počúvať nemeckých rečníkov v kostoloch aj na univerzitách, a predsa len musím úprimne povedať, že moju pozornosť nikdy neupútal sám prednes, ale vždy len dôkladné pochopenie a hlboké premyslenie predmetu. Nemecký národ je nad všetky iné národy hlboko mysliaci, a preto je mimoriadne spôsobilý pochopiť vývin ducha a podstatu vecí. Toto národné vnútro odzrkadľuje sa aj v jeho reči. O tom sa najlepšie presvedčíme, keď obrátíme zreteľ na výrazy, ktoré používa táto reč na označovanie vnútorných vzťahov, ako: *die Sache ergründen*, *erfassen*,

erörtern, sich in die Sache vertiefen, versenken, auf die Sache einzugehen³ atď. Nemčina presne rozlišuje rôzne duchovné momenty, ako: Geist, Seele,⁴ a jej patria slová: Bewusstsein, Selbstbewusstsein, Gewissen,⁵ čo sú celkom rozdielne pojmy. Nie je tomu tak vo francúzštine, ktorá pre výrazy Bewusstsein, Gewissen upotrebuje jedno a to isté slovo: „conscience“,⁶ a to je veľký nedostatok. Niektó by síce mohol namietat, že sú tie isté výrazy aj v iných rečiach, napr. v maďarčine. Odpovedám, že sú síce aj tam, ale sú preložené z nemčiny. — Výraz „Gemüt“ je len v nemčine, nemá ho ani Angličan — jeho „mind“⁷ a „soul“⁸ to nevyjadruje — ani Francúz. Nemôže to vyjadriť nijaký európsky národ, lebo všetkým týmto národom chýba práve duševný stav, ktorý produkuje „Gemüt“. Pojem „Gemüt“ súvisí však veľmi tesne s tichým spôsobom uvažovania. Preto my u Nemcov, a to v celej ich histórii, ani nevidíme také náhle vzplanutie, aké badáme u iných národov. V terajšom čase nijaký európsky národ nemá reč, ktorá by bola taká súca na štúdium filozofie ako nemčina, a na to môžu byť Nemci právom hrdí. Abstraktná filozofia je okrasou a najcennejším klenotom nemeckého ducha, a tomu duchu zodpovedajúcej reči, ako produkt týchto tendencií ducha. Rímsky národ nemal žiadnu filozofiu v tomto zmysle, ani jeho reč nebola na to spôsobilá, o čom sa presvedčíme pri bližšom skúmaní scholastickej filozofie. — Scholastici, na ktorých sa nijako nesmieme dívať s pohrdaním, ako to robia niektorí nevedomci — aby mohli svoje myšlienky akýmkoľvek spôsobom vyjadriť — fabrikovali nové latinské slová, ktoré nazývame barbarskými. Tie slová aj sú barbarské, a predsa sú svedkami duševnej snahy, ale sú zároveň aj dôkazom, že je latinčina nie súca na tento duševný rozvoj. Hneď ako reformácia mocne prebudila a povzbudila nemeckého ducha, odstránili latinčinu, pretože už nebola súca pre nastupujúce duševné zamestnania. Podobne aj filozofia prešla z úzkych hraníc latinskej reči na širokú oblasť nemeckej reči, a to malo za následok jej rozkvet. — Hľa, v akom úzkom súvisi je reč s vnútrom každého národa a každého jednotlivca.

Reč je ďalej aj osobitný druh svetonázoru každého národa, a čím je sám národ dokonalejší a duchovne bohatší, tým dokonalejšie sa vyjadruje rečou aj jeho svetonázor. Nemôžeme sa tu púšťať do spracovania tohto bohatého materiálu, lebo už len pre naznačenie jeho jednotlivých častí by sme potrebovali podrobnú štúdiu. Preto iba to spomenieme, že z dokonalejšej a bohatšej reči možno usudzovať na bohatšieho a mocnejšieho ducha patričného národa. Národy, ktorých reč v tomto ohľade prevyšuje iné reči, vyznačovali sa až doteraz v dejinách nielen svojou *mocou*, ale aj tým, že boli usmerňovateľmi ľudstva a mali hegemoniu sveta. Tieto národy sú takzvané indoeurópske národy, ku ktorým patria v Ázii: Indovia, Afgáni, Médi, Peržania, v Európe však: Gréci, Rímanovia, Galli, Nemci a Slovania.

Reči všetkých týchto národov pochádzajú zo spoločného žriedla. Nemáme tu miesto, aby sme to dokazovali, a konečne táto otázka je medzi učencami už dávno vyriešená, takže medzi nimi niet už o tom ani najmenšej pochybnosti. A či to neboli práve Indovia, Médi a Peržania, ktorí mocne vládli najmä v Ázii? A neboli to zas Gréci, Rimania, Galli a Nemci, ktorí ovládali Európu a potom cez Európu celý svet? Tieto národy boli doteraz slnkom našej zeme, ktorého svetlo osvecovalo aj ostatné národy, ktoré sa okolo neho grupovali a zohrievali na jeho blahodarných lúčoch. Tieto národy sú ozajstní aristokrati ľudstva v šľachetnom zmysle toho slova. Komu je teda jedna reč ako druhá, kto sa bludne domnieva, že sú všetky reči rovnaké, a kto sa netrápi nad tým, akou rečou hovorí národ, ten je v tomto smere celkom nevzdelaný, nech by sa aj inak pokladal za veľmi vzdelaného. Čím je národ chudobnejší v duševnom zmysle, tým je chudobnejšia aj jeho reč, ako aj opačne — chudoba reči dokazuje duševnú chudobu národa. Jazykoveda v našom storočí tak ohromne pokročila, že kto neprešiel jej dráhou — a veľmi usilovne nepreštudoval významné diela učencov, ako sú *Grimm*, *Bopp*, *Pott*, *Bindseil*, *Humboldt*, *Silvestre de Sacy* a *Wilson* — múdre by urobil, keby sa ani nepúšťal do debát o reči, lebo v tomto prípade nerobí nič inšie, ibaže mláti prázdnu slamu alebo hovorí do vetra.

Reč je ďalej aj znakom *osobnosti*, t. j. národ svojou rečou hovorí, že patrí sám sebe, poslúcha výlučne svoj vlastný rozum a je samostatný v duchovnej oblasti. To znamená, že reč ako vonkajší výraz národného ducha postačuje pre rozvoj jeho ľudskosti. Národ len v reči existuje ako národ a bez nej by bol ničím. Podľa toho len vtedy ho uznávajú za národ, keď má vlastnú reč a len ako národ má právo *zachovávať určité poslanie vo svete*. Národ, ktorý prišiel o svoju reč a zmiešal sa s cudzím národom, týmto činom uznáva, že sa nevládze rozvíjať svojím osobitným spôsobom. Dokazuje, že jeho duch nie je dosť silný pre tento rozvoj, a preto je nútený rozplynúť sa v duchu iného národa a splynúť s jeho rečou ako atribútom toho národa. Ten národ však, ktorý donucuje iný národ na prijatie svojej reči, hovorí: *nebol vraj schopný samostatne sa vyvíjať v ľudskosti*. Takto zahynuli mnohé národy americké, keď sa Európania dostali aj do tohto svetadielu, a zdá sa, ako by ich bol zničil silný dych Európanov. Podobne zmizli viaceré fínske národy v Rusku, ako Méri a Vézi, a nevedeli by sme im ani mená, keby ich nebol spomenul vo svojej kronike starý ruský dejepisec Nestor. No keď sa ktorýkoľvek národ odvažuje donucovať iný národ, a to taký, ktorý je schopný uskutočniť duchovný vývoj vo svojej materinskej reči, aby sa vzdal svojej materčiny, pácha na ňom najhoršiu krivdu. Tým mu totiž upiera právo schopnosti v jeho duševnej povahe, ľudskosť, ako aj právo na samostatnosť medzi blíznymi. Národ totiž, kým

si udržuje samostatnosť, je členom ľudstva; no keď sa zlučuje s iným národom do jedného celku, stáva sa len žilkou. Práve preto si každý sľachetný národ, nakoľko je *v jeho moci*, vyvolí vždy len to prvé.

Zo všetkého, čo sme doteraz povedali, je jasné, že národ, ktorý donucuje iný národ, aby sa zriekol svojej materinskej reči, natíska mu výzor, ktorý nijako nezodpovedá jeho vnútru, ponúka mu svetonázor, ktorý mu je celkom cudzí a snaží sa ho olúpiť o práva *osobnosti*, lebo mu upiera duchovný rozvoj v jeho vlastnom duchu. No všetko to je duchovné vlastníctvo, a preto oprávnené vzplanie v každom národe plameň hnevu, keď sa nejaká cudzia moc snaží olúpiť ho o jeho duchovné statky, lebo duchovný majetok je svätý, veď duch je základom človeka. A všetko toto sa pácha na nás Slovanoch, pričom počujeme verejne rozprávať, že sa musíme pomaďarčiť. No my, dobre vediac o svojej sile a o svojej schopnosti ľudsky sa rozvíjať, spierame sa proti tomuto neoprávnenému nároku. Opierajúc sa na svoje dobré právo, budeme sa proti tomu spierať a hotoví sme radšej všetko pretrpieť pri obrane svojich duchovných statkov. Pamätáme totiž na to, že kto si dovoľí pošliapať ducha, ktorý je obsahom človečenstva, je ničomník, a tým sa stáva nehodným samostatnosti v rodine národov ľudstva. Nech nám tu však nikto nepredkladá dôvody, pre ktoré sa máme nevyhnutne pomaďarčiť. Veď je duch sám sebe cieľom, a preto by bolo hrozným hriechom používať ho za prostriedok, veď duchovné majetky sú vyvýšenejšie a svätejšie ako hmotné. Tvrdením, že je naše pomaďarčenie nevyhnutné, jasne sa vyjadruje, čo tým zamýšľajú: zničiť naše vnútro, jemu nijako nezodpovedajúcim vonkajškom, a nanútiť nášmu duchu zmýšľanie, ktoré mu je celkom cudzie. Už samým úsilím, že nás chcú pomaďarčiť, hovorí nám, že nie sme schopní svojho ducha vzdelávať, ako aj, že sme so zreteľom na našu národnosť nehodní zaujať svoje miesto medzi ostatnými kmeňmi krajiny. A toto, vysokourodnený pán gróf, je naša prvá a najzávažnejšia žaloba, že totiž zásadu nášho pomaďarčenia už tak často verejne vyslovili ako nevyhnutnú a takou ju aj videli. Toto je náš hlavný útlak, pretože sa táto zásada na všetko používa. Z toho vyplývajúce urážky, osočovania a utŕhania treba pokladať za následky spomenutej zásady. Ak im teda chceme urobiť prietrž, musíme vysušiť prameň, z ktorého povstávajú, to znamená, musí sa verejne a slávnostne povedať, že je pomaďarčenie Slovanov nie potrebné. No ani toto vyhlásenie ešte samo osebe nestačí, ale treba aj úradne na tom pracovať, aby po ňom nezostala ani najmenšia stopa, alebo nakrátko: maďarský národ musí od *pomaďarčovania* Slovanov celkom a neodvolateľne raz navždy odstúpiť. Kým sa to však nestane, a to v najprísnejšom spôsobe, ďalej budú trvať oné *stažnosti*, neposilní sa dôvera a vytúžený anjel pokoja nepríde medzi nás. Preto je predovšetkým potrebné, aby budúci krajinský snem aj v tom-

to smere niečo ustanovil, aby zásadu maďarizovania odsúdil ako nezákonnú, zvrhnutia hodnú a nespravodlivú, a najmä na to naliehal, aby sa maďarizovanie už nikdy neobnovilo, lebo len tak môže zavládnuť medzi nami svornosť. Čo sa nás týka, tešíme sa z duchovného prebudenia maďarského národa ako svojich blízkych a občanov, s ktorými sme až doteraz zdieľali radosť a utrpenie. Spoločne s nimi sme neraz skrápali polia vlasti svojou krvou vo vojnách proti vpadnuvším barbarským zástupom — a želáme im šťastie na nastúpenej ceste. Rovnako tak uznávame za potrebné, aby vzdelanci nášho národa sa učili a ovládali maďarčinu — nakoľko to vyžaduje styk s našimi spoluobčanmi, alebo to požadujú iné okolnosti — ale vo svojom duchovnom živote ju nijako nechceme používať. V nej predsa nemôžeme uskutočniť svoj duchovný rozvoj, preto len svoju materinskú reč, ako svätú relikviu, od svojich otcov zdedenú, chceme používať pri svojom duchovnom rozvoji. My sa jej nikdy nevzdáme, lebo sme pevne presvedčení, že náš národ nezahynie, ani zahynúť nemôže, ale že aj on po mnohých búrlivých dňoch nádherne rozkvitnúc vstúpi na javisko ľudstva a zaujme čestné miesto v našej vlasti. Veľký Bože, neodopri nám pritom svoju pomoc! — A veď kto by sa aj zriekal svojej materčiny, v ktorej sa prihovárajú dávno zomrelí otcovia svojim neskorým potomkom? Reči, ktorá sa z generácie na generáciu pestovala ako sväté dedičstvo, v ktorej každý národ ospevuje a rozpráva svoj život a činy a zanecháva ich svojmu potomstvu? Kto by sa aj chcel vzdať reči, v ktorej sa pozdvihuje k Bohu každý človek, v ktorej zvelebuje najdokonalejšieho ducha, v ktorej sa raduje zo svojho života? Oj, nie, my sa jej nevzdáme, a v našej hrudi žije upokojujúca nádej, že maďarský národ uzná svätosť našich snáh a potom príde hodina zmierenia. Áno, už počujeme hlas zmierenia z úst grófa *Štefana Széchenyiho*, patriarchu maďarského duchovného rozmachu, a z vašich úst šľachetný pán gróf.

Na dokázanie skutočnosti, že zásada o pomaďarčení Slovanov bola vyslovená verejne, a čoviac opätovne, takže z nej povstali všetky *pletichy*, pripomenieme najprv na to sa vzťahujúce výroky, potom však vyrozprávame, ako túto vyslovenú zásadu slovom i činom uskutočňovali. Takto prednesieme svoje žaloby a sťažnosti, čím vyhovujeme vašej žiadosti *šľachetný pán gróf, pričom zároveň vás a všetkých, ktorí si ctia právo, vyzývame*, aby sa zo všetkých síl o to zasadili, aby sa nám právo prisúdilo.

Najjasnejšie vyslovil zásadu pomaďarčenia Slovanov gróf *Karol Zay z Csömöru* vo svojej verejnej reči — keď sa stal generálnym dozorcom evanjelických zborov a škôl v Uhorsku. Každý sa o tom môže presvedčiť z tejto reči, vytlačenej v maďarčine, nemčine a slovanskej reči. Táto reč sa najbôľnejšie dotkla srdca každého Slovana, lebo v nej sa jasne povedalo, že my pre svoju slovanskú reč sa nemôžeme zachovať vo svojej

evanjelickej viere. Nie sme vraj schopní slobody a v dôsledku toho nie je možný náš duchovný rozvoj v našej reči a my pri jej používaní nemôžeme sa stať dôstojnými členmi ľudstva. Takto nám gróf Zay popiera ľudskosť v našej národnosti a odoberá nám našu ľudskú dôstojnosť. Maďarizovanie Slovanov a jeho mocné napomáhanie oznamuje gróf v tejto svojej reči: „ako najsvätejšiu povinnosť každého ozajstného vlastenca Uhorska, obhajcu slobody a vzdelanosti, verného poddaného rakúskej dynastie, ak sa totiž nedá zaslepiť, alebo sa usiluje vyhnúť upodozrievaniu z vedľajších úmyslov.“ Na čo sme teda znížení podľa grófovej reči? Na neužitočnú zberbu, ktorá prekáža mravnému rozvoju a ako takú ju treba čím skôr z cesty odstrániť. Na úbohú masu, ktorá už čírou svojou existenciou sa stáva prekážkou pre rozvoj ľudstva, a preto ju treba čím skôr zničiť. Podľa toho sme my ešte horší ako *helóti*, lebo tí aspoň vykonávali nejaké služby svojim pánom; slovom, sme horší ako otroci, nie sme ani ľudia. Nuž a kto by sa na to nerozpomínal s najväčšou bolesťou a nevoľou? Celkom iste každé ľudské srdce! — Tým sa dá aj to vysvetliť, prečo Slovania tak mnoho písali a hovorili proti grófovi, čo sa stalo podľa našej mienky s najväčším oprávnením, lebo on pranieroval slovanský národ a svojimi slovami ho až do prachu ponížil; on vyslovil zásadu, a iní ju vykonali. Gróf Zay chcel dôvodmi dokázať (!!!), čo vyslovujú mnohí surovci: Slovan nie je človek! — Keby existovala súdna stolica humanity, tam by sme ho boli obžalovali a tam by sme ho boli vzali za slovo. Teraz sme proti nemu písali a spoliehame sa na *skutočnosť*, dúfajúc, že ona pochopí a potvrdí naničhodnosť jeho slov. Vieme, že mu po vyslovení tej jeho zásady z mnohých strán zaslali ďakovné príписy, že jeho reč mnohí prijali s veľkou pochvalou, takže všetci tí onú zásadu schválili a si ju osvojili. Nemyslíme, že medzitým by gróf Zay bol vynášiel maďarizačný princíp, to nie, pretože toto úsilie, ktoré bolo už vtedy rozšírené v maďarskom národe a v mnohých súkromných krúžkoch ho vyslovovali ako žiadosť, ktoré ďalej bolo zrejme každému podľa úsilia všetkých maďarských horlivcov, on len prvý verejne vyhlásil pri nastúpení svojho úradu, a začal podľa tohto princípu hneď aj konať. Ten istý princíp opakuje gróf Zay vo svojom liste levočským profesorom, ako aj v ďalšom, ktorý poslal všetkým superintendentom; o ňom si v ďalšom ešte niečo povieme.

Pokladáme za nepotrebné, aby sme uvádzali ešte ďalšie príklady ako dôkaz na tento ohlásený princíp. Uspokojíme sa s týmto jedným, ktorý pochádza od jeho zástupcu, lebo by veru bolo príliš veľa, keby sme chceli o všetkom tom rozprávať, čoho sú aj tak plné maďarské noviny. Teraz si ukážme, ako sa slovami pestuje zásada pomaďarčenia Slovanov. Po prednesení vecí, ktoré sem patria, rozpovieme, ako sa táto zásada uplatnila v praktickom živote.

Slovami podporovali túto zásadu na rôzne spôsoby, a to tak, že opisali Slovanov ako nebezpečných ľudí, ich činnosť, ktorá smerovala na vzdelanie slovanského ľudu a na rozvoj jeho mravnosti a nábožnosti, osočovali a jednotlivcov hanobili rôznymi výčitkami. Všetkým tým chceli docieľiť, aby Slovanov, za nebezpečných vyhlásených, prinútili zrieť sa svojej materinskej reči, aby zadusili v nich ich duchovné úsilie, a tým aby ich uvrhli do nevedomosti. Tak by sa potom mimovoľne pripojili k maďarskému národu. Ďalej by sa jednotliví Slovania odstrašili od všetkého, čo je slovanské a ich národ by bol olúpený o všetkých vzdelanejších mužov. No povšimnime si skutočnosti, ktoré to dokazujú. Sem patrí predovšetkým *Kramarczikov* čiže *Szatócs* článok proti *Hlaváčkovi*, jeho žiakom a ich slovanskému literárnemu spolku, ktorý vyšiel roku 1840, v 92. čísle *Jelenkoru*. *Szatócs* v tejto písáčke obviňuje *Hlaváčka* a jeho žiakov z vlastizrady a pripisuje im nebezpečné pikle. Týmto článkom poštvaný gróf *Zay* sa pustil do boja proti všetkým tamojším profesorom vo svojom prísnom liste im adresovanom. Tam hovorí, že si dovolili pletichy proti vlasti, že ju preklínali, že sa usilovali potlačiť maďarskú reč, reč slobody atď. V tom istom liste pokladá slovanskú reč za reč otrokov, ktorá nie je rečou slobody, a tvrdí, že jej rozvoj prekáža rozvoju evanjelickej viery. Slovanov vraj preto treba pomaďarčiť, lebo sú, ako sa on o nich vyjadruje, pomáhačmi Rusov. Tento list poslal gróf *Zay* všetkým superintendentom, a okrem toho dal ho vytlačiť v 102. čísle *Jelenkoru*. Onedlho potom gróf *Zay* rozoslal obežník všetkým superintendentom, v ktorom obžalúva evanjelických Slovanov z vlažnosti k ich viere. Tam Slovanov zadeľuje do troch tried: jedna z nich sa neškodne zapodieva so slovanskou rečou, druhá si čo najtúžobnejšie želá spojiť sa so západnými Slovami na založenie slovanskej ríše, a tá tretia je v tajnom spojení s Rusmi. Medzitým gróf *Zay* zostal dlžen dokázať to vyčerpávajúcimi dokladmi. Nech gróf dokáže, v čom sme my evanjelickí Slovania boli vlažní k svojej viere, alebo kedy a kde sme pripravovali zánik vlasti. Tieto žaloby proti Slovanom boli zopakované v brožúre, ktorá vyšla v Lipsku pod názvom *Protestantismus, Magyarismus, Slavismus*. Tieto žaloby vyprovokovali žiaľ už zosnulého grófa *Aurela Dessewffyho* k prísnemu pokarhaniu, ktoré vyšlo v 90. čísle *Vi-lágu* z roku 1841.

V 10. čísle novín *Társalkodó* z roku 1841 napísal nepomenovaný J. t. i., že medzi slovanskými študentmi sú vraj politické veci najdôležitejšie, a preto, ako hovorí, korešpondujú s moravsko-českými literárnymi spolkami, ba zrovna s Akadémiou ruskej reči v Petrohrade.

V 30. čísle *Társalkodó* z roku 1841 píše *Helmecki*, že meno zlosyna zasluhujú všetci, ktorí vôbec kujú nebezpečné plány, ktorí píšu v nemeckej alebo slovanskej reči proti maďarizovaniu a pod.

V 80. čísle *Jelenkoru* z roku 1840 zazlieva sa superintendentovi *Seberinimu*, že v slovanskom zbore v *Gyóne*, kde niektorí vedia aj maďarsky, počas svojej vizitácie kázal v slovanskej reči. V tých istých novinách pripisujú superintendentom akúsi panslavistickú machináciu, pre ich schôdzku s niektorými kňazmi. Na tejto schôdzke revidovali a vyberali nové piesne do nového spevníka, ktorý mal prísť namiesto starého a nepostačujúceho. Tento nový spevník už bol vytlačený a rozoslali ho po zboroch. Nuž a takéto urážky svätého podujatia nemajú sa dotknúť čo najbolestnejšie srdca každého z nás a nemajú naplniť naše vnútro oprávneným hnevom?!

V 80. čísle *Hirnöka* z roku 1841 predkladá sa takýto plán na pomaďarčenie Slovanov: Maďari majú Jeho Veličenstvo poprosiť o povolenie 60 000 maďarských vojakov^a preložiť do takých krajov, kde pospolitý ľud nehovorí po maďarsky. Z tých vojakov by bolo podľa toho 60 000 učiteľov maďarskej reči a už o tri roky by bolo 60 000 domov a v nich 300 000 duší pomaďarčených. Po uplynutí troch rokov by mohli týchto vojakov preložiť zase do iných 60 000 domov, a keď sa to takto za 12 rokov zopakuje, bude pomaďarčených 1 200 000 duší a tých, pomaďarčeniu ktorých sa nemožno úfať, sotva zostane viac. Každého takého vojaka, hovorí autor, bolo by treba v mene vlasti napomenúť, aby sa rád podujal na pomaďarčenie každého takého domu, ktoré má potrváť tri roky, a jeho prácu mali by odmeniť 15 zl. konv. mince. Takým spôsobom by sa vyžadovalo ročne 300 000 zl. a za 12 rokov 3 600 000 zl. konv. mince. Po troch rokoch by aj stolica aj duchovenstvo vyslali sudcu, ktorý by šiel z dom na dom a po vykonanom vyšetrení by porozdeľoval odmeny. Tomu hospodárovi, ktorý by po troch rokoch spolu so svojou čeladou hovoril po maďarsky, odpustili by domovú daň, a tak každý z nich by mal dvojitý zisk, hovoril by maďarsky a neplatil by ani domovú daň. Na zadováženie na to potrebných peňazí navrhuje K-u-J, autor tohto plánu, aby sa za 16 rokov nezvolával krajinský snem a vyslancom inak patriace peniaze, ako aj peniaze, ktoré by za ten čas stovili magnáti, mohli by sa použiť na tento cieľ. Ako on hovorí, môžeme byť aj za 16 rokov bez nových zákonov. Ale dosť už z tejto pochabosti!

V 10. čísle *Társalkodó* z roku 1840, ale aj inde, váľali sa nepravdy na slovanskú študujúcu mládež v Prešporku a na iné osoby, ako by na zrúcaninách Devína boli obetovali *Svätoplukovi*, spálili *Széchenyiho* obraz a boli porobili iné surovosti. Všetko to bola číročístá lož!

Ďalej musíme spomenúť aj násilnosti, aké sa používajú pri pomaďarčovaní Slovanov, pretože najlepšie svedčia o zmýšľaní a vôli Maďarov. Je veľký počet týchto násilností, no my o všetkých ani nevieme, a nemôžeme o nich ani vedieť, pretože je krajina veľká a je len málo miest,

kde by sa neboli stali podobné prípady. Práve preto však dúfame, že sa ešte mnohí ohlásia v tejto dôležitej veci a verejnosti prednesú, o čom vedia.

Činy, ktoré mali podkopať náš národ, sú rozličného druhu: keď nás Slovanov z niečoho obviňujú, na naše ospravedlnenie dajú nám v maďarských novinách miesto len veľmi zriedka, alebo ho vôbec nedajú, a zo slovanských vecí sa verejne ľahkovážne posmievajú. O našom národe, o našich najzasluznejších mužoch, ktorí sú obhajcami našich práv, šíria sa posmechy a urážky. Nevinným zábavám Slovanov prekážajú a pripisujú im zlé alebo nebezpečné tendencie. Neprisluži sa im nijaké právo, ak sa ho dožadujú v materinskej reči. V našich evanjelických konventoch sú reči našich obhajcov potlačované krikom rôznych neskúsených ľudí, takže ich nakoniec ani nepočuť. Na mnohých miestach našej vlasti sa výučba slovanských detí hatí nastrčeným maďarčením a tým aj vzdelanie nášho ľudu, ktorému jednako prislúchajú ľudské práva a okrem toho tvorí aj časť našej vlasti. Zavádzaním maďarskej reči do našich slovanských chrámov šliapu nohami nábožnosť nášho národa, ktorá je to najvyššie, čo má človek. No a naposledy, keď svoje sťažnosti prednášame Jeho Veličenstvu a snažne prosíme toto najvyššie miesto o zadosťučinenie — už aj to nám počítajú za zločin proti vlasti, za to nás inkvirujú a trescú. Ako dôkaz správnosti našich tvrdení nech poslúžia tieto fakty:

Keď v maďarských novinách, a najmä v *Jelenkore* začali urážať Slovanov, a predovšetkým evanjelické kňazstvo obžalovali z panslavistických zásad, pán Kosec,⁹ farár na *Ponikách*, obci vo Zvolenskej stolici, napísal proti tomuto hanobeniu ospravedlňujúci článok, ale keď ho poslal *Jelenkoru*, jeho redaktor ho neprijal.

Dňa 23. júna 1841 bol v Prešporku evanjelický konvent Preddunajského dištriktu. Na tomto konvente pán *Michal Hodža*, evanjelický farár zo Sv. Mikuláša, známy svojou učenosťou a počestným životom, povedal reč ako vyslanec *Liptovského seniorátu*, v ktorej žiadal, aby na prešporskom *lyceu* už 40 rokov existujúca slovanská katedra bola uznaná za verejnú dištriktálnu stolicu. Tým by tento ústav, ktorý je nevyhnutne potrebný pre študentov teológie, získal pevnejší základ a väčšiu vážnosť a na ten cieľ Liptovský seniorát skrze svojho vyslanca sľúbil prispieť niekoľko tisíc zlatými. Znenazdania vyšla v Hirnöku správa o tomto konvente, v ktorej sa veľmi zle hovorilo na pána *Hodžu* pre jeho reč. Pán *Hodža* nato napísal odpoveď a poslal ju redakcii Hirnöka, ale článok až do dnešného dňa nevyšiel na stĺpcoch týchto novín.

Do *Pesti Hirlapu* poslal nejaký darebák koncom augusta článok o divadelnom predstavení, ktoré chceli usporiadať slovanskí študenti v slob. kráľ. meste Trenčine, a v tom článku bolo plno nepravdy. Označil v ňom

bratov *Štúrovcov* za vedúcich tohto podujatia a pripojil k tomu ešte mnoho podobného klamstva. Spomenutí sa síce na svojej ceste domov zastavili v Trenčíne, aby si pozreli divadelný kus, no neboli vôbec vedúcimi toho podujatia. Aby podvrátili klamstvá na študujúcu mládež a seba, vypracovali opravu, ktorú hneď poslali redakcii *Pesti Hirlapu*, ale tá ju neuverejnila. Boli teda prinútení úradne sa obrátiť na vysoké cenzorské kolégium, aby ich opravu prijali do *Pesti Hirlapu*; takým činom docielili, že oprava konečne vyšla v *Pesti Hirlape*. Žalujú na nás a naše ospravedlnenie prijímať nechcú — tak ďaleko to už došlo s nami v našej krajine!

Ludovít Štúr vypracoval pred dvoma rokmi článok proti osočovaniam nakopeným na Slovanov a doniesol ho do redakcie *Hirnöka*, ale ani tieto noviny, ani neskôr *Jelenkor* ho neprijali.

Na dôkaz, ako sa vysmieľajú z našej slovanskej reči a našich dávno umretých predkov, môže poslúžiť maďarské divadlo v Pešti. Tam *Svätopluka*, slávneho kráľa Veľkomoravskej ríše, ktorého sa bál Arnulf mocný nemecký kráľ, takže aj iných nabádal proti nemu, veľmi mrzko predstavili na potupu celého národa. Toto vskutku nikomu neslúži ku cti, keď sa takýmto historickým osobám, ktoré sa vyznačili nad iných ľudí svojím duchom, vysmieľajú a z ich činov sa posmeškujú. To ukazuje na hmotárstvo hrubého zrna, v ktorom sa váľa posmešník.

Podobné pohanenia sa aj dnes dostávajú mužom, ktorí v snahe o vzdelanie Slovanov hája naše práva. Tak napríklad všetci o tom vieme, ako niekoľkí mládri ľudia pána superintendenta *Jozeffyho*, tohto ctihodného starca — o jeho bezúhonnom živote by sa nedalo nič hanlivého povedať — minulého leta na *Sliachi*, kam prišiel na zotavenie, poctili mačacinou preto, lebo viedol deputáciu pred Jeho Veličenstvom, ktorá predložila sťažnosti Slovanov a prosila o pomoc. Mysleli, že tým na úbohého starca uvalia potupu, ale tá dopadla na ich vlastné hlavy. Podobné príhody sa aj viac ráz stali zbožnému starcovi. Tak dvaja ľudia, *Michal Pásztor* a *Ondrej Lenárt*, obidvaja Maďari, zbierali v našej vlasti milodary na stavbu nového kostola v *Perjesi*. Keď prišli k *Jozeffymu*, prispel im aj on a podpísal do knižky svoje meno. Keď títo ľudia prišli do Boršodskej stolice, oslovil ich v dedine *Balaton* istý *Fodor Ferenc* takto: „Čo je to za človeka, ten váš biskup?“ (*Jozeffy*). Na otázku si hneď sám aj odpovedal: „Je to obyčajný vlastizradca a nezaslúži inšie, len aby ho obesili!“ Potom pod meno *Jozeffyho* pripísal slová: „Pansláv, nepriateľ vlasti!“ — A s týmto zápisom tí ľudia obišli celú krajinu! — Na *Muránskom zámku* namaľovali na stenu šibenicu, na ktorej predstavili slovanských vyslancov ako obesencov s vypísaním ich mien! *Jozeffy* bol prvý na tomto pranieri. O dobrú vôľu by nebola núdza.

Levočskému profesorovi *Michalovi Hlaváčkovi*, popudení *Szatócsovým*

článkom, jeho vlastní žiaci povybíjali obloky, ako možno o tom čítať v 52. čísle Hirlapu z roku 1841. A čo máme povedať o Kollárovi, ktorého si všetci vrelo ctíme za jeho nesčíselné a veľké zásluhy o naše vzdelanie, ktorý tak isto musel zniesť mnoho podobných urážok? — Aj dôkladný a duchaplný Čaplovič by už-už bol dostal zlú odmenu za svoju obranu Slovanov, lebo vo Világu navrhli, aby ho za to, že sa opovážil brániť Slovanov a plány na ich pomaďarčenie nazval nespravodlivými, olúpili o jeho staré šľachtictvo. No Čaplovič práve touto obranou potlačených ukázal sa šľachticom a prejavil svoje šľachtické zmýšľanie. V Uhorsku však panujú iné pojmy o šľachte a ušľachtilosti! — Mali by sme tu spomenúť aj iných ľudí, ktorí museli znášať posmechy a prenasledovania len preto, že sa zaujali o svoj slovanský ľud a jeho vzdelanie, ale prejdeme cez to mlčaním.

Ako prekážajú nevinným slovanským zábavám, vidieť z tohto prípadu. Prešporskí slovanskí študenti chceli minulý rok na začiatku svojich prázdnin zahrať niekoľko divadelných predstavení v kráľovskom slobodnom meste Trenčíne. Vyzvalo ich na to niekoľko mešťanov v tomto meste, kde bývajú sami Slováci, tak ako už aj prv zahrli viac kusov na Myjave, obci v Nitrianskej stolici, na veľkú radosť tamajších obyvateľov. Ešte pred prázdninami poprosili mestský magistrát o dovoľenie hrať, a ten im ho aj vďačne dal. Keď prišli do Trenčína a v divadle chceli porobiť potrebné prípravy, predvolali ich pred vrchnosť, ktorá im na ich najväčšie prekvapenie odriekla raz už dané povolenie; oni však medzitým už prekonalí ťažkú cestu. Takto obrali obyvateľov Trenčína o zábavu a divadlo len preto zakázali, lebo malo byť slovanské; no maďarské by celkom iste neboli zakázali. Na divadlo sa poponáhľali aj obyvatelia z okolia, ale museli sa vrátiť, keď zbadali, že ich takto oklamali, a boli nad tým veľmi pobúrení. Vrchnosť preto nepovolila divadelné predstavenie, lebo niektorí zlosyni rozhlásili, že títo mladíci prichádzali ako ruská *propaganda*. No táto správa bola v skutočnosti len zámienkou, pretože niektorí z vrchnosti tvrdili, že divadlo preto nepovolili, lebo sa obávali nepokojov v meste. Dupočuli sa vraj, že niektorí maďarizátori v meste najali viacerých bitkárov a s nimi sa chystali prepadnúť mladíkov počas predstavenia. Je to vskutku veľký pokrok nášho veku! V Čechách, v Poľsku a inde hrávajú po vidiekoch ochotníci, ale u nás, v ústavnej krajine, ako je Uhorsko, je to zakázané a podobné podujatia sa deklarujú za nebezpečné. Či sa už Slovania v Uhorsku nesmú ani len verejne zabávať?!

V najnovších časoch sa uzniesli niektoré stolice, že budú prijímať písomné prosby len v maďarskej reči, a to je hrozný nátlak na nás Slovanov, ktorí v niektorých stolicích bývame výlučne len sami, a zase v iných spolovice alebo aspoň čiastočne. Keď teda chce slovanský ľud,

aby ho vypočuli na súdoch, musia si právnu ochranu hľadajúci jednotlivci nechať napísať svoje podanie znalcom maďarskej reči. Z toho však vzniká veľké zlo, lebo žiadateľ nerozumie svoju prosbu, takže ani nemôže posúdiť, či je v nej vyložené všetko, čo tam má byť. Medzitým výrok súdu veľmi často závisí od dôkladného prednesenia veci. Treba aj to pripomenúť, že uchádzači o právnu ochranu utrácajú hodne zo svojho majetku, lebo v slovanských stoliciach je len málo ľudí, ktorí vedia po maďarsky, takže sa im za ich ustávanie musí dobre zaplatiť. No či je niečo prirodzenejšieho a múdrejšieho, ako vypočuť žalobníka alebo kohokoľvek, kto hľadá právnu ochranu, v jeho vlastnej reči, v ktorej sa vie vyjadriť a svoju vec môže najlepšie predniesť? Ak sa deje ináč, právo, ktoré by malo byť nad všetko iné povýšené, znižuje sa a ponizuje na prostriedok šírenia cudzej reči. No štátu a súdom má a musí záležať predovšetkým na vykonávaní spravodlivosti ako takej, pretože právo je základom štátu. Je teda nespravodlivé klásť na právo určité podmienky a robiť ho závislými od nich. Ak teda v jednom štáte žije niekoľko národov, a právo sa tam prisluguje iba v reči jedného z nich, vzbudzuje to zdanie, ako by všetky ostatné národy boli bezprávne a právo by patrilo len tomu jednému. No, chvalabohu, v našich časoch sme už tak ďaleko pokročili vo vývoji ľudstva, že právo patrí nielen jednotlivcom, ale ľuďom vôbec, nech by boli akéhokoľvek stavu, národa alebo náboženstva. Už sa nerobí, ani nemôže robiť rozdiel medzi podmanenými a podmaniteľmi, lebo títo sú práve takí ľudia ako aj tamtí, a tak obidvom patrí to isté právo. Kde by ešte robili rozdiel medzi víťazmi a premoženými, čo sa týka práva, tam by vládla ešte surovosť a barbarstvo. V takom prípade by každý kresťanský štát v Európe mal za povinnosť postarať sa, aby takýto hanebný stav bezprávia bol čím prv odstránený. Alsasania, Nemci, majú vo Francúzsku tie isté práva ako Francúzi, hoci tamtí boli podmanení silou zbraní týchto. Je to tak aj inde v Európe, lebo sú to všetko kresťanské štáty. Má len v Uhorsku byť inak, totiž nekresťanský? Keď teda ľudia ako takí majú právo, sú aj oprávnení predstúpiť pred súd vo svojej národnej individualite a nárokovať si právnu ochranu. Povinnosťou sudcu je však vypočuť ich, a teda náležite rozumieť ich reči, lebo jeho povolaním je beztak slúžiť z jednej strany rozumnej všeobecnosti, ktorou je právo, a z druhej strany onej všeobecnosti, ktorú tvoria ľudia a národy. Pruský štát v najnovšom čase prisne nariadil, aby v Poznaňsku všetky súdy bez rozdielu prijímali poľské podania a aby sa Poliakom prislúchovalo právo na základe ich žiadostí, napísaných v poľskom jazyku. Žiaľ, v Uhorsku je to nie tak, lebo, ako sme už povedali, mnohé stolice sa uzniesli, že na súdoch majú mať výlučnú platnosť len po maďarsky skoncipované žiadosti. — Takto sa uzniesla Trenčianska a Nitrianska (v nej autor videl na vlastné oči, ako neprijali

slovanskú prosbu), Békešská a iné stolice. Podľa najnovších novinárskych správ v Békešskej stolici rozhodli už aj to, že aj pánske stolice majú prijímať výlučne len maďarské žiadosti.

Utláčanie Slovanov zachvátilo už aj evanjelický aug. vyzn. generálny konvent, alebo skôr jednu jeho časť, ktorá si vytýčila za svoju hlavnú úlohu diktatúru v tomto zhromaždení. Tieto zhromaždenia boli prv schôdzkami evanjelikov aug. vyzn., na ktorých sa pokojne a umiernené rokovávalo o pomeroch evanjelikov. Od dvoch rokov sa však tieto konventy zmenili na hlučiacu hromadu ľudí, ktorá zo zhromaždení vyhnať náboženské a školské veci. Ich miesto zaujali z najväčšej časti spory, týkajúce sa národnosti a politiky, ktoré vôbec nesúhlasia s cirkevným zriadením a doterajšími pochopmi cirkevných konventov. Je to iste veľmi dobre, že evanjelici aug. vyzn. majú každý rok takéto konventy, ktoré reprezentujú jednotu nie práve pevne spojených evanjelikov a navrhujú, čo má mať u evanjelikov všeobecnú platnosť, ale bez akéhokoľvek zasahovania do vieroučných otázok. Teraz sa však toho treba obávať, že pre búrlivé debaty, aké sa tu od dvoch rokov konajú, konvent utratí všetku vážnosť a že zasahovaním do cudzích vecí, o ktorých mu vôbec nepatrí rozhodovať, podkope si svoje vlastné základy.

Na jednom takomto generálnom konvente, z roku 1841, na ktorom sa strašne debatovalo o panslavizme a o ruskej propagande, navrhol *Kossuth*, redaktor *Pesti Hirlapu*, aby boli celkom zrušené slovanské ústavy, existujúce na vyšších evanjelických školách aug. vyzn., na ktorých sa budúci slovanskí duchovní cvičia vo svojej materinskej reči a tam sa aj inak zdokonaľujú vo vedách a známostiach prostredníctvom predkladaných prác, ako aj v myslení, a na ich mieste aby boli číre homiletické cvičenia. Proti tomu protestovali niektorí zástupcovia Slovanov, ale pre strašný rev ich ani nebolo možno riadne rozumieť. Napokon prijali *Kossuthov* návrh, a to s odôvodnením, že by podobné spolky v budúcnosti mohli byť nebezpečné. Vskutku, neobyčajný dôvod! Treba ich teda zničiť nie preto, že sú nebezpečné, ale iba preto, že by sa mohli v budúcnosti stať nebezpečnými. Podľa takej logiky by teda mali človeka už v najútlejšej mladosti zavrieť do väzenia, aby neskoršie nemohol škodiť. Je to vskutku spravodlivosť bez páru!! O týchto spolkoch sa v novinách hrozne veľa potáralo, ale sa nikdy nedokázala ich nebezpečnosť, napriek tomu, že jeden z nich, ten v Prešporku, na žiadosť grófa *Zaya* aj vyšetrovali. Ako sme sa do počuli, zápisnicu o tomto vyšetrovaní na konvente síce prečítali, no jednako to nič nepomohlo, hoci tá zápisnica slovanskú mládež v Prešporku verejne ospravedlňovala. Podobné spôsoby pripomínajú bájkou o jahňati a vlkovi, pretože sa skutočne podľa nej koná: „Chcem, aby jahňa zahynulo. Či je vinné alebo nie, je to moja vôľa, aby ono zahynulo.“ – Takéto

slovanské ústavy sú nanajvýš prospešné, ba práve nevyhnutne potrebné. Totiž nielen budúci učitelia slovanského ľudu majú a musia náležite vedieť reč, v ktorej budú ľud vyučovať, ale náš slovanský ľud potrebuje aj takých, ktorí budú jeho vzdelanie spismi napomáhať a slovanský ľud do vedomostí písomne zasväcovať. Naša snaha po vzdelaní je šlachetný, výlučne ľudský zámer, a je to aj naša zvrchovaná potreba. Preto každý, kto našej mládeži zakazuje, aby sa vo svojej materinskej reči a jej prostredníctvom vzdelávala v známostiach a vedomostiach, nohami šliape najsvätejšie ľudské právo a vynasnažuje sa svojich bližných až do prachu ponížiť, a to preto, aby sa on pozdvihol nad túto poníženú masu a mohol si ju podrobiť. Ako sa však zhodujú tieto tendencie s ostatnými *Kossuthovými* zásadami, ktoré hlása vo svojom Hirlape? Musíme teda povedať, že ich poznáme podľa ich ovocia a nie podľa ich slov a každý, kto to počuje, bude istotne uvažovať, či to *Kossuth* naozaj vážne myslí čo slovami hlása, alebo sa hádam za jeho slovami skrýva niečo iné? Iste, iste, tvrdíme my. Kto na tom pracuje, aby sa iní nemohli vzdelávať, kto iným upiera ľudské právo, nechce slobodu, aj keď ju stále hlása. Ten chce niečo nerozumné, a bez rozumnosti niet predsa žiadnej slobody, pretože taká partikulárna sloboda je číra drzosť a svojvoľnosť. Toto stanovisko zastáva *Kossuth*, ako o tom jasne svedčia jeho mnohé vezércikky,⁴⁰ ktoré sú v Pesti Hirlape. Nejdeme to dokazovať na tomto mieste. Nabudúce si o tom ešte povieme, rozumie sa, len stručne, lebo obšírnejšie o tom hovoriť, na to by sme potrebovali celú novú stať. Že sme my Slovania spôsobilí pre vzdelanie a duchovný život, dokazuje celé naše úsilie a potvrdzuje to medzi iným aj náš prosbopis, ktorý sme minulý rok predložili Jeho Veličenstvu, nášmu najmilostivejšiemu kráľovi, v ktorom sa sťažujeme na potláčanie nášho práva. Takže nie sme nejaká masa bez práva a bez ducha, za akú nás vyhlasovali redaktori časopisu *Vierteljahrsschrift aus und für Ungarn*, ale sa cítime aj ľuďmi a taktiež i národom. Keď sa ublíži nejakému otrokovi, ktorý nič nevie o svojej ľudskej hodnote, ublíži sa len možnému človekovi, no keď sa ublíži človekovi, ktorý pozná svoju cenu, ublíži sa opravdivému človekovi, a to je dvojnásobný hriech. — Uzavretie generálneho konventu neprijal preddunajský dištriktuálny konvent, a tak ho celkom pominuli aj iné zborové konventy, a to oprávnene, vzhľadom na nespravodlivosť samého uznesenia, ale aj preto, lebo dobre vedeli, že generálny konvent, alebo správnejšie jedna jeho časť, nemá žiadne právo na podobné zákonodarčenie. Okrem toho spomenutý generálny konvent bol aj neplatný, lebo v zasadnutí bolo množstvo ľudí, ktorí ta nijako nepatrili, ktorým neprislúchalo žiadne právo hlasovať a uznávať sa, pretože to právo patrí výlučne len vyslancom štyroch superintendencií. Títo na konvent ani nepatriaci a rôzni len nahodile v Pešti prítomní ľudia zúčastnili sa toho

konventu a svojím krikom vynútili uznesenie, zhodné s ich vôľou. Toto uznesenie bolo zopakované na konvente z 15., 16. a 17. júla 1842, o čom ináč zamýšľame ešte tu ďalej porozprávať.

Tomuto úsiliu, zakázať slovanskej mládeži na vyšších školách vzdelávať sa v materinskej reči, rovná sa zavádzanie maďarčiny do dedinských a mestských škôl, v ktorých sa deti učia prvým, najpotrebnejším vedomostiam. Aby sa to uskutočnilo, založili sa v niektorých stoliciach spoločnosti, ktoré majú za cieľ sa o to snažiť, aby učitelia vo svojich školách deti čím najlepšie pomaďarčili. Delegáti, ktorých tieto spoločnosti vysielajú na verejné skúšky, pamätajú na to, odmeniť učiteľov, ktorí sa najviac zaoberali vyučovaním maďarčiny, ako aj deti, ktoré urobili najväčšie pokroky v maďarskej reči. Lahko možno pochopiť, že učiteľov, ktorí žijú beztak v biede, najviac peňažná odmena zvedie na maďarskú výučbu, tak budú hlavne na to dbať, aby deti robili pokroky v maďarčine a nie v potrebných vedomostiach. Ich hlavným cieľom bude teda maďarčenie a nie vedomosti a náboženská výučba. A naozaj, maďarčina im dá mnoho práce, lebo nie je to žiadna maličkosť, deti, ktoré hovoria len slovansky, vo vyučovacích hodinách naučiť cudzej reči. Ako mnoho sa môžu deti naučiť pri takomto spôsobe, možno si ľahko predstaviť, pretože vedomosti sú len nástrojom maďarskej reči a hlavným predmetom je maďarčina. Keďže sa deti učia predovšetkým maďarčinu a vedomostiam sa učia po maďarsky, zostávajú celkom pozadu. Nuž ako by aj mohlo dieťa porozumieť látke v cudzej reči, keď aj v materinskej reči sa musí namáhať, aby jej rozumelo? Nuž a či sa vskutku mnoho naučia z maďarčiny za ten krátky čas, čo chodia do školy? Najviac ak jednotlivé slová a niektoré nesúvislé vety, ktoré po vyjdení zo školy onedlho aj tak zabudnú. Nuž a čo bude z takej mládeže? Divý, neotesaný ľud, nemajúci žiadne náboženstvo a žiadnu mravnosť. No a získa tým niečo vlast, keď veľká časť jej ľudu zosurovie? Súďte o tom všetci vy rozumní!! Je to hra, lenže hrozná a nemilosrdná hra, v ktorej ide o pokoj a šťastie celého národa. No nielen tieto spoločnosti, ktoré sa usilujú školu pomaďarčiť, ale aj niektorí prepriati maďarskí horlivci v jednotlivých obciach priviedli to tak ďaleko, že sa nielen učebné predmety vyučujú po maďarsky, ale aj náboženstvo. To sa stalo v *Niredháze*. Pán superintendent *Jozeffy*, ktorý pochopil, že náboženstvu z tejto strany hrozí veľké nebezpečenie, ako statočný muž poslal tomuto zboru pastiersky list, napísaný síce v otcovskom tóne, ale pritom vážny a okolnostiam primeraný. V tomto liste niredházsky zbor oprávnene napomenul, aby zanechal svoje nerozumné konanie a aby zakázal vyučovať svoje deti po maďarsky, ak si z nich želá vychovať poriadnu a nábožnú mládež. Tento po slovansky štylizovaný otcovský list vyšiel tlačou, a kto ho čítal, mohol sa o tom presvedčiť, že jeho slová vznikli z hlboko dojatého vnútra. No aj tento cti-

hodný a z naliehavej potreby vzniknutý list, za ktorý by pán *Jozeffy* bol mal dostať verejné uznanie, maďarské noviny si celkom zle vyložili (pozri *Századunk*, číslo 15 z roku 1840), a tak *Jozeffyho* úsilie o zachovanie náboženstva bolo verejne pokarhané. Keď človek vidí niečo také, vskutku aj mimovoľne zvolá: „Ó, časy, ó, mravy!“ Do *Zay-Uhrovca*, obce v Trenčianskej stolici, doviedli do školy maďarského učiteľa, a to do školy, v ktorej sa poväčšine učia len deti pospolitého ľudu. Tohto učiteľa sama obec ani nežiadala, ani si ho nepozvala, ale stalo sa to preto, že sa tak zaľúbilo patrónovi zboru, grófovi *Zayovi*. Tento učiteľ strávi denne viac hodín v škole, a tým sa vyučovanie náboženstva a ostatných predmetov veľmi ukracuje a zanedbáva. Miestny učiteľ *Samuel Štúr*, svedomitý človek, protivil sa tomuto celkom zbytočnému vyučovaniu detí v maďarčine a hoci sami cirkevníci veľmi ťažko niesli toto ukracovanie riadneho vyučovania a z neho vyplývajúce zlé následky pre svoje deti, učiteľ napriek tomu nič nemohol docieľiť proti patrónovi zboru, hoci sa aj obrátil na zborový konvent a inam, a dokázal závažné dôvody svojho počínania. Tento statočný človek je veľmi zarmútený pre tú stratu času, a pretože nemôže riadne vyučovať, čo si sám nezavinil a čím aj zbor trpí. O všetkom inom, čo sa stalo pri tejto udalosti, radšej pomlčíme, lebo to by veľmi kompromitovalo tú toľko oslavovanú evanjelickú slobodu a takzvanú liberálnosť, ktorou sa u nás mnohí tak vystatujú, a odhalilo by ju ako tyranstvo a potupný útlak. — Niektorí verejne hlásajú, ako to možno čítať aj v zápisnici evanjelického aug. vyzn. generálneho konventu z roku 1841, že Maďarom nepríde ani na myseľ, aby nás pomaďarčovali. Ale prečo potom do čistoslovanských obcí a do ich škôl strkajú a prepašujú maďarských učiteľov a prečo nanucujú maďarstvo slovanským deťom, ktoré vo svojom obmedzenom životnom okruhu maďarčinu zhola nepotrebujú? Vaše slová sú v úplnom rozpore s vašimi skutkami, no slová nie sú ani potrebné tam, kde činy zreteľne hovoria.

Aj naše čistoslovenské chrámy, v ktorých sa ľud k Bohu dvíha a súčasne vykonáva najsvätejšiu životnú vec, žiaľ, stali sa javiskom nášho zneuctenia, a na to myslíme s najzatrpklejším srdcom. Naši susedia a spoluobčania sa už natoľko pozabudli, že aj naša nábožnosť je im len hračkou a najsvätejšia ľudská záležitosť je im čírou príležitosťou na dosiahnutie pozemských záujmov??! Mnohé naše chrámy sú už zneuctené, premenené z chrámov na školy reči a v nich sa namiesto náboženstva predvádzajú veselohry a smutnohry. Veselohry sú pre potláčateľov a smutnohry pre tých, ktorých olúpili o ich nábožnosť a s ňou súvisiaci vnútorný mier. O takýchto kostoloch vskutku platí s malou zmenou Kristov výrok: Urobili ste z chrámov stolice gramatiky a pozemského ruchu! — Ak má človek niečo svätého, je to náboženstvo a nábožnosť, pretože sa v nej strácajú

všetky pozemské záujmy, lebo človek, nechajúc bokom všetko ostatné, najhlbšie si uvedomuje svoju duchovnosť; ona sa mu stáva podstatou. Olúpíť ho o toto vedomie a brániť mu, aby sa vznášal k Bohu, k najvyššiemu Duchu, je najväčšia bezbožnosť, ktorej sa možno na ňom dopustiť. Práve to sme už dožili my Slovania v Uhorsku — v našej krajine! Keby sa to bolo stalo aj len raz a na jedinom mieste, už by sme mali dostatočný dôvod trpkosť sa na to žalovať, no stalo sa to často a na mnohých miestach, z čoho uvedieme niekoľko nám známych príkladov.

Roku 1828 natisli do *Lajoškomárna*, slovanského zboru vo Vesprímskej stolici, maďarského kazateľa. Ľud, olúpený o bohoslužby v materinskej reči, obrátil sa úradnou cestou na stolicu, aby znova dosiahol bohoslužby v materinskej reči. Stolica namiesto toho, aby bola ukrivdeným prislúžila spravodlivosť, dala tých, ktorí prišli s prosbou pred stolicu — vypalicovať, pod zámienkou, že sú buriči, pretože chceli vzývať Boha, a to mohli urobiť len vo svojej materinskej reči. Mená tých, ktorí sa sťažovali pre bohoslužby a neboli bití pre určité náboženstvo, ale vôbec pre náboženstvo, sú: *Martin Bartoš, Juraj Junáček, Pavel Rus a Štefan Vrabec*. Prvý z nich dostal 64, druhý 50, tretí 40 a štvrtý 24 palíc. Tento čin je natoľko odporný a neslýchaný, že nemôže zmiznúť z dejinnej rozpomienky. — Z niektorých zúrivých článkov, ktoré vypustili proti Slovonom v mnohých maďarských novinách, vysvitá, že aj teraz by mal mnohý človek veľkú chuť na podobné násilnosti.

Peštiansky seniorát rozhodol, aby sa v jeho zboroch kázalo po maďarsky každú tretiu alebo štvrtú nedeľu. Tak sa aj deje v *Edházi, Piliši, Péteri, Cinkote*, a všetko to sú slovanské zbory. V *Malom Kőrösi*, čistoslovanskom zbore, káže sa každú tretiu nedeľu po maďarsky a miestny kazateľ *Blasy* chcel kázať po maďarsky každú druhú nedeľu, ale ľud sa sprotivil tomuto jeho neoprávnenému zámeru. Ľud nedovolil svojmu duchovnému, aby vystrájal takú mrzkú hru s náboženstvom, pretože jeho jedinou povinnosťou je viesť ľud k mravnosti. No a vari plnia svoju povinnosť oní duchovní, ktorí svojmu ľudu niečo povedia v cudzej reči? Práve naopak — donucujú ľud na bezbožnosť. Hrešia dvojnásobne, keďže prekazujú nábožnosti ľudu a neplnia svoje povinnosti. Za to by zaslúžili, keby sa vec spravodlivo brala, aby ich čo najskôr povyhánali z ich zborov, ale ešte ani tento trest by nepostačoval pre nich. Spomenutý duchovný chcel znemožniť predaj slovanských biblíí, a takým činom odviesť ľud od čítania Svätého písma, ktoré je hlavnou bázou evanjelického náboženstva, aby tak ľud, nečítajúci slovanské knihy, ľahšie zabudol materinskú reč. Podobne skomolili bohoslužby v *Čalomii*, v *Hontianskej*, a v *Sudiciach*, v *Novohradskej* stolici, vo dvoch slovanských zboroch. V tomto druhom zbore sa ľud obrátil na vrchnosť o prinavrátenie bohoslužieb v materin-

skej reči. Doteraz ešte nevieme, či ich oprávnenej žiadosti vyhovelí alebo nevyhoveli. — V *Cernej* vo Vesprímskej stolici, v čistoslovanskom zbore, začal už nebohý kazateľ *Križan* kázať po maďarsky. Preto chcel nad tým rozhorčený ľud vyhnáť svojho duchovného zo zboru, a bol by ho aj vyhnal, keby to vrchnosť nebola zamedzila. Ľud si chcel sám prislúžiť spravodlivosť, nepochybne pamätajúc na barbarskú spravodlivosť, ktorú tá istá stolica, ako sme už spomenuli, takým hrozným spôsobom prislúžila *Lajoškomárňancom*. — No nielen odoberaním slovanských bohoslužieb, ale aj iným spôsobom prekážajú ich vykonávaniu v materinskej reči. Pretože v poslednom čase vzrástol počet Slovanov v Pešti, želali si mať svoj vlastný chrám, aby mohli svoje bohoslužby v materinskej reči bez každých ťažkostí a náležitostí vykonávať. Preto prosili o kúsok pozemku, na ktorom by mohli postaviť svoj chrám; vrchnosť im ho už aj vymerala, čoskoro ho však zase odobrala, a tým znemožnila stavbu slovanského chrámu. Istý pán D- verejne vystúpil proti stavbe slovanského chrámu. Je však aj veľmi potrebné, aby Slovania mali vlastný chrám, aby svoje bohoslužby mohli pokojne vykonávať, lebo pri teraz panujúcej nenávisti mnohých ľudí voči všetkému, čo je slovanské, ľahko by sa mohlo stať niečo takého, čo sa ťažko znáša, a je to tým ťažšie, že ide o náboženské záležitosti. Nuž a niečo podobného sa už aj stalo v terajšom maďarsko-nemecko-slovanskom chráme, čo sa ťažko a bolestne dotklo mysli. Istý P-, advokát, keď zazrel v *peštianskom* chráme visieť tabuľky so súpisom slovanských piesní, chcel ich dať rozbiť, no neskoršie ich dal vyniesť, a to preto, že boli na nich poznačené slovanské piesne.

K našim sťažnostiam sa pridružuje v poslednom čase aj tá, že *Gemerská* stolica začína zamedzovať cestu slovanským mladíkom evanjelickej viery, ktorým sám zákon dovoľuje návštevu nemeckých univerzít. Veľmi sa tešíme tejto slobode, ktorá podľa zákona patrí obom vyznaniam evanjelickej viery, práve tak, ako sa úprimne radujeme, že niekdajšie prekážky v tejto veci už prestali a nám bola vrátená naša zákonná sloboda. No, žiaľ, zase pozorujeme, že nám túto našu slobodu odoberá samovôľa jednotlivcov. Stáva sa to však len Slovanom, pretože synkovia iných evanjelikov sú bez tohto útlaku. Podľa najnovšieho uznesenia *Gemerskej* stolice nikto nedostane od nej vysvedčenie o dobrých mravoch a o politickom zmýšľaní, potrebné na získanie cestovného pasu do Nemecka, ak je takzvaným panslávom, teda na náš spôsob má záľubu vo svojej reči a stará sa o vzdelanie Slovanov. Totiž všetkých takých naši nepriatelia nazývajú panslávami. Teda to, čo Maďari sami pri sebe pokladajú za najväčšiu cnosť, totiž lásku k svojmu ľudu, pri nás odsudzujú a pokladajú za veľký hriech. Patrí teda cnosť len *jednému* národu; a vari je nie rovnako možná aj u iného národa? Pred nedávnom oznamoval *Pesti Hirlap*, že istého mladého

Slovana, ktorý požiadal Gemerskú stolicu o vysvedčenie, potrebné pre získanie cestovného pasu do Nemecka, podrobili skúške, či je alebo nie je panslávom. Teraz ten študent, menom *Rafay*, už niekoľko mesiacov čaká na to vysvedčenie, ale až doteraz ho nedostal. Už takmer prešiel termín, v ktorom by *Rafay* na začiatku letného semestra bol mohol prísť na niektorú nemeckú univerzitu, a tak svojvoľne sužujú tohto po vedomostiach túžiaceho mladíka. — Už ani nevieme, čo bude s ním. Aj toto konanie svedčí o tom, že Slovanovi v Uhorsku upierajú právo, pretože je Slovan.

Nielen nám evanjelikom sa stávajú tieto príkoria, ale aj našim slovanským bratom katolíckej viery. V *Kerepeši*, slovanskej obci Peštianskej stolice, sú teraz bohoslužby v maďarskej reči hoci predtým boli v slovanskej. V *Sapári*, čistoslovanskej obci Vesprímskej stolice, kde len niektorí ľudia, čo cestujú, vedia niečo, aj to len najpotrebnejšie, po maďarsky, káže duchovný F- po maďarsky, a len zriedkavo, akoby z útrpnosti, aj po slovansky. Slovanom v *Rákoš-Kerestúre* poslali minulého roku maďarského duchovného, z čoho vznikla v chráme aj v obci veľká vzbura. Podobné zaobchádzanie s náboženstvom celkom súhlasí s vyjadrením dozorcú istého zboru: náboženstvo je — vraj — len fanatizmus povery a dnes je našim náboženstvom maďarstvo. Niektorí, a to aj istý vyššie postavený človek, hovoria verejne, čo sme počuli aj na vlastné uši, v mene maďarského Boha. — Keď všetko toto uvážite vy, šľachetný pán gróf, ako aj všetci tí, ktorí si ctia ľudské práva a považujú za zločin potláčanie svojich blížnych a spoluobčanov na takýto hanebný spôsob, isté je, že utiekanie sa Slovanov k vláde, ktorá bdie nad všetkými nami, bude uznané za spravodlivé v týchto pre Slovanov tak nešťastných a bolestných časoch. Keby Slovania všetko toto ľahostajne strpeli, nevyhľadávali si patriace im práva a nesprotivili sa všetkými náležitými prostriedkami nespravodlivým utláčaniam, mlčky by uznávali trýzniteľov a ich činy. Tým by potom dokázali, že sú nehodní práv, ktoré im náležia ako osobitnej národnej individualite. No napriek všetkým týmto ťažkým a smutným okolnostiam predstúpili Slovania pred trón, aby bránili svoje dobré právo, súc si vedomí toho, že ich zato očakáva vo vlasti mnoho trpkostí, a že si ich obranu budú zle vykladať, a to tým viac, čím menej protivná strana očakávala taký krok od Slovanov. No právo je svätejšie, než aby sa pri jeho obrane nemohlo znášať i najväčšie zlo. Práve preto predstúpili aj Slovania pred vládu, pamätajúc na to: „Kto sa nebráni, nech sa potom ani nežaluje, keď budú šliapať po ňom.“ Predsa však museli zniesť pre tento krok mnoho trpkostí a mnoho osočovania, ako som už spomenul, a to je teraz posledná sťažnosť, šľachetný pán gróf, ktorú vám zamýšľam predniesť. Nehľadiac na to, čo zlého popísali noviny o tejto deputácii k vláde, radšej rozpoviem, ako si to vyložili v neprospech Slovanov na vyšších evanjelických aug. vyzn.

konventoch a v Gemerskej stolici. Na nich totiž nariadili pre tú vec vyšetrovanie proti Slovanom a vyhrážali sa im trestami.

O dva mesiace potom, ako sa deputácia vrátila z Viedne, mal Banský dištrikt 12., 13. a 14. júna minulého roku svoj cirkevný konvent v Pešti, na ktorom sa strhla veľká búrka preto, že sa Slovania utiekali k vláde. V prvý deň sa nafahovali preto od 9. hod. ráno do 3. hod. popoludní a vec prišla do reči ešte aj na druhý deň. Pán superintendent *Seberini*, výrečný človek, predniesol vec mierne a pokojne a spomenul, prečo sa Slovania nemohli utiekať so svojimi sťažnosťami ku konventu, ale boli prinútení obrátiť sa na vládu. Povedal, že sa superintendent *Joseffy* už na lanskom evanjelickom cirkevnom konvente vyjadril v tom zmysle, že sa Slovania obrátia na vládu, ak ich neprestanú urážať a osočovať. Keďže to nijako neprestávalo a nebolo ani žiadnej nádeje, že by samo od seba prestalo, obrátili sa Slovania, ktorí sa už viac nemohli dívať na to, ako im ich práva šliapu, na vládu a snažne prosili o zadosťučinenie. Prednes tejto veci a vyličenie nevyhnutnosti, ktorá na Slovanov tak doliehala, aby sa so svojimi žalobami obrátili na vládu, však nijako neosožili, lebo z mnohých strán sa sypali zlé reči na Slovanov. Istý kazateľ *Fabó* sa tak vyslovil, že keby od neho záviselo, pozbavil by úradu obidvoch superintendentov, ktorí podpísali prosbopis. No za tento výrok ho spravodlivý predseda konventu, vysokourodzený pán barón *Albert Prónay* napomenul, aby sa miernil. *Kossuth* sa zasadzoval za vyšetrovanie a potrestanie. Generálny konvent sa začal 15. júna. Dvorana, v ktorej sa konal, bola preplnená množstvom mladíkov, ktorí sa tam preto zhromaždili, aby obhajcov Slovanov zahrnuli potupou a hlukom, aby im takým činom nedali prísť k slovu, protislovanských rečníkov však aby povzbudzovali svojím „él-jen“.⁴¹ Hneď ako predseda zahájil konvent svojou krátkou rečou, vstal *Kossuth* a vyčítal Slovanom ako veľký hriech, že sa utiekali k vláde a nie ku generálnemu konventu. Veľmi zvláštna reč a hotová satira! Ako sa predseda mohli Slovania utiekať ku generálnemu konventu, na ktorom si práve protivná strana prisvojila rozhodovanie? A vôbec, s akou nádejou mohli ísť pred generálny konvent, kde prvý raz verejne vyslovili zásadu maďarizovania Slovanov a kde tú zásadu prijali s neslýchanou radosťou? Keby sme sa boli obrátili na generálny konvent, boli by sme urobili to isté, ako keby sa niekto dožadoval svojho práva u toho istého sudcu, ktorý sa usiluje nespravodlivo ho olúpiť o celý jeho majetok. Bola by to bláznivosť a pristala by možno nejakej otrockej mysli, ale nie človekovi, ktorý je preniknutý svätosťou svojich práv. Preto tvrdíme, že *Kossuth* to vôbec tak nemyslel, ako hovoril, pretože nemôžeme veriť, aby *Kossuth* bol natoľko slabomyseľný, že by vážne mohol predpokladať, ako by Slovanom vskutku bolo možné, aby sa utiekali ku generálnemu konventu. Na-

opak, nútení sme to myslieť, že sa nám vysmieval a že nás vo svojej tiráde chcel predstavovať ako slabomyseľných ľudí. Nuž a *Kossuthovi*, človekovi, ktorý by predsa mal byť dobre oboznámený so stavom našich verejných vecí, sú veľmi dobre známe oprávnenia a zriadenie generálneho konventu, a tak mu je ani to nie tajnosťou, že generálny konvent v našej vlasti nemá žiadnu zákonodarnú a ešte menej výkonnú moc. No povedzme, čo však pokladáme za vylúčené zo strany terajšieho generálneho konventu, že by tento konvent bol uznal oprávnenosť našich sťažností, akýmže spôsobom by bol mohol urobiť prietrz utláčaniam a ktorýmže rozkazom by si bol vynútil poslušnosť v tomto smere? Generálny konvent totiž nemá žiadne právo čokoľvek nariaďovať súvercom, lebo je oprávnený len návrhy predkladať, ktoré môžu nižšie konventy po ich preskúmaní a schválení prijať, alebo hoci aj zamietnuť, ak sa im nezdajú byť dobré; no a tým menej môže generálny konvent prikazovať vrchnostiam, aby niečo vykonali. Čo by teda bol mohol ten konvent urobiť, keby aj bol uznal naše žaloby a sťažnosti za oprávnené, čo však bolo celkom nemožné so zreteľom na jeho terajšie postavenie, ktoré sme už spomenuli? Bol by býval nútený obrátiť sa na Jeho Veličenstvo, v rukách ktorého je najvyššia správna a výkonná moc, a poprosiť toto najvyššie miesto, aby sa urazeným Slovanom dostala satisfakcia. To isté však urobili sami Slovania. Čo teda chcel docieľať *Kossuth* svojou rečou? Odsudzoval niečo, čo by bol býval nútený urobiť generálny konvent, a tak teda nepovedal nič. Nuž a to sa celkom zhoduje s tým, čo sme už povedali, že sa nám len vysmieval. Alebo hádam myslel *Kossuth*, že konvent, ak by aj uznal utláčanie Slovanov a zavrhol ho, bol by sa zaujal o jeho odstránenie pomocou niektorých svojich vyššie postavených členov? Bolo by sa to stalo iba ledabolo a také riešenie by sa stalo vďaka priazni jednotlivcov. My však nehľadáme a nechceme právo, ktoré pochádza z priazne, ale požadujeme spravodlivosť na základe práva, takže Slovania dobre urobili, že sa vybrali k najvyššiemu obhajcovi práva a uňho snažne prosili o obnovu toho práva. *Kossuth* ďalej povedal, že tu ide o *to be or not to be*.¹² Teda je naše právo a naše vzdelanie naozaj nezlučiteľné s právom a vzdelaním iných ľudí v našej krajine? Tak je teda naša krajina taká slabá, že už neznesie väčší počet vzdelancov, ale sú jej príjemní a vítaní len nedospelí ľudia? A či by si naša krajina naozaj žiadala stáť na základe bezprávia a takto ďalej trvať? Nijako to neveríme a nemôže to veriť žiaden rozvážny človek. Musíme to teda pokladať za *Kossuthovu* fikciu, ale nie za zmyšľanie našej krajiny. Ono aj *Kossuth* veľmi dobre vie, že každý, kto bezprávie pácha a tak sa snaží zachovať, sám nad sebou vyslovuje kliatbu, a predsa len by chcel takýto postup nanútiť našej krajine! — On sám seba pokladá za vlastenca, ale považujú ho zaňho aj iní: ako sa to teda zrovnáva s jeho vlastenectvom? — Po jeho

reči sa ozval pán superintendent *Jozeffy*, mierne a pokojne prednášajúc príčiny, pre ktoré Slovania vyslali deputáciu k vláde. Pritom poznamenal, a to celkom oprávnené, že táto vec sem nepatrí. Pre túto reč sa *Kossuth* hrozne nahneval a vo veľkom vzplanutí citov nazval deputáciu zradou evanjelickej viery a Maďarstva. Potom hlasoval za to, aby Slovanov za tento čin podrobili vyšetrovaniu a potrestali ich. Superintendentovi *Jozeffymu* však radil, aby sa zriekol svojho úradu, lebo, ako hovoril, konvent nemá k nemu žiadnu dôveru. Keď *Kossuth* toto hovoril, bol celkom bez seba, ale kto sa nechá opanovať vášňou, nekoná slobodne, teda nehovorí a nekoná tak, ako sa patrí hovoriť a konať človekovi, ktorý je vskutku slobodný. Chceme dokázať, že *Kossuthova* reč nebola slobodná. Kto obhajuje nejaké právo, nie je vonkoncom zradcom žiadneho človeka, ale iba žalobníkom zradcu práva, ktorý ho zrádza. To však nie je žiadna zrada, ale oprávnená obžaloba a šlachetná sebaobrana, takže obrancovia práv Slovanov nijako nie sú zradcovia. *Kossuth* radil superintendentovi *Jozeffymu*, aby sa vzdal svojho úradu, lebo, tak dôvodil, konvent mu už viac nedôveruje. Časť konventu je predsa ešte nie celý konvent, a keď jeho časť nemá dôveru k čestnému *Jozeffymu*, má tú dôveru druhá časť, a to bezpodmienečnú, k stále statočnému *Jozeffymu*. *Kossuth* medzitým rád vydáva túto časť za celok, a to nie je nijakým spôsobom možné. *Jozeffyho* nevyvolil za superintendenta generálny konvent, a tak ani nemá právo pozbaviť ho úradu. *Jozeffyho* vyvolil Potiský dištrikt, a tak nech sa *Kossuth* opýta duchovných tohto dištriktu, či nemajú dôveru k *Jozeffymu*. *Kossuth* síce chcel byť parlamentárny, ale my nevidíme žiadnu podobnosť medzi snom a naším konventom, iba ak v tom, že sa aj tu aj tam radia. Nuž a čo sa týka toho proti nám odôvodňovaného, ba aj uzavretého vyšetrovania a potrestania, na to predsa konvent nemá žiadne právo, pretože je nie ani civilnou ani politickou vrchnosťou. Už sme uviedli, že jedna strana nemôže zasadiť na súd nad druhou stranou. Slovania by sa nepodrobili, a ani sa nepodrobia tomuto inkvizičnému súdu, pretože vopred dobre vedia, aký výrok môžu očakávať od podobného súdneho tribunálu. O nejakom potrestaní zo strany konventu nemôže byť vôbec ani reči. Čo teda chcel *Kossuth* tým všetkým docieľiť?

Uvažujúc o jeho vôli a konaní, musíme teda znova zvoliť: „*Po ich ovoci ich poznáte, ale nie po ich slovách.*“ Je to ten istý *Kossuth*, ktorý v *Pesti Hirlape* bojuje za právnu rovnosť, na konvente však chce nariaďovať, aby toho vyšetrovali a potrestali, kto háji svoje právo. Ten istý *Kossuth*, ktorý sa snaží vydobýť slobodu tlače, na konvente navrhuje, aby slovanskej mládeži zakázali vzdelávať sa v materinskej reči. Ten istý *Kossuth*, ktorý má panegyrické reči na niektorých mužov, zaslúžilých o vlasť, iných, práve tak zaslúžilých mužov chce pozbaviť úradov! To je tá jeho sloboda a libe-

ralizmus. My máme celkom iný pochop o slobode a liberalizme, no v slovníku *Kossutha* a jeho náhončích majú tieto slová celkom odlišný význam. Či nebojuje *Kossuth* pod maskou slobody za bezočivosť a svojvôľu? Veru áno, a dalo by sa to dokázať i z jeho úvodníkov v *Pesti Hirlepe*, keby sme mali na to dosť miesta. Čo je teda príčinou jeho popularnosti? Teraz uvedieme na to iba jednu príčinu, a všetky ostatné necháme stranou: príčina je tá, že on to, čo sa u Maďarov a maďarizátorov stalo pevnou mienkou, ba takrečeno *articulus fidei*,¹³ upravil, vyšperkoval a v takom spôsobe im znova predložil. V tom je jeho tajomstvo. No hoci verejná mienka obsahuje mnoho ráz aj veľa pravdy, jednako je v nej častejšie nepravda a klamstvo. Ak chce teda niekto niečo dobrého spôsobiť, požehnane účinkovať a zaslúžiť sa o vlasť, treba sa mu predovšetkým oslobodiť od verejnej mienky, celkom sa osamostatniť a tú mienku zo všetkých strán preskúmať, potom však – rozlíšiť pravé od nepravého – účinne vystúpiť. *Kossuth* to nespravil, lebo sa celkom hodil do náručia verejnej mienky, a nechal sa ňou unášať. Keďže sa jej zdal celkom poddajným a povôľným, vyvolila si ho za svojho miláčika, tá klamlivá Siréna! Celkom inak vystúpil výtečný gróf *Széchenyi*, takže jeho vystúpenie hneď ukázalo, že je bystrozraký a energický muž. Dostal sa do boja s mienkami, ktoré panovali v čase jeho vystúpenia a samostatne si vyvolil odbor svojej činnosti. Vieme aj to, aké neprijemnosti mal pre takéto vystúpenie. Kričali proti nemu a na mnohých miestach popálili jeho spisy. No tento zmužilý človek neústúpil a bol činný, takže pozvoľna zmizli nevraživé mienky a verejnosť sa priznala k nemu s tým väčšou láskou a úctou, čím dlhšie a drsnejšie ho prv neuznávala. V najnovších časoch sa ten istý gróf zase osvedčil ako opravdivý muž Uhorska, lebo vo svojej akademickej reči vystúpil proti terajšej panujúcej mienke, ktorej *Kossuth* lichotí. Mnohí budú zato proti nemu deklamovať a nevražiť naňho, no nepotrúv dlo a zase v ňom poznajú opravdivého muža Uhorska. Verejná mienka je vrtkavá a pohyblivá ako vietor. Kto sa jej zverí, toho bude síce za nejaký čas sem i tam vliecť, no nenazdajky sa zdvihne iný vietor a ten prvý utíchne; a tak padne aj ten, kto sa ním nechal unášať, niekam do tône, aby v nej odpočíval. Tento základ, totiž stavať na verejnej mienke, je teda veľmi neistý. Preto nevyhnutne ani tí nestoja pevne, ktorí sa oň opierajú. Gróf *Széchenyi* nedôveroval tomuto základu, ale svojím ostrým zrakom prenikol Uhorsko do hĺbky, preto aj *honos nomenque tuum laudesque manebunt*,¹⁴ vtedy, keď už mená fanatikov a nihilistov, dávno zmiznú. *Kossuthovi* svital krásny deň, keď mal vystúpiť so svojim *Hirlepom*, a tak sa zdalo, ako vidieť z 3. čísla prvého ročníka, že svoju úlohu lepšie chápal, no čoskoro sa nechal strhnúť a vliecť, takže sa onedlho začalo nad ním zamračovať. *Kossuth* nepomohol verejnej mienke, nepoučil ju, neobrátil mysle k ničomu no-

vému a nestal sa strojcom samotného a opravdivého zmýšľania, ktoré by bolo prispelo k pokroku Uhorska. Práve naopak, on sa podrobil panujúcej mienke, ktorú našiel už hotovú, tá je však nepravá a jednostranná. Čoskoro sa musí prekliesniť cesta inému spôsobu myslenia, a jeho začiatok vidíme v grófovi *Széchenyim* a vo vás, šlachetný pán gróf. Ono sa postaví proti teraz panujúcim mienkam, ktoré zaniknú spolu so svojimi chránencami a klientmi.

Na generálnom konvente hovoril aj *Kollár* vo veci Slovanov a ich deputácie. Jeho stručnú, ale dôkladnú reč tu citujeme. *Kollár* povedal: „Čo sa týka žiadosti Slovanov, táto vec vôbec nepatrí pred generálny konvent, s výnimkou jej historického opísania, a ten už podali páni superintendenti. Pretože sa to stalo, nie sú Slovania generálnemu konventu ničím povinní, s výnimkou priateľskej dohody v niektorých bodoch. Inak sa tu o tejto veci úradne nič nemôže rozhodnúť. Ani podľa obsahu, a podobne ani podľa formy táto vec sem nepatrí. Podľa obsahu preto nie, lebo národnosť, reči a žaloby na nespravodlivosť, ktoré jednotliví Maďari spôsobili Slovanom, prosba o riadneho cenzora, ako ho majú iné reči v našej vlasti a tomu podobné, čo je obsahom tejto prosby, nijako sem nepatrí. V dôsledku toho ani to nemožno sem zafahovať, ak generálny konvent nechce prekročiť svoje medze, ktoré má ako cirkevný konvent. No ani čo sa týka formy a postupu vo veci nemal konvent žiadne právo na to, aby sa púšťal do nejakého úradného skúmania žiadosti, pretože je rekurz už v rukách Jeho c. kr. Veličenstva, nášho najvyššieho sudcu. Generálny konvent nemá žiadne právo zasahovať do práv vlády a predchádzať rozhodnutiu Jeho Veličenstva. Podľa zásad evanjelikov a krajinského zákona je panovník najvyšším dozorcom a najvyšším biskupom evanjelického zboru, pokiaľ ide o vonkajšie veci evanjelickej cirkvi. A preto, ako by mohlo byť utiekanie sa tam prestúpením a zradou krajiny a náboženstva? Generálny konvent môže nám byť akokoľvek milý pre naše cirkevné schôdze, jednako je nie nič iného ako od dobrej vôle závislá, aj to ešte nie celkom usporiadaná porada. Generálny konvent je slobodné cirkevné spolčenie evanjelikov; nie je to žiadna synoda alebo konzistórium, žiadne fórum alebo súdna právomoc, lebo doteraz ho nepotvrdilo ani Jeho Veličenstvo, ani zákon. Zákon nepozná v našej krajine okrem superintendentov žiadnu inú právomocnosť pre evanjelikov. Že by žiadosť pred jej predložením neboli oznámili svetskému stavu, nie je celkom pravda. Je síce pravda, že ju nepredložili tomuto stavu ako takému, no jednako ju oznámili niektorým pánom z tohto stavu a z tých niektorí tú žiadosť skutočne aj podpísali. No príčina, prečo Slovania túto žiadosť konventu prv neoznámili — je jasná. Kto môže zato, že konvent utratil dôveru Slovanov? Ani dôveru, ani lásku nemožno vynútiť. Múdrosť, ba aj sama česť nabádajú konvent

na to, aby sa nezapletal do nejakých neprijemností a svoju česť nevystavoval nebezpečeniu. Nuž a ak by predsa len v tejto veci konvent rozhodol inak a Jeho Veličenstvo zase inak, ktoré z tých dvoch rozhodnutí bude trvalé a záväzné? Stoja tu proti sebe dve rovnaké strany, a tak musí medzi nimi rozhodnúť tretí, vyšší sudca. Tí, ktorí rekurz podpisovali, a všetci evanjelici vôbec, nie sú poddaní, ale celkom rovnocenní všetkým členom tohto konventu a evanjelickej cirkvi. Nuž a Slovania sa nie preto utiekali k Jeho Veličenstvu, nie preto, že by sa hádam báli generálneho konventu alebo že by ho boli chceli obchádzať. Nie, veď na to nemali žiadnu príčinu, ale preto, lebo sú celkom presvedčení o tom, že toto miesto nijako nie je vhodné na ukončenie ich veci. Ak by sa napokon na tomto konvente ešte malo hovoriť o vyšetrovaní, fiškálskych akciách, potrestaniach a podobných nedôstojných veciach, alebo ak tu budú aj naďalej hanobiť a ubližovať našim predstaveným, ktorých si my veľmi ctíme pre ich hodnosť, zásluhy a starobu: verejne sa osvedčujeme, že sa radšej nezúčastníme na tomto generálnom konvente a jeho uznesenia neuznáme a neprijmeme.“ — *Kollár* hovoril jasne a povedal čistú pravdu. Na konci prvého zasadnutia sa pýtal pán *Füredy*, tajomník konventu, aké rozhodnutia má zapísať do zápisnice. Nato zrazu sa *Kossuth* ohlásil a povedal: „Bola vymenovaná deputácia, ktorá veci Slovanov prísne vyšetrí, o tom rozhodne a výsledok oznámi najbližšiemu konventu.“ Na podobné otázky odpovedal konventu obyčajne predseda a z rôznych mienok vytváral jednu. Medzitým teraz namiesto predsedu, ktorým je generálny dozorca, hovoril *Kossuth* a takým spôsobom vlastne, keď aj nie formálne, zaujal predsednícky stolec. Na druhý deň, keď *Füredy* prečítal zápisnicu, zostavenú celkom mierne, povstal *Kossuth* a povedal, že v celom svojom živote nepočul ešte horšiu zápisnicu a sám sa vnútil za redaktora zápisnice. Tak sa stal v tom istom zasadnutí žalobcom, sudcom, diktátorom a zapisovateľom. A potom sa my máme obracať na takúto súdnu stolicu a tam žiadať zadosťučinenie?! *Kossuthova* zápisnica sa stala platnou a pán *Füredy* sa zriekol svojej funkcie. — Tento horlivec zadal veľkú ranu generálnemu konventu a tým aj celej evanjelickej cirkvi! On síce chcel vytvoriť z generálneho konventu diktatúru, ale namiesto toho podkopal jeho význam, pretože tento konvent nemal ani najmenšiu bázu pre diktatúru. Nuž a nemal to vedieť *Kossuth*, človek, ktorého vyhlasovali za rozumného, za mudrca (??). Na konvente sa potom rokovalo bez najmenšieho poriadku. V ďalší deň pán *superintendent Jozeffy* nechcel sa vôbec zúčastniť na konvente a prišiel ťa len na prehováranie mnohých, keď bol vopred zostavil toto vyhlásenie: „Si quidem conventus generalis debite organisatus non sit, quum in eodem proportionato numero Deputati non adsint, eamque induerit faciem, ut plus temporis contentione linguisticis, quas rebus vere ecclesiasticis tri-

buatur, plura vero negotia sophisticis perorationibus Juratorum saepe etiam confessioni nostrae non addictorum catervatim congregatorum plausibus, acclamationibus, strepitu, ordine ecclesiastico vix attento imo fere depresso decidantur, atque *praeses cum debite dirigere non sciat*; si quidem hesternae die personae meae immerita laesio et muneri meo dolorosissima dehonestatio palam inflicta, neque per Conventum vel praesidem vindicata fuerit, quam ob causam illico heri conventum hunc deserendi animus erat, verum ordinem solitum turbare nolui: hodie itaque solenniter declaro me, donec conventus hic ad meliorem redactus ordinem et debite organisatus non fuerit, ac denique donec conventus hujus objecta nationalismus et lingua, non vero salus ecclesiarum fuerit, me tamdiu in conventu hoc nullas partes capere, sed et decisa ac conclusa ejus ignorare velle“.¹⁵ Takto hovorili mnohí vo svojich myšliach. Niektorí odišli zo zasadnutia konventu už na druhý deň. — Pozoruhodné sú slová baróna *Prónaya* o tomto zasadnutí, ktoré ho najlepšie charakterizujú. Barón *Albert Prónay* je známy v našej vlasti ako človek, ktorý to statočne myslí s krajinou. Povedal: „Duch tohto zasadnutia najlepšie ospravedlňuje Slovanov a ich cestu do Viedne. Čo sa mňa týka, radšej chcem patriť k urazeným ako k urážajúcim.“ Sú to slová šlachetného ducha, ktoré hovoriaceho zaraďujú medzi ľudí, čo v každom čase bojujú za právo. Pri mene tohto muža rozpomíname sa na už zosnulého baróna *Alexandra Prónaya*, ktorý bol hlavným dozorcom evanjelickej cirkvi aug. vyzn. Ten si múdrosťou a rozvahou získal lásku všetkých evanjelikov a jeho stratu práve teraz najťažšie pociťujeme. Nech je požehnaná jeho pamiatka medzi nami! — Takýmto činom sa nám na generálnom konvente stala ťažká krivda, našu obranu však odsúdili ako prestúpenie súcce na potrestanie. No aj v Gemerskej stolici náš rekurz, predložený vláde, vyhlásili za zločin, spáchaný proti evanjelickej cirkvi, proti vlasti, zákonu, maďarskej národnosti a vnútornému mieru. Na zasadnutí z 13. septembra minulého roku sa však uzniesli, že pána superintendenta *Jozeffyho* ako vodcu slovanskej deputácie pre tento čin pozbavlia hodnosti prísediaceho, ktorou ho poctila táto stolica, a že zavedú proti nemu vyšetrovanie. My sme svojou deputáciou neurobili proti evanjelickej cirkvi ani najmenšie zlo, pretože sme sa obrátili na Jeho Veličenstvo ako hlavného dozorca našej cirkvi vo vonkajších veciach. Ani zákon sme nijako neprekročili, lebo predseda žiaden zákon nemôže zakázať, obracať sa na panovníka, ktorý bdie nad právom a poriadkom. Ďalej sme sa neprehrešili ani proti maďarskej národnosti, keďže sme nežiadali nič takého, čo by bolo pre Maďarov škodlivé a nebezpečné. Napokon nespáchali sme nič ani proti mieru v krajine, lebo sme prosili práve o jeho obnovenie, pretože ho porušili niektorí jednotlivci. — Pokoj porušuje vždy ten, kto na inom pácha bezprávie a násilie. Ten však, s kým

sa zle nakladá, obracia sa preto na vrchnosť, aby bol pokoj obnovený. Urazený prosebník znepokojuje len svojho urážateľa, niekoho iného však určite nie. Istotne by to bolo násilníkovi neobyčajne príjemné, ak by mohol trpiaceho nerušene mučiť. To by sa však mohlo jedine vtedy stať, keby trýznený nebol človekom a nebol si vedomý svojej ľudskej dôstojnosti. My sme sa neobracali na žiadnu zahraničnú mocnosť, takže sme sa ničím neprevinili, keď sme sa utiekali k svojej vláde, ktorá je nad všetkými nami. Dokonca i najnepatrnejší človek má právo, obracať sa na vládu, a tak prečo by to nebolo dovolené duchovným predstaveným národa, ktorých najsvätejšou povinnosťou je starať sa o nábožnosť a mravnosť ľudu a pracovať na jeho vzdelávaní? My tvoríme strany, a tak bude musieť rozhodnúť ako sudca niekto tretí, ktorý je medzi nami najvyšší. Podobný postup vo veci môže byť neprijemný len tomu, kto by chcel byť sám sudcom vo vlastnom procese. Aj v *Hontianskej* stolici sa našli niektorí, ktorí navrhovali pána superintendenta *Seberiniho* pozbaviť hodnosti prísediacieho tejto stolice zato, že podpísal slovanský rekurz, ale bolo tam dosť rozumných a rozvážnych ľudí, ktorí to prekazili.

Boli to naozaj závažné príčiny, ktoré prinútili Slovanov, aby vyslali do Viedne deputáciu, pretože sa náš národ nerád púšťa do procesov, ale keď to už urobí, sú tu iste ťažké okolnosti, ktoré ho na to donucujú. Že však Slovania mali k tomuto činu závažné príčiny, presvedčíte sa, vysokourodzený pán gróf, z našich uvedených sťažností, ktoré obsahujú naše ospravedlnenie. My Slovania sme osobitným národom v Uhorsku, sme oddaní svojej krajine a zaslúžili sme sa o vlasť od najstarších čias až doteraz. Mohli by sme vypočítavať všetky svoje zásluhy, keby sme tu mali na to miesta a keby sme nepamätali, že sme to urobili pre dobro svojej vlasti. No my sme ako Slovania vždy plnili svoje povinnosti k vlasti, a plníme ich až dodnes, ako sa patrí. Lenže práve preto, že plníme svoje povinnosti, musíme mať aj úplné a rovnaké práva s inými, pretože povinnosť bez práva je otroctvo. No my ako Slovania nijako nechceme byť helótmami a nikdy nedovolíme, aby nás pokladali za helótov, čiže za ľudí, ktorí nemajú žiadne právo duchovne sa vzdelávať. Na to nás nemôže nikto donucovať, a právom považujeme za nepriateľa každého, kto by si dovolil takto s nami zahrávať a nás olupovať o náš drahocenný klenot. Len otrok dovoľí, aby po ňom šliapali; ale my nie sme otrokmi, ako nie sú nimi ani ostatní obyvatelia našej vlasti.

Predniesli sme vám teda, šľachetný pán gróf, sťažnosti Slovanov tak, ako ste nás ráčili na to vyzvať. Vaša vysokourodzenosť očakáva asi aj naše žiadosti a želania. O najdôležitejšej žiadosti som už hovoril, a tie ďalšie vidieť z našich sťažností. S tým sa zatiaľ uspokojujeme. — Ráčte len pokračovať v tom, na čo vás nabádalo vaše šľachetné srdce, keď ste nás

vyzvali, aby sme predniesli svoje sťažnosti. Účinkovanie vašej vysoko-
urodenosti prinesie iste šťastné výsledky, lebo naša vlasť má viacerých
mužov, ktorých bolesťou naplňa potláčanie našich práv, a sú to mužovia
veľmi zaslúžili a vplyvní. Šľachetní ľudia spod všetkých podnebí a z kaž-
dého národa si podávajú ruky, aby ľudstvo ďalej priviedli a doviedli ho
k jeho veľkému cieľu. Oni pracujú, nech už patria ktorémukoľvek národu
a akejkolvek dobe, predsa len pre blaho celého ľudstva, lebo ich šľachetná
snaha a ich konanie prekračuje hranice vlastného národa a prechádza na
celé ľudstvo. Ono im je však aj povďačné v každom čase a u všetkých
národov, a naopak, odháňa od seba tých, ktorí v jeho niektorej časti
nohami šliapu sväté právo. Ako Merkur vedie duše za sebou, tak aj ľud-
stvo vedú za sebou jeho šľachetní a veľkí synovia. Aj naša vlasť vďačne
prizná šľachetným mužom obranu práva, lebo nikto nenaštrbuje bez-
trestne právo. Oddávna už v našej vlasti panujúci mier porušili tí, ktorí
sa nášmu slovanskému národu posmievajú a zle s ním nakladajú. No mier
nám je bezpodmienečne potrebný, pretože sme občania tej istej vlasti a bez
mieru ona nemôže napredovať! My Slovania požadujeme mier, mier
v práve a pri obapolnom uznaní.

PROSBOPIS
SLOVÁKOV V UHORSKU NA JEHO C. KR.
APOSTOLSKÉ VELIČENSTVO FERDINANDA V.

Vaše Veličenstvo!

S dôverou v spravodlivosť Vášho Apoštolského Veličenstva, ktoré ochraňuje a obšťastňuje všetky národy širej cisárskej krajiny, odvažujú sa najoddanejšie podpísaní v mene evanjelicko-slovenských poddaných v Uhorsku priblížiť sa v najhlbšej pokore k vyvýšenému cisárskemu trónu a na jeho stupňoch zložiť nasledujúce žaloby a prosby:

Keďže podľa najnovších zákonov kráľovstva, najmä i článku VI. 7. 8. posledného krajinského snemu uhorská reč namiesto doteraz používanej latinskej bola povýšená na úradnú reč, aj evanjelickí Slováci pokladali za svoju povinnosť túto reč sa učiť a za účelom budúceho úradovania sa v nej čo možno zdokonaľiť. No jednako sú mnohí, ktorí jasný zmysel zákona svojvoľne prekrúcajú a svoju vreľú túžbu celé Uhorsko pomaďarčiť vyčítajú z toho zákona, napriek jeho jasnému zneniu, alebo ju skôr doňho vkladajú. Tým sú zvädzaní k rôznym nespravodlivým nárokom, upodoprievaniam, utláčaniam a prenasledovaniám ostatných pokojných národných kmeňov, najmä však Slovákov, z čoho, ako je to celkom prirodzené, kľúčia zárodoky roztržiek medzi poddanými Vášho Veličenstva. Potlačení sú rušení a najciteľnejšie urážaní vo svojich najsvätejších záujmoch, vo vykonávaní nábožnosti, vo svojom potrebnom vzdelaní, mravnosti a výchove, ako aj vo svojom domácom pokoji, takže najpokornejšie podpísaní a všetci umiernení ľudia v Uhorsku sa obávajú najpovážlivejších následkov. Presvedčenie, podopierané vždycky ctenou láskavosťou Vášho Veličenstva, ako aj najvyšším dekrétom (číslo I.), že tieto v mene vlasti Slovanom zneužito učinené príkoria priamo odporujú otcovským úmyslom Vášho Veličenstva a nijako nemôžu smerovať k blahu našej spoločnej vlasti, ale iba k úspechu želaní a úmyslov jednej strany; napokon aj okolnosť, že súc telom i dušou oddaní našej spoločnej vlasti, ale jednako podľa našej od maďarskej rozdielnej reči sme osobitným národom, ktorý je schopný ďalších pokrokov len vzdelávaním svojej vlastnej reči, a spoločnej uhorskej vlasti už od stáročí, podobne iným národom, ochotne

prinášal ako obeť svoj život a majetok, zato mal však aj rovnaké práva s ostatnými národmi Uhorska: všetko to nás viedlo úctivo sa priblížiť k trónu Vášho Veličenstva a najpokornejšie snažne poprosiť o najvyššiu otcovskú ochranu a o odstránenie všetkých zneužívaní a protivenstiev, ktoré nám ubližujú v našom duchovnom a hmotnom blahobyte a ktorým sme vystavení bez najvyššej ochrany.

Vytýčený cieľ onej uvedenej strany je všetky maďarské národy Uhorska čím najrýchlejšie pomaďarčiť, no prostriedky, ktoré sa na tento neslušný cieľ vynakladajú, sú nespravodlivé. Totiž osemstotisíc duší počítajúci, pokojný, panovníkom vždy verný a zákonom poslušný evanjelicko-slovanský ľud a najmä jeho duchovenstvo sa verejne na najnižší spôsob vysmieva, všetkým ostatným spoluobyvateľom sa robí opovrzeniahodným a nenávideným. Vyučovanie a učenie slovanskej reči sa zakazuje pod pokutou a je vykričané ako niečo protizákonné. Slovanskí učitelia a študenti sa obviňujú z protištátnych pletí, a potom sa dokonca násilie robí aj náboženskému vyučovaniu nášho ľudu násilným nanucovaním maďarskej reči pri verejných bohoslužbách. Podobne sa aj školská výučba slovanských detí, keďže ich chcú razom preformovať na Maďarov, na niektorých miestach ruší a zneuctuje.

Určité a prílohami podopreté žaloby znejú podrobnejšie takto:

1. V maďarských novinách, najmä v Jelenkore, Hirlape a Athenaeume sa vyskytli mnohé, každú svojmu otcovi vlasti verne oddanú myseľ poburujúce denunciácie, posmechy a potupujúce články, kde boli napadnutí nielen naši predstavení, superintendenti, duchovní a profesori, nielen jednotlivci, a to nespravodlivým spôsobom, ale celé korporácie boli vydané posmechu miešaného čitateľského publika, a to len preto, že svoju slovanskú materinskú reč vyučovali alebo sa ju učili, mali slovanské kázne pred slovanskými zbormi, alebo pestovali vôbec niečo slovanské. Prílohy 2 a 3.^b

2. Výpady zle informovaných straníckych novinárov boli by nevinní evanjelickí Slovania strpeli a zniesli s pohrdavým mlčaním, keby strana ultramaďarov v evanjelickej cirkvi, podpichnutá novinárskymi deklamáciami, nebola sa dotkla nepremlčateľných práv svojich vlastných druhov vo viere, keby nebola pod pokutou zakazovala slovanskú materinskú reč v chráme a škole a keby nebola bezohľadne napádala všetko, čo sa nechcelo stať okamžite maďarským. Najbolestnejšie sa nás dotklo, že sám náš generálny dozorca gróf Zay, namiesto toho, aby ako sa patrí na hodnostára, bol stál nad všetkými stranami a sledoval len všeobecné blaho ako cieľ, celkom sa priklonil k tamtej strane a jej pletichy podporoval slovom i činom. Nech slúži za doklad jeho nástupná reč, ktorú mal 10. septembra 1840 verejne pred veľkým obecnstvom a ktorú nechal v novinách

uverejniť a preložiť do slovančiny a nemčiny.^c V týchto slovách bez obalu vyslovuje nespravodlivé úsilie svoje a svojej strany: „Každý pokus, proti ideí maďarizácie rušivo vystúpiť a rozširovať ktorúkoľvek inú reč viac ako maďarskú je práve toľko ako potlačovanie najvútornejších životných pulzov inteligencie, konštitučných princípov, ba samého protestantizmu. A preto je maďarská reč najvernejším ochrancom a obrancom slobody našej vlasti, Európy a protestantizmu. Víťazstvo maďarstva je triumfom rozumu, slobody a inteligencie.“

Podobným spôsobom, dokonca len popudzujúcim k nedôvere voči vláde Vášho Veličenstva, hovorí on tak v onom povestnom liste na profesora v Levoči príl. číslo 4,^d ako aj vo svojom okružnom liste príl. číslo 5, v ktorom nevinných slovanských spisovateľov obviňuje z vlastizradných tendencií, ale pre toto strašné obvinenie neprináša žiaden dôkaz.

3. V generálnom konvente z 8. septembra 1841 v Pešti v dôsledku prevahy maďarskej strany boli zakázané domnelé spolky slovanských študentov,¹⁶ v skutočnosti však vyučovanie slovanskej reči. Toto uznesenie, príl. číslo 6, hľadeli zastrieť, keď tvrdili, že by sa slovansky učiaci budúci učitelia ľudu nabudúce mohli dostať na nebezpečnú cestu. Odsúdili teda tie spolky, beztoho aby ich boli prv vypočuli, ba čoviac, zatratili ich, hoci jeden z nich, totiž ten v Prešporku, bol na rozkaz grófa *Zaya* vyšetrovaný¹⁷ a čistotu svojho cieľa pri vyšetrovaní dostatočne dokázal. Vôbec sa nič nedbalo na odpor superintendentov pri tomto podozrení, vznesenom na slovansky sa učiacich študentov. Pravdepodobne chceli týmto pokračovaním zastrašiť Slovákov a spravdepodobniť im to, že je zločinom už Slovákom¹⁸ sa narodiť a slovanskú reč sa učiť. — Jasné je už samo sebou, že generálny konvent v tej veci zašiel príďaleko a že prekročil svoje poslanie. Totiž rozhodovať o reči svojich spoluveriacich mu práve tak málo prislúši, ako rozhodovať o podobných pomeroch súkromného života alebo o krajinských otázkach. Podľa našej cirkevnej organizácie mali mať pritom rozhodujúci hlas len vyslanci štyroch superintendentií, no medzitým pre zhovievavosť predsedníctva bola porušená táto forma podľa štatútu, lebo chrám zaplnili početní nepovolani, ktorí sčasti zaujali miesta vyslancov, a krikom, no sčasti aj nezdvorilosťami dali pokojnej cirkevnej rade celkom inú tvárnosť, než ju vlastne mala mať. Podobná nedovolená horlivosť proti slovanskej reči mala aj veľmi povážlivé a zlé následky. Keďže bolo verejné vyučovanie a učenie tej reči priamo zakázané, boli tým budúci slovenskí učitelia ľudu olúpení o každú príležitosť osvojiť si potrebné knihy a cirkevnú reč, lebo v ostatných školách sa neberie nijaký ohľad na túto reč, slovenský ľud však musel zostať bez akéhokoľvek vyučovania vo viere a znalostiach. Aké smutné následky by to muselo mať pre vlasť, o tom je celkom nepotrebné ďalej hovoriť.

4. Spomenutými mnohonásobnými nápadmi už bola zapríčinená v myšliach Slovanov v našej vlasti doteraz neznáma rozladenosť a horkosť. Keďže vidia, že sú tak bezohľadne vydaní posmechu a pohrdaniu svojich spoluobčanov, krvácajú ich srdcia a zmocňuje sa ich nielen nevýslovný žal a smútok, ale aj nedôvera a odpor voči Maďarom, lebo vidia, ako ich tí prenasledujú. Kým sa múdrosť všetkých krajinských vlád snaží udržať mier a svornosť v ich krajinách a v Európe, niektorí prepíati maďarskí vlastenci na čele s generálnym dozorcem cirkví a škôl vynakladajú všetko na to, aby roztrpčili mysle obyvateľov v našej vlasti, zborili peknú svornosť a bratskú lásku, ktorá odjakživa panovala medzi rôznymi domácimi národmi, a tým privolali na vlast netušené nešťastie.

5. Podľa najnovšieho zákona, článku 6 z roku 1840, musia sa od 13. mája 1843 aj cirkevné knihy viesť v uhorskej reči. Lež početní starší kazatelia, ktorí totiž získali svoje školské vzdelanie v dávnejších časoch, keď ešte nebola potrebná uhorská reč¹⁹ ku kazateľskému úradu, nie sú vstave poslúchnuť zákon, lebo neovládajú maďarskú reč a v pokročilej starobe, pri mnohých úradných povinnostiach nijako si ju nemôžu osvojiť. Ak by sa však to čo je nemožné jednako prísne požadovalo — čo sa ultramaďarská strana chystá požadovať pod vyhrážkou zloženia z úradu — vtedy cirkevné knihy nebudú môcť byť inak vedené ako veľmi chybné, čo na úradné, politické a cirkevné pomery bude len rušivo a nanajvýš škodlivo pôsobiť.

6. Slováci sú okrem toho v zvrchovane smutnom položení, lebo slovenskí obžalovaní sa v materinskej reči tak pred cirkevnými, ako aj pred svetskými vrchnosťami nemôžu ani vysloviť ani obhajovať. Ba obžalovaní často neboli preto vypočutí, lebo nemohli po maďarsky viesť svoju žalobu.

7. Radujeme sa z najvyššej milosti Vášho Veličenstva, ktorou povolila verejnej tlači širšiu voľnosť a sme za to aj najúprimnejšie vďační. No v našich pomeroch môžeme sa málo radovať ovociu tejto voľnosti. Sčasti totiž vydavatelia maďarských novín veľmi neradi alebo vôbec neprijímajú obranné spisy Slovanov, a sčasti tie spisy ani sama cenzúra nepripúšťa do tlače, takže sa zdá ako by aj cenzúra, ktorá by predsa ako verejná krajinská inštitúcia, mala konať celkom nestranne a vynútené obrany by s dvojnásobnou ochotnosťou mala do tlače pripúšťať, bola Slovanom celkom nepriaznivá.

8. Pre nás je aj to veľmi trápne, že je len veľmi slabo postarané o cenzúru našich kníh. Niet totiž nijakého riadneho cenzora pre slovanskú literatúru. Naše duchovné plody prichádzajú do rúk takých cenzorov, ktorí ovládajú slovanskú reč málo alebo len nedostatočne.

9. Aj v tom nachádzame nápadné odstrkovanie našej reči a národnosti, že na kráľovskej univerzite vied v Pešti sú ustanovení profesori pre viac cudzích rečí, a pre domácu slovanskú žiaden, hoci predsa vo Viedni, Ber-

líne a Vratislavi, kde niet mnoho Slovanov, a v Paříži, kde nie sú žiadni, skutočne sú zriadené katedry slovanskej reči. Naproti tomu v Uhorsku nemôžu sa viac než štyri milióny Slovanov radowať tomuto dobrodeniu.

10. Čo naše srdce popri utŕhaniach na cti proti nám do obehu pustenných naplňuje najväčším zármutkom, je ďalej zavádzanie maďarčiny v čistoslovenských obciach, ktoré prepíati maďarskí horlivci sa už na viacerých miestach pokúsili zaviesť, aj sa pokúsia. Podľa nášho najhlbšieho presvedčenia blaho ľudstva, štátov a jednotlivcov spočíva v zachovaní náboženstva a mravnosti, ktoré sa však nevyhnutným spôsobom podkopávajú týmto zlým zneužívaním. Skutočne sa v dôsledku toho obávame smutnej budúcnosti, ak sa v školách pri skúškach a pri všetkých príležitostiach bude viac naliehať na naučenie maďarskej reči ako na vzdelanie ducha a srdca, na mravnosť a potrebné praktické vedomosti. Ak sa bude chvála a odmena dávať len tým učiteľom a žiakom, ktorí urobili pokroky a vyznačili sa nie v humanite a kresťanstve, ale v maďarizácii. Ak sa v chráme namiesto výučby vo viere bude hľadiť na výučbu reči a viera sa zníži na prostriedok. V Novohradskej stolici a ešte aj na iných miestach sa zriadil takzvaný Národný fond,²⁰ ktorý má za jediný cieľ maďarizovať slovanské deti. Nie je potrebné ukazovať, aké zvody, pokušenia a skazy pre učiteľov, žiakov a rodičov sú s tým spojené, aké falošné myšlienkové zameranie musí brať so sebou do života dieťa, ktorému sa už v prvej škole vstupuje a predkladá nie Boh a človek, cnosť a spása, lež iba maďarizácia ako niečo najvyššie a hodné odmeny. Veľká časť zemianstva nenapomáha nábožnosť nášho ľudu, keďže sa odťahuje od slovanskej bohoslužby; nám kazateľom a učiteľom sa kladú do cesty rôzne prekážky pri mravno-náboženskom vzdelávaní ľudu v školách a chrámoch — preto musí náš ľud zakrátko alebo za dlhší čas nevyhnutne upadnúť do ľahostajnosti voči náboženstvu a potom do bezbožnosti a barbarstva. Už teraz je bohoslužba v mnohých zboroch a kostoloch pre násilné nanucovanie maďarskej reči hotovou smutnouhrou, keď v niektorom kostole jednu a tú istú pieseň kantor spieva maďarsky a ľud slovensky, a keď sa začína maďarská kázeň, ľud sa v celých skupinách hrnie preč z kostola. V Čalomii, v Hontianskej stolici, na Sarvaši, v Békešskej stolici, v Sudiciach, v Novohradskej stolici, v slovanských obciach, a ešte aj inde, bola slovanská bohoslužba ukrátená; v Niredháze, rovnako slovanskom zbore, v Sabolcskej stolici, začali v ľudových školách vyučovať deti náboženstvo po maďarsky. To bolo superintendentovi Jozeffymu podnetom vydať pastiersky list, štylizovaný v otcovsky napomínajúcom tóne, ako to vyžadoval jeho úrad a bdelosť svedomia aj veľká dôležitosť prípadu, no ten list zle prijali maďarskí horlivci a v novinách krivo vyložili. Stali sa čoviac aj ukrutnosti a barbarstvá niektorých maďarizantov nad niektorými Slovan-

mi, ktorých palicovaním a uväznením nútili priznať sa k maďarskej reči a odložiť svoju vlastnú, samým Bohom im danú materinskú reč. Tak sa to stalo verejne roku 1827²¹ vo Vespríme štyrom evanjelickým Slovákom, patriacim do zboru v Lajoškomárne; *Martin Bartoš* dostal 64 palíc, *Juraj Junáček* 50, *Pavel Rus* 40 a *Štefan Veréb*²² 24 palíc, pre reč, no pod zámenkou odporu proti vrchnosti.

To sú naše najponíženejšie a ako veríme veľmi závažné a odôvodnené sťažnosti, vyhovieť ktorých očakávame od najvyššej milosti a dokonalosti moci Vášho Veličenstva, a preto sa aj na kolenách osmeľujeme prosiť.

Najzávažnejším je pre nás obnovenie našej národnej cti, tak zločinne napadnutej uvedenými veľmi ťažkými utrhačstvami na cti a zlomyseľným úpodozrievaním, a to nielen pred vlasťou, ale dokonca aj pred cudzinou.

Podľa toho prosíme vo všetkej pokore a najponíženejšie:

1. Aby Vaše Veličenstvo najmilostivejšie rácielo nás svojich najvernejších poddaných vziať pod svoju najvyššiu ochranu, uvedené zločinné očierňovania a upodozrievania prísne pokarhať a utrhačom na cti vhodným spôsobom za to dať na vedomie najvyššiu neľúbosť. Ďalej prosíme:

2. Príslušným úradom odporúčať, aby milostivo vymenovali pre našu slovanskú literatúru riadneho cenzora v Budíne a v Prešporku, aby všetky práce a spisy, ktoré vyšli pod domácou cenzúrou v nemeckej alebo uhorskej reči,²³ ako aj v slovanskej reči, dovolili vytlačiť, a aby obranné spisy nášho národa, ak by boli potrebné, neboli oddialené od tlače.

3. Po tretie najpokornejšie prosíme, keby Vaše Veličenstvo už pred štyridsiatimi rokmi dobrovoľnými príspevkami evanjelicko-slovanských zborov a kazateľov na prešporskom lýceu zriadenú katedru slovanskej reči a literatúry aj pre budúcnosť v náležitom trvaní jej pôsobnosti a jej čiastočne už uskutočnené a čiastočne ešte len sa uskutočniť majúce základy a dotácie potvrdilo. Podobné profesoráty však ešte aj na iných vyšších evanjelických učebných ústavoch, kde už sú, ponechalo, a kde nie sú, zaviesť dovolilo. Lebo ony majú prospešný cieľ budúcich učiteľov a kazateľov v ich úradnej reči vzdeláť, a na ten cieľ číre homiletické cvičenia, na aké chceli niektorí Maďari obmedziť tieto ústavy, nepostačujú, ak nebudú súčasne spojené s dôkladnou znalosťou gramatiky a literárnych dejín. Náš ľud však potrebuje aj ľudové spisy, a tak aj spisovateľov, ktorí by boli schopní písať knihy, ktoré by boli primerané zvláštnym potrebám, postaveniu a pomerom ľudu, a boli súčasne kresťansky a občiansky ho vzdelávať.

4. Aby na kráľovskej krajinskej univerzite v Pešti bola zriadená osobitná katedra pre slovanskú reč, lebo dôkladné osvojenie si tejto reči dokonca prakticky nie je len veľmi užitočné, ale aj veľmi potrebné, najmä pre lekárov, právnikov, duchovných a úradníkov, ktorí sú so slovanským,

skoro vo všetkých stoliciach Uhorska bývajúcim ľudom v spojení a styku.

5. Prosíme najpokornejšie Vaše Veličenstvo o milosť, ako už bolo od mnohých stáročí, tak aj teraz a pre budúcnosť ponechať nás v používaní latinskej reči vo všetkých cirkevných veciach, najmä v cirkevných matrikách a zápisniciach. Nám sa totiž maďarské matriky, výfahy a vysvedčenia z cudziny, napr. z Pruska a Saská, áno aj zo samých rakúskych krajín, Čiech, Moravy, Haliče, Rakúska vracajú ako nezrozumiteľné a neupotrebiteľné, kým naproti tomu latinská reč má platnosť v celej Európe.

6. Ďalej prosíme najúctivejšie, aby Vaše Veličenstvo najmilostivejšie ochránilo naše školy a kostoly pred prudkosťou niektorých prehnaných vlastencov, ktorí si želajú všetko a na každý možný spôsob pomaďarčiť, a aby milostivo ráčilo nariadiť, aby sa výchova našich detí za ľudí a občanov, a najmä náboženská výučba diala v materinskej reči, aby bohoslužba ako jediná inštitúcia pre mravnosť a pobožnosť zostala nášmu ľudu nedotknuteľnou, aby sa mu neodníмали nedele na maďarské kázne, ktoré nerozumie, a vôbec, aby ľud na žiaden spôsob nebol donucovaný prijímať maďarských učiteľov a kazateľov alebo byť prítomný na maďarskej bohoslužbe.

Skladáme, kľáčiace, tieto žaloby a najpokornejšie prosby na stupne spravodlivého trónu Vášho Veličenstva a dôverivo a veselo v poslušnosť, ku ktorej pridržame aj nám zverený ľud v cirkvi stále, pevne a nepremenne a na všetky časy chceme pridržať, až do smrti ostávame

VÁŠMU VELIČENSTVU

verní slovanskí poddaní

v Uhorskom kráľovstve.

(Nasledujú podpisy.)

PRÍLOHY K PROSBOPISU SLOVANOV

Najvyššia rezolúcia, ktorú vydal nebohý cisár František I. roku 1830 v Prešporku zhromaždeným stavom vo veci domácich rečí v Uhorsku. Zneje nasledovne:

Jeho Najsvätejšie Veličenstvo pomocou svojho najláskavejšieho rozhodnutia zo dňa 22. júla 1792, vyneseneho ako siedmy článok tohože roku, (keď) boli okrem iného i navonok zverejnené zásady, aby sa nepoužívalo žiadne násilie pri voľbe prostriedkov na pestovanie a rozširovanie uhorskej²⁴ reči, ba aby sa ani zo snahy po pestovaní tejto reči neobetovalo

riadne vykonávanie verejnej správy, i teraz s tým súhlasí, že pokiaľ ide o najvyššiu službu, nech sa za rovnakých podmienok berie najláskavejší zreteľ na tých, ktorí ovládajú čím viac rečí, ktoré sú zaužívané v kráľovstve.

Társalkodó, číslo 92.

Pešť 14. novembra 1840.

Česko-slovanskí hrdinovia panslavizmu v Levoči

Tmavá hmla pokrýva stred Tatier
a stá a stá sov húkajúc ohlasujú
hlbokú polnoc z úpatia vrchu.

Ladislav Tóth (labutia pieseň).

Zo všetkých krajov našej vlasti počúvame radostné správy, že maďarská reč nachádza vrelú podporu. Raduje sa tomu vlastenec horliaci za napomáhanie národnosti, zo srdca sa raduje nad postupným padaním priehradného múra, ktorý môže byť len prekážkou verejného záujmu a v duchu pozdravuje želaný čas, keď v hraniciach svojej vlasti bude môcť Maďar k svojim spoluobčanom prehovoriť rečou svojho národa. Nemožno uprieť, že sme už aj dosiaľ pekne pokročili, že jednotlivci a korporácie, mestá a stolice s námahou a obetavo s pekným výsledkom rozširujú maďarskú reč, udržiavateľku našej národnosti, a snahy oduševnených predstavených škôl, kde sú takí, ako i jednotlivých učiteľov, už na viacerých miestach zakorenili strom, v tóni ktorého a pod jeho ovocím šťastnejšie dni bude prežívať Maďar vtedy, keď nás tu už dávno nebude. No zato sa klame, kto verí, že všetko pokračuje tak dobre, ako by bolo treba; často sa pozeráme do smutného zrkadla, vidíme zveličené veci a náš pekný zápal sa raduje — možno márnejšie vidine. Nerozumiem tu stolice našej vlasti, v ktorých prevažuje maďarský živel, kde vo verejných poradách a možno i vo vzdelanejšej spoločnosti maďarské slovo plynie z úst. Rozumiem tu miesta, kde maďarstvo treba najprv zakoreniť, kde ľud možno ešte dlho a hádam večne bude predstavovať maďarský Babylon; a tam, páni moji, deje sa veľmi málo, čo by zodpovedalo nádejám verného vlastenca. Kým si naša reč vydobyje svoje žiaduce postavenie, bude mať ešte veľký zápas s nevedomosťou, ľahostajnosťou a Slovanstvom.

Jedným zo svedectiev na moje posledné tvrdenie je česko-slovanská spoločnosť a jej roku 1840 vydaná práca *Jitřenka*, v ktorej boli uverejnené významnejšie práce levočských česko-slovanských žiakov aug. vyzn. tlačou Jána Werthmüllera. Z predhovoru sa dozvedáme, že 26. september roku 1832 bol ten významný deň „sladkej rozpomienky“, v ktorom vznikla pod predsedníctvom Michala Hlaváčka z mladíkov aug. ev. gymnázia v Levoči česko-slovanská spoločnosť, ktorá odvtedy z 12 členov vzrástla na 69. Nie preto, že by hádam v Levoči bola taká početná staršia mládež slovenského jazyka, ale preto, lebo v posledných rokoch deti zo syntaxe spolu s poslucháčmi rétoriky²⁵ pozvali do spoločnosti — možno preto, aby sa učili alebo preto, aby sa včas zasnúvali do nemaďarského ducha spoločnosti. — Mladíci v poslednom roku, aby rozmnožili z jej čistého príjmu svoju 140-zväzkovú knižnicu, vydali spomenutú prácu, do ktorej sa povýberali z pamätnice spoločnosti podarenejšie práce. Knižička je teda plodom osemročného úsilia, je verným odtlačkom ducha spoločnosti.

Nikto sa príliš nepozastaví nad tým, že slovenskí mladíci v spoločnosti pestujú reč, v ktorej možno časom ako učitelia a kňazi prehovorí k ľudu. Nie je cieľuneprimeraná úloha cvičenie sa v takej reči, ktorej mnohými, no veľmi odlišnými nárečiami hovorí mnohý európsky národ, veď učenecovi môže byť často na nejaký ošoh aj známosť hotentotskej reči. Strpíme a prepáčime ešte i to, že sa slovenskí mladíci v Uhorsku cvičia v česko-slovanskom veršovaní, veď sme privykli už aj na horšie. Veď nesmierne klasickí učitelia latinskej poézie všetko vynaložia, len aby zo svojich žiakov vypestovali latinsky veršujúce alebo verše rozčleňujúce opice, ktoré sa krášlia klasickými kvetmi povýberanými zo všetkých básnikov starého sveta v „*Synonymorum liber*“.²⁶ Menej možno ospravedlniť to, že práce prišli do tlače, lebo na dosiahnutie — aj keď je ním rozmnoženie levočskej česko-slovanskej knižnice — neslobodno vystúpiť s odsúdeniahodnou prácou. Ani to nemožno schvaľovať, aby sa podobné práce, prvé pokusy vyvíjajúceho sa a po samostatnosti túžiaceho rozumu, hneď dávali do tlače. V staršom veku sami sa smežeme nad takou márnomyseľnosťou, ktorá literatúru rozmnožuje no neobohacuje šestotriednymi prácami. Keď však skúmam ducha práce, mám ľútosť nad jej spisovateľmi, ktorí sa pobrli krivým smerom, a teraz pravdepodobne sami seba zbožňujú ako literárni borcovia panslavizmu, ktorí zložili verejné vierovyznanie, a mám oprávnenú zlosť nad usporiadateľom a hlavným posudzovateľom práce, ktorým nie je nikto iný ako predseda spoločnosti, profesor Michal Hlaváček.

Presahuje rámec týchto listov púšťať sa do podrobného rozboru jednotlivých básní. Sú to česko-slovanské veršovačky, prvé žiacke pokusy, nezrelé prchkosti mladého veku, ozveny prehánaní jednotlivých slovanských horlivcov, rýmované a časomerné vystenanie domnelých bied, uto-

pistické snenie a fanatická príitulosť k mne neznámej slovanskej vlasti. Medzi tým sú pomiešané aj lepšie práce iného druhu. Nemožno sa púšťať do podrobného posudzovania jednotlivých básní. Bola by to nevďačná práca a sám nie som natoľko zbehlý v česko-slovanskej reči, aby som mohol byť kompetentným sudcom jej rečových krás, spôsobu písania, harmonického plynutia veršov; toľko však viem, že porozumejúc ducha a smer práce, môžem adresovať niekoľko vážnych slov na pána Hlaváčka. On je totiž hlavou spoločnosti; on to bol, ktorý, ako vieme z predhovoru, pred ôsmimi rokmi pozval svojich žiakov do slovanskej spoločnosti; on dal spoločnosti smer a ducha; práce prešli cez jeho posudok a návrh; on je povinný vydať počet z každého sprostého povedaného, vlasti a národ urážajúceho slova. Že je totiž v Uhorsku, v nemeckom meste, na protestantskej škole učiteľ, ktorý roku 1840 vie byť hlásateľom panslavizmu, to neschváli nikto, koho k jeho vlasti púta pocit vernosti. No a že je učiteľ, ktorý už od ôsmich rokov mladíkov vedie na takú cestu, kde sú ďaleko od našej vlasti, tak ďaleko ako obyvatelia brehov Volgy, keď to doteraz aj ušlo pozornosti predstaveným a zhromaždeniam jeho školy, nemôže zostať nepovšimnuté pred kritikou tam, kde vystupuje s prácou, ktorej už aj prvý list na to pobáda jeho duchovných príbuzných, „aby na terajších slovanských rumoch založili svätý chrám panslavizmu“ (nech mi je dovolené týmto slovom preložiť slovenské „Všeslovanství“). Jeho Slovania chcú bojovať za slovanskú reč, slovanské polia; chcú brániť pošliapané práva slovanského národa. Vykrikujú, aby sa každému Slovanovi, ktorého škrtí hromová ľarcha tyranstva, prinavrátila túžená sloboda, a z týchto slov neodzníeva vzdych ruských katolíkov alebo potlačených Poliakov. Uhorskí Slovania to vykrikujú preto, že sa musia učiť maďarsky, preto, že mrzký havran chce donútiť zlatého slávika, aby tak krákal ako on, ale sa tým potešujú, že ešte príde čas pomsty. Ďalej prebúdzajú spiacich na obranu vlasti; vyhlasujú, že sa pod Tatrami prebudí panslavizmus zo svojho dlhého spánku; že sa tento slovanský národ nebude viac sťažovať na svoje nešťastie, ani nebude trpieť bolesti, ale sa stane veľkým a jeho veľkosť bude obdivovať i jeho zhubca. Žalujú sa na odporne deti Slávy, ktoré sú bez ľudského citu nevďačné a chladné naproti svojej matke, kliatbu zvolávajú na Slovana, ktorý odpadol od svojej reči a s kresťanskou láskou mu želajú, aby pod večitou kliatbou rozdrvený ležal a jeho obnovujúcu sa hrud' aby mu kaňa trhala (hľa, že sa neučili bez úspechu mytológiu); hovoria, že sú hotoví radšej zahynúť ako odstúpiť od sladkých zvukov svojej reči.

Citoval som dosť, možno až mnoho, a idem ďalej, aby som nevypočítaval sprostosti knihy, namiesto toho žeby som dal kritiku duchovného smeru spoločnosti, čo je vlastne mojou úlohou. Väčšia časť práce má

takýto obsah a takmer niet v nej mena, pod ktorým by nestáli takéto alebo podobné veci. Mladici, nezrelí mladici to povedali, ale pán Hlaváček schválil, a ja jeho vidím horliť, verný odtlačok jeho ducha čítam v prácach. Povedali to iní, ale ti, ktorí takto horlia pod jeho predsedníctvom, a preto len jeho treba ťahať na zodpovednosť, aby dostal za svoje úsilie hodnú odplatu, a nech by to bolo aj opovrhovanie uhorskou vlasťou. Žiakom odpustíme, lebo nevedia, čo robia. Ešte nepokročili natoľko, aby vedeli posúdiť blahodarný vplyv spoločnej reči na blaho krajín a napomáhanie všeobecného blaha. Nie sú orientovaní v dejinách posledného desaťročia našej vlasti, kde mocou prebudenej národnosti národ tak obdivuhodne pokročil. Nevedia, že mŕtva latinská reč po stáročia držala vo svojich okovách pokrok uhorského národa a jeho vedecký a umelecký vzrast. No a teraz, keď sa zrútila jej uchvatiteľská moc, zase nevedia, že v našej vlasti len pod ochranným štítom maďarskej reči môže pre nás rozkvitnúť národný život, zákonná sloboda a blaženosť spoločenského života. Nevedia, že sa podaromníci namáhajú, že je nad nimi a proti nim triezva moc prebudenej národnosti a zákon. Zabudli, že ich uhorskí hrdinovia slovanského pôvodu, na ktorých sú takí pyšní, nie za slovanskú, ale za uhorskú vlasť bojovali, krváčali a umierali. Žiakom odpustíme, lebo sa to nemohli naučiť ani z českého časopisu, ani z originálu žalmov, ani od hrdinov novej anglickej literatúry, ani z rozlúštenia Pythagorovej vety. Sú to myšlienky pochádzajúce z čistej hrude, planúcej láskou k vlasti, a nachádzajú ozvenu len v príbuznej hrudi; nie je to výsledok suchej mŕtvej izbovej učenosti, ale sväté ratolesti viery žijúceho národa, domáhajúceho sa slobody a blaženosti, a nie ukrutného (ako nazýva Kollár maďarský národ).

Im odpustíme, lebo nepoznajú ani stav nášho národa, ani stav našej národnej reči, ani ich náhľady nevyšli z nich samých, nie v nich sa počal pocit, ktorý je mrzkým znamením ich pracovného úsilia. Cudzia ruka to vstúpila do nich, a vieme čia! No ťažko odpustiť a nemôžeme odpustiť predsedovi, pánu Hlaváčkovi, ktorý toľko mladých hrudí odcudzuje od verejných vecí vlasti; neodpúšťame vychovávateľovi, ktorý na oltári vlasti obetuje také kvety, ako je Jitřenka; nie protestantovi, ktorý hádam nechce vedieť, že i jeho náboženské práva chráni uhorská ústava; nie učiteľovi, ktorý dal novú príčinu na opakovanie sťažnosti, že augsb. evanj. farári a učitelia sa správajú proti svätej veci našej národnosti s hriešnou chladnosťou a nepriateľskou vášňou. Nech vyučuje svojich žiakov hoci v matematike natoľko, aby zatienili Newtonovu povest; nech ich uvedie do všetkých krás angličtiny a naučí lámať anglické slová, ktoré sú Neangličanovi takmer nevysloviteľné, alebo ich uvedie do punktičkárstva orientálnych rečí; nech vymyslí, čo ja dbám, všeobecnú slovanskú reč,

aby jeho panslavizmus vo vysnívanej svojej vlasti mal iba jediná reč; no veľmi zlú službu urobil vlasti, keď prílišným slovenčením ubil v ich mladých hrudiach národný cit; keď ich odcudzil od verejných vecí vlasti, ku ktorým mal dvojnásobnú povinnosť pristupovať ako občan krajiny aj ako vychovávateľ.

On to však nerobí! Ba, ak som dobre informovaný — a duch práce o tom sotva aj necháva pochybovať — doviedol to tak ďaleko, že z jeho slovanských mladíkov ani jeden nebol členom spoločnosti pestujúcej maďarskú reč, a tú spoločnosť v Levoči udržuje horlivosť pána profesora Pavla Tomáška;²⁷ že pod ním aj takí, ktorí sa pred niekoľkými rokmi v menších maďarských školách radi učili maďarskú reč, teraz čarbú proti nej divoké tirády.

Nech mi však povie niekto, prečo sa levočská česko-slovanská spoločnosť spolu so svojim veľmajstrom sťažuje na utláčanie Slovanstva, na jeho posledné chvíle, prečo obviňuje národ z tyranského násillia, ktorým šliape po ich právach, hoci mohla beztrešne vydať svoju *Jitřenku*? Ak hádam raz prepiaťci nanucovali pomaďarčovanie — my ich nejdeme ospravedlňovať — no ešte sa nestal krajinský úder na milú slovanskú reč. V zmysle krajinských zákonov sa treba učiť po maďarsky, a to hľa je všetko. Doteraz jedine latinčina, do práv ktorej nastúpila maďarčina, aj to ešte nie tak, ako by bolo žiadúce, by sa mohla sťažovať; no radšej nech mlčí, mŕtvi nech sú na pokoji! Mohli by sa sťažovať odchovanci starých čias a tí, od ktorých sme nedávno čítali, myslím v Társalkodó: „odober mu známosť latinčiny, čo mu chudákovi zostane?“ Ale lepšie nech aj tí zamĺknú, lebo kto chce žiť, nech sa vyhýba mŕtvym! A prečo sa zdráhajú naši slovanskí bratia na hrobe latinskej reči podať priateľskú pravicu Maďarovi? Prečo sa snažia, aby naša vlasť bola aj naďalej kolbištom osobitných záujmov, prekážajúcich spoločnému pokroku? Nevieť. No viem to, že vybojovať sa majúca budúcnosť našej vlasti nie je v roztržke medzi národnosťami, ani nie v rojčivom panslavizme, ale v maďarskej vzdelanosti. Škoda márneť energiu v inom smere.

Maďarská vzdelanosť je mladej generácii vytýčený pekný cieľ, ku ktorému sa má usilovať s napnutím síl; ak to urobí s pevnou dušou, nemusíme očakávať zlú budúcnosť. V našej vlasti zakorenený germánsky, slovanský, ba i románsky živel bude nás udržovať v spojení so zahraničnými literatúrami a my pôjdeme po národnej ceste, no nie tak, aby sme stavali do rozporu osobitné národné záujmy, ako to radi robievajú Slovania našej vlasti. Ani nie tak, aby sa ako-tak povrchné naučili maďarskú reč, aby sa len dostali do úradu, ale keď s celou dušou pristúpia k napomáhaniu stále radostnejšieho rozkvetu našej národnosti. Pekná cesta sa tu otvára učiteľom, ak nebudú nasledovať príklad pána Hlaváčka. Oni

môžu najlepšie viesť dušu prebúdzat a ju živiť — len nech je tá duša v Uhorsku nie česko-slovanská.

Ak sa však mylím, a ak pôvodný cieľ pána Hlaváčka pri založení spoločnosti bol nevinný; ak jej krivý smer neurčil on a jej nemaďarský duch nepochádza od neho, ale od niekoho iného, vtedy prosím za odpustenie a úprimne ľutujem, lebo verím, že ho vnútorne jeho svedomie obviňuje. Potom sa jeho postavenie ponáša na postavenie onoho čarodejníka, ktorý vyvolal zlých duchov, no keďže zabudol čarovné slovo na ich ovládanie, nemôže ich skrotiť. Ak sa vec tak má, môže ešte všetko napraviť. Duša mládeže je pružná, mladá hrud sa otvorí pre blahý sladký pocit lásky k vlasti a za ňu je ochotná na každú obeť. Nech je preto najbližšie zasadnutie spoločnosti dňom jej reformácie, významnejším od 26. septembra roku 1832, na ktorom predseda, srdečne sa zaujímajúc o napomáhanie verejnej veci, s úctou sa rozpomenúc na to, čo gróf Karol Zay z Csömöru²⁸ pri svojom vyvolení za generálneho dozorcuh uhorských vyznavačov augsburskej viery tak pekne, významne a pravdivo povedal o pomaďarčovaní našej vlasti, uctiac si národ a zákon, to povie svojim mladíkom: oni sú rozvíjajúce sa nádeje našej vlasti; poprosí ich, aby neverili rúhavým slovám falošných apoštolov, ktorí ich chcú odtiahnuť od verejnej veci vlasti; pripomína im, že sú členmi Uhorska, s ktorým žijú, ak ono žije a s ktorým zahynú, ak ono zahynie. Povie, že je nemalá neskromnosť, keď sa žiaci prudko správajú a nohy podrážajú tam, kde už rozhodli verejná mienka, stolice a múdra krajinská rada našej vlasti. Povie, že okrem Ruska nepozná samostatnú slovanskú moc a že nie je vstave uveriť, že by sa našiel zdravý a dobrého rozumu uhorský obyvateľ, ktorý by túžil hrbieť sa pod miernou vládou knút a ukazov, aby len mal príležitosť pustiť sa do česko-slovanských sťažností. Opýta sa, čo je to tá Slávia, za ktorú sú žiaci hotoví bojovať a svoju krv prelievať — veď v krajine ide krv netečie. Napokon im aj to rozpovie, že je najsprostejší ťah v zrážke národných záujmov uviesť do opozície slovanskú reč proti maďarskej. Ak to urobí, získa si väčšiu zásluhu, ktorá keď aj nebude roztrúbená po celej krajine, hodná je aspoň toľko, ak nie viac ako jeden alebo dva veršičky, zaradené do Jitřenky a zvelebujúce jeho slovenské zásluhy.

Tu končím. Rozpovedal som veci, o ktorých hovorili viacerí predomnou a lepšie ako ja. No pokladal som si za povinnosť znova to rozpovedať, lebo sú zábudliví ľudia, ktorým treba vštepiť do pamäti, čo sú takí náklonní zabudnúť. Sú zlomyseľníci, ktorých treba upozorniť, že budeme bdelym okom sledovať ich zatrateniahodné snahy. Bolo treba napomenúť našich protestantských Slovanov, aby si dali pozor, aby totiž neúspešnými námahami sami sebe neškodili, ale aby sa radšej o to starali, aby Jitřenka nebola

úsvitom ale súmrakom protinárodných snáh slovenských mladíkov v Uhorsku. Ozval som sa preto, aby levočských Čechoslávov ani nenapodobňovali ani nepodporovali, lež aby sa oboznámil ich zatrateniahodný duch slovenčenia. Pán Hlaváček však, skrývajúc sa za mená svojich žiakov, nech nebojuje podlý boj proti svojej vlasti. Ak som však murína umýval, starozákonnými slovami len o to prosím: Pane, zahanbi ich rady!

K. Szatócs.
(Kramarcsik.)

Obežník grófa Zaya na štyroch superintendentov, vydaný roku 1841.

Pomaďarčenie Uhorska z hľadiska záujmov protestantizmu

Ohlásil som sa už častejšie v záujme maďarizácie, no žiaľ, môj hlas vyvolal najmä u väčšiny protestantských spoluveriacich namiesto ozveny najviac ak do pekných slov zaodiatu chladnú odpoveď. Ba narazil aj na odpor, takže som za svoje horlivé námahy žal takú odmenu, že moja osoba sa stala terčom nesčíselným a znižujúcim ohováraniam a tajným nápadom. Som však naučený v nepohode nepriaznivých pomerov rovno držať hlavu a veselo prijímať úsmevy šťastia. Práve preto však, hoci sú aj na trnistom chodníku mojimi sprievodcami výsmech a utŕhačstvo, nezachviem sa. Ba keby mi nepriateľské živly aj zničením hrozili – *impavidum ferient ruinae*.²⁹

Predovšetkým tu musím podotknúť, že hovorím len o protestantských obyvateľoch našej vlasti, lebo len tí patria do môjho obvodu, a len od nich sa môžem úfať, že u nich vyvolá ozvenu ohlas ich generálneho dozorca. Skutočne je smutné, že musím upozorňovať ľudí, a to najmä vyššie vzdelaných, ako sú moji protestantsko-slovanskí súverci, na také všeobecné záujmy, ktoré majú pred očami. No nadarmo! Úzke pomery vyvolávajú aj úzke myšlienky. Blahoslavený Bože! Či sa nenájde nikto medzi našimi slovanskými rodákmi, kto by chápal ideu maďarizácie z vyššieho stanoviska? Či by nebolo nikoho, kto by na triumf nesmrteľného rozumu a na víťazné zachovanie protestantizmu uznať chcel maďarizáciu za najsilnejší a najmohutnejší prostriedok v našich pomeroch? Čo je potom slovanská reč a národnosť, čo je vôbec ktorákoľvek reč a národnosť oproti štátu? Prázdne formy, ako čas a priestor v pomere k nekonečnosti.

Možno som až doteraz nevyjadril jasne svoje náhľady tak, aby slo-

vanskí príbuzní, na ktorých som sa túžobne snažil vplývať, v mojom horlení za napomáhanie našej národnosti nevideli iba maďarskú márnivosť. Neostáva mi preto nič iné ako odložiť nabok všetku zdržanlivosť a predložiť vec maďarizácie z hľadiska záujmov protestantizmu mojim protestantským súvercom v pevnej nádeji, že pred touto našou veľkou záležitosťou musia umlknúť všetky ostatné záujmy.

Zdá sa, ako čo by príchylnosť k materinskej reči v hrudi každého smrteľníka bola hlboko zakorenená, ani čo by bola s jeho existenciou nerozlučne spojená a spolu s ľuďmi zrodená. No v ľudskej povahe väziace okolnosti, ako aj samy skúsenosti dokazujú, že oná príchylnosť nie je nijakým činom zakotvená v našej existencii, ale že je i jej ďalší rozvoj len výplodom výchovy, zvyklosti a neskoršieho presvedčenia a častejšie iba márnivosti. — Na to je množstvo príkladov, ktoré sú každodenné a sú takrečeno bez výnimky. Medzitým je i to prirodzené, že zvuky tej reči, v ktorej sme vyjavili svoje prvé city, do ktorej sa ponárajú sny našej mladosti a naše rozpomienky, rozbušia i starecké srdce, no vyššie smerujúci muž sa musí predsa len povzniesť nad záujmy materinskej reči, ak sa zrazia so svätými záujmami.

Hoci sa zákonné nariadenia vo veci vlastenskej reči, ako aj rozvoj našej národnosti napomáhajúce snahy rovnakou mierou týkajú všetkých národností našej vlasti a každej triedy obyvateľstva, ničmenej neukazuje sa ani u Nemcov, ani u zjednotených Valachov³⁰ odpor proti nim, ktorý vychádza výlučne a jedine od Slovanov, nie natoľko od starovercov³¹ ako skôr od protestantov, a to najmä od vodcov ľudu a z mládeže. Pokiaľ ide o vzdelanie, sotva ich prevýši iná trieda obyvateľov našej vlasti, a preto musí tým viac každého prekvapiť, že nevedia pochopiť a zhodnotiť záujmy na rozvoji protestantizmu, ktoré sú aj ich vlastné. Slovania sa vždy žalujú, že im chceme vyníčiť ich materinskú reč, že sa namáhame sťažovať verejné vyučovanie v slovanskej reči a najmä zriadenie slovanskej učebnej stolice na lýceu v Prešporku. Pre tento nedostatok, podľa ich tvrdenia, slovo božie, duch evanjelia, mravnosť a vzdelanie nemôžu byť vštepené do srdca ľudu, a bez toho by bola katedra ako živný element protestantizmu zničená. Nikdy neprišlo na myseľ zákonodarcom a obhajcom maďarskej národnosti Slovanov našej vlasti násilím donucovať na odrieknutie sa svojej materinskej reči, znemožňovať im vyučovanie náboženstva a mravnosti v ich materinskej reči. Žiadajú len to, aby každý vedel maďarsky a aby sa s maďarskou rečou v ich srdciach zakorenila vernejšia príchylnosť k ústave a kráľovi a horlivý cit pre rozvoj našej národnosti tak, aby potomci terajších Slovanov zo svojho vlastného presvedčenia a pre svoje vlastné záujmy boli opravdivými Maďarmi, lebo len zliatím sa s nimi budú môcť zabezpečiť svoje náboženstvo, slobodu a vzdelanie. Pretože v dôsledku tohto

splynutia sa stanú národom samostatným, hmotne a duchovne silným, a aj pokiaľ ide o reč, nebudú zviazaní s nijakým iným národom. Nebudú potom vystavení možným pokusom o vplyv zo zahraničia a pod záštitou rečového vzdelania pestovaným rozjatrovaniam, ktorých bezpečnou obeťou by sa museli stať prv alebo neskôr.

Prední bojovníci Slovanstva v našej vlasti, oddaní iným než záujmom vzdelania našej vlasti, porušujú zákony a odlučovaním sa od ostatných spoluobčanov, ohrozovaním protestantizmu nachádzajúceho sa v maďarskej vlasti budujú cestu cudzím vplyvom do lona našej vlasti. Odkryme však závoj a trochu bližšie si povšimnime tendenciu snažení uhorských Slovanov. Hrdinov Slovanstva možno podeliť do troch tried. Prvá nezamýšľa nič iného so snahami o rozvoj Slovanstva, ako očistením a zdokonalením reči aj všeobecné vzdelanie na vyšší stupeň pozdvihnúť.

Slovanom druhého oddelenia vzdelanie reči a rozvoj ich národnosti, ako to s bôhom možno predvídať, slúži ako zástera na zakorenenie cudzieho živlu, ohrozujúceho našu vlasť a celú konštitučnú Európu.

Tretiemu oddeleniu slúži vzdelanie reči tiež len ako zámienka pre odlišné ciele, ktoré jednako nie sú také nebezpečné pre našu vieru a slobodu ako ciele druhého oddelenia, lebo pochádzajú zo snivého úmyslu šťastnej budúcnosti. Je to totiž idea, ktorá sa vynára od istého času, založiť pod vládou rakúskej ríše veľkú a mocnú západoslovanskú krajinu — tu vytýčenú za cieľ — ku ktorej budú patriť aj horné kraje našej vlasti.

Čo sa týka prvého oddelenia, je filologické vzdelávanie reči nevinná a pekná vec, ale jej uskutočňovanie bez nejakého iného cieľa je poľutovaniahodné mrhanie síl, ktoré by sa mohli vynaložiť na niečo lepšie. Najvznešenejšie zameranie je podporovať všeobecné vzdelanie, ale to sa môže docieľiť aj inou rečou, nielen práve slovanskou, a v našich pomeroch je najľahšie dosiahnuteľné zákonnou cestou, totiž rozširovaním maďarskej reči. Porovnajme tendenciu slovanských národov v Európe s tendenciou Maďarov a vynesme nestranne rozsudok. Obsah slovanskej literatúry je prevažne len beletristický a suchý, kým naproti tomu obsah maďarskej literatúry zahrnuje najsvätejšie záujmy ľudstva, totiž náboženstva, ústavy, štátneho práva a iných občianskych pomerov, čo možno aplikovať aj na časopisy oboch národov. Je síce možné, že by slovanská literatúra, keby sa bola mohla slobodne rozvíjať, v tomto smere prevýšila maďarskú, my však nemôžeme stavať len na predpokladaných, ale oveľa viac na skutočných faktoch. Z povedaného teda vyplýva, že každý občan sa radšej bude sýtiť kvetmi, ktoré sú už v rozvoji a ktoré nám sľubujú sladké plody ako sotva kľúčiacimi pukmi, ktorých rozvoju bude po celé stáročia prekážať severný vietor — ak už prv nezvädnu v dôsledku ľadového dychu. O toľko viac, že sa nenájde nikto, kto by vlahu na ne kvapkal, a tak kvety, samé

na seba ponechané, sotva vydržia prudkosť južného vetra a severného ľadu, až napokon celkom zaniknú. Ak ich však aj nezasiahne zánik, jednako budú môcť v boji s nepriateľskými živlami len s ťažkou námahou obhájiť svoju existenciu, kým maďarské kvety budú nielen príjemnú vôňu šíriť okolo seba, ale budú už aj ovocie prinášať. V dôsledku toho zdravý rozum žiada zvučným hlasom ako najsvätejší záujem ľudstva, hoci ide výlučne len o zmienku o vzdelaní, že sa majú Slovania maďarskej vlasti vstepiť do nepohybného maďarského kmeňa a zliať sa s Maďarmi.

Čo sa týka slovanských hrdinov druhej triedy, usporím si námahu obsiahnuť hovoríť o duchu severných Slovanov, pokiaľ ide o náboženstvo. Pekný príklad tolerancie dáva obrátenie dvoch miliónov uniátov, výchova detí pochádzajúcich z miešaných manželstiev podľa pravidiel gréckej viery, udeľovanie nehnuteľných majetkov jedine starovercom, stále väčšie obmedzovanie náboženských slobôd v krajinách, kde bývajú protestanti, odkázanie protestantských duchovných na symbolické knihy a s tým spojený nátlak, a takmer úplné potlačenie nielen katolicizmu, ale aj omnoho slabšieho protestantizmu v krajine severných Slovanov. Podľa mojej mienky môžu slovanskí protestanti odtiaľ očakávať sice popudzovanie, ale nie žiadnu pomoc, iba ak by sa navždy chceli zriecť protestantizmu.

Hrdinov k tretiemu oddeleniu patriacich Slovanov možno uhádnuť z určitých výrokov. Ich hruď naplnia márnivá idea, totiž idea riše, ktorá by bola s rakúskym domom spojená a rozprestierala by sa až po Karpaty. Zároveň sa však možno aj to domnievať, že keby sa tieto blažené sny aj uskutočnili, protestantizmus ako v tých krajoch slabý a teraz skoro celkom cudzí element alebo by sa sám v sebe rozložil, alebo by bol vhodným spôsobom potlačený. Čo za údel by očakával potom tých sotva podľa mena známych disidentov v Litve a Poľsku, a aký protestantov? Sotva možno úfať, že by horliví katolícki obyvatelia veľkého kniežatstva Poznaňského podali ruku niektorým protestantským krajanom, a ťažko veriť, že by sa protestantizmus v Poľsku mohol zaviesť. V Čechách a na Morave je protestantov pomerne veľmi málo. V týchto krajinách silná a vo veci vzdelania medzi ostatnými európskymi aristokraciami na čele stojaca je bez výnimky čistokatolícka, podobne ako aj rovnako vzdelaný tretí stav. U katolíckych sedliakov sú protestanti v máločo väčšej vážnosti ako Židia a ich neľúbosť proti protestantom mocne živí zámožné a horlivé katolícke duchovenstvo. Čo môžu teda očakávať od západného Slovanstva vo veci rozvoja protestantského ducha? Najviac ak to, že oni použijú uhorských Slovanov na uskutočnenie svojich veľkolepých plánov, keď im budú predstierať sny plné nádeje na rozvoj ich národnosti a nakoniec, keď tí predsa len nebudú

chcieť svoju vieru obetovať národnosti, odhodí ich na bok ako vyžmýkaný citrón. Potom však zostane protestantizmus po strate svojich životných síl ako spráchnivelé telo. Ostatne je v záujme najmä samých západných Slovanov — ako nám to aj dávajú rozumieť — aby sa v Uhorsku dosiahla úplná maďarizácia a zlúčenie rozličných národov, lebo oni ako katolíci, ktorí stoja na vyššom stupni vzdelania, podobne, ako aj Maďari, cítia rovnako veľkú nevoľu voči severnému obrovi. Na tento spôsob totiž dostanú silného spoločníka, utvoreného v Uhorsku z miešanej obyvateľstva, ktorá sa stala na svoju bezpečnosť, posilnená maďarským národom, schopnou bojovať proti každému násiliu — spoločníka stojaceho v pohotovosti.

Západoslovanský, s maďarským spojený element bude pod vládou rakúskeho domu, ale rovnako holdujúc tomu istému panovníkovi, najmä keď obidva živly spojuje v politickom ohľade ten istý záujem, v sebe zmocnený a v spojení s Nemcom odmieta objímania severného aj východného násilia, súčasne však zapudiac aj monarchický západný element, bude v Európe vždy reprezentovať monarchické zásady, založené na voľnom zriadení. Ak však v našej vlasti rôzne národnosti budú aj naďalej oddelene stáť, západní Slovania nielen nebudú mať od nich žiadnu podporu, ale tým viac ich pekne cez Karpaty posunuté sadenice budú vystavené ježkovitému rýpaniu, vyskytujúceму sa u každého národa, čo napokon privedie so sebou aj pád západoslovanskej ríše. Aký údel teda očakáva protestantov v zjednotenej rusko-poľskej ríši, ku ktorej hádam časom budú môcť byť pripojené aj Halič a na výmenu veľké kniežatstvo Poznaňské? Čo za údel v domnelej západoslovanskej ríši? V ruskej ríši zánik, v západoslovanskej ríši žiadna nádej, prinajmenšom nie pred poltisícročím. Nemajú teda čo očakávať slovanskí protestanti Uhorska ani od Rusov, ani od západných Slovanov, lebo je v záujme obidvoch, aby vytvorili zo svojich krajín protestantský živel. Ak podľa toho uhorsko-slovanským protestantom, ako nesmrteľným bytostiam viac na srdci leží až za hrob siahajúca idea protestantizmu ako ich na zemský prach pripútaná reč a národnosť (ktoré len vtedy zasluhujú, aby ich protestanti hodnotili, ak neprekážajú rozvoju vzdelanosti, náboženskej a občianskej slobode, slovom, ak nie sú škodlivé duchu ich náboženstva, ale, ako je to v našej požehnanej vlasti vo vzťahu k maďarskej reči a národnosti, ten rozvoj radšej podporujú), budú sa za Karpatmi bojzhlavo obzerať napravo i naľavo, a keď sa s nádejnými vzdychmi obrátia za severským obrom alebo ku krajinám domnelej zriadiť sa majúcej západoslovanskej ríše, alebo si budú želať dostať sa s nimi do nejakého, hoci i najnevinnejšieho, styku sú to, viac nepoviem, vražedníci matky, hoci nemajú ten zámer. Naši dobrí uhorskí Slovania budú si tak dlho s tamtými za Karpatmi vymieňať ľúbostné piesne, kým ich ne-

prekvapí labutia pieseň protestantizmu. S poľutovaním musím priznať na podporu tohto svojho trpkého vyhlásenia, že moja výzva na úniu u našich reformovaných príbuzných a nemeckých a maďarských súvercov, ba aj u mnohých našich katolíckych priateľov vyvolala srdečnú odpoveď, ktorá bola úprimne a s radosťou vyjadrená nielen v jednotlivých listoch a medzi štyrmi očami, ale aj vo verejných časopisoch, len evanjelickí Slovania zostali nemí, ako by sa ich to ani najmenej netýkalo. Akú domnelú príčinu to malo? (Nemožno sa predseda domýšľať, že by neboli vedeli pochopiť, aké dobré následky by malo zjednotenie pre naše náboženské postavenie, našu ústavu a vládu.) Takú príčinu, že radšej chcú obetovať najsvätejšie záujmy protestantizmu, než by na ich podporovanie podali ruku maďarským súvercom.

Pokiaľ ide o Chorvátsko a ostatné južné a západné slovanské krajiny, tam asi protestantizmus, nakoľko možno usudzovať z dejín a z terajších úkazov, sotva nájde nejaký ohlas a sotva sa bude môcť odtiaľ živiť.

Uvažujme ešte zo stanoviska záujmov protestantizmu najbližšie sa nás týkajúce vlastenské uhorsko-slovanské pomery. Protestantizmu vznikajú pekné nádeje a môžeme s dôverou očakávať, že sa uskutočnia na najbližšom krajinskom sneme, ale iba vtedy, keď budú rozprášané už dlhšie existujúce podozrenia a obviňovania. No vyjadrimo sa jasne. Za čias posledného krajinského snemu, čo sa týka našej náboženskej veci, bolo ľahšie prinútiť stolicu na vydanie priaznivej inštrukcie, ako u väčšiny našich katolíckych magnátov³² vzbudiť sympatie pre túto vec, hlavne preto, lebo stolicu už na krajinskom sneme z roku 1832—1836 túto vec horlivo podporovali, kým naproti tomu ona na tabuli magnátov³³ mala za sebou len jednotlivých veľkomyseľných ľudí, lebo u väčšiny zásady našej viery a jej okolnosti boli tak dobre ako neznáme. Najčastejšie sme museli počúvať, že luteránski duchovní nie sú oddaní našej vlasti a národnej reči, našej národnosti, že oni, hoci ich vo vzťahu k náboženstvu postavili na roveň s ostatnými, naproti rozvoju našej národnosti sú ľahostajní, ba že by asi na jej potlačenie aj poskytli pomocnú ruku. Ťažko bolo vyvrátiť tento predsudok, a bolo to len tak možné, že som podľa svojho úprimného presvedčenia bez každej rezervy hovoril v záujme maďarizácie na krajinskom sneme a úprimne som vyhlásil, že maďarizácia podmieňuje blahobyt našej vlasti a jej veľkosť. Týmto spôsobom sa podarilo rozptýliť každé podozrenie, lebo ma pokladali za reprezentanta takzvaných luteránov a ich obľúbenca. (Toto posledné bolo vtedy ešte asi pravdou.) Bez mocnej aristokracie bolo by bývalo nemožné našej veci, keďže sa to podarilo, získať prospech. Ak by však znova sa vynárajúce a na nepriateľskom postoji väčšiny našich súvercov naproti rozvoju našej národnosti sa zakladajúce podozrenie skutkami nebolo vyvrátené, a to by zapríčinilo, že aristokracia

by sa na budúcom krajinskom sneme za našu vec nezasadila: táto už v predsieni víťazstva čakajúca vec ľahko by prišla do záhuby a musela by celé roky čakať na svoje vzkriesenie. Aby sa to však nestalo, o to sa už postará slepá, silne sa vzťahujúca horlivosť a možno zase sa vynárajúci nebohí jezuiti. Čo bolo povedané o vysokej aristokracii, platí i o stolicích, lebo aj v nich s malými výnimkami prevažuje katolícky živel a jedni i druhí rovnako úsilne podporujú šírenie našej národnosti.

V dôsledku toho protestantizmus v stolicích iba vtedy získa skutočné sympatie — výsledkom ktorej bude upevnenie náboženskej rovnosti — keď bude postupovať bok po boku s maďarskou národnosťou. Už spomenuté výčitky budú sa i neskoršie opakovať, a tak sa hovorí, že sa čoskoro ukáže, ako sa zachovajú protestantskí Slovania po zakľúčenom krajinskom sneme: či vyjdú v ústrety maďarizácii alebo preukážu neľúbosť voči nej. Ako sa prejaví vyvolí sa majúci generálny dozorca, od toho všetkého bude závisieť úplná náboženská rovnosť. Preto bolo potrebné pri jeho uvedení do úradu — nasledoval som pritom aj vnuknutie svojho svedomia — nielen verejne vysloviť zásady môjho budúceho úradného pokračovania, ale najmä vyzdvihnúť ideu maďarizácie našej vlasti, a to bez akejkolvek zdržanlivosti. V levočskej veci som musel prísne pokračovať, slovom zakročiť proti šíreniu panslavizmu, a tým odstrániť na predstavených protestantských Slovanov sa valiacu žalobu pre ich konanie, a teda aj jej nebezpečné následky, a tým zadosť urobiť nariadeniu zákonov, očakávaniu krajiny a zároveň aj svojmu úprimnému presvedčeniu. Ak uhorskí Slovania ani teraz neurobia žiadne uspokojivé kroky na svoju maďarizáciu alebo jej prinajmenšom z vlastného popudu nevyjdú v ústrety, ak aj nabudúce budú piesne spievať o rozkvetení ich národnosti a reči, ak ich učitelia a žiaci nebudú horlivo pracovať na maďarizovaní, a najmä budú stále vystupovať proti maďarizácii pod akoukoľvek zámienkou: našu náboženskú vec na najbližšom krajinskom sneme na tabuli stavov bude len málokto brániť a z vysokej katolíckej aristokracie sotva ak jeden, no Slovania so svojou tou nešťastnou fantáziou privodenou snahou — tak sa vidí — už terajší stav uhorského protestantizmu privedú do veľkého nebezpečia. Je síce pravda, bolo by najlepšie „*capras et caules servare*“, ³⁴ totiž pri zachovaní uhorsko-slovanskej reči a národnosti zároveň vybojovať blahobyť, veľkosť a náboženskú rovnosť našej vlasti, ale to je v dôsledku povedaného, a ako sa mne zdá zrejším, nemožné. Preto môžu len predpojatosťou zaujať, nechcem povedať zlomyseľní, pochybovať o tom, že je vo víťazstve maďarizmu našej vlasti obsiahnutý blahobyť, veľkosť a dokonca i víťazstvo protestantizmu. Pouvažujme však o veci z druhej strany a predpokladajme i tú nemožnosť, že totiž náboženská rovnosť bude vybojovaná navzdor vysokej katolíckej aristokracii, stoliciam a hierarchii, že sa uhor-

sko-slovanská národnosť bude môcť rozvíjať bez nebezpečia pre protestantizmus, že zvíťazia západní Slovanovia a že sa ich ríša rozprestrie až po Váh: jednako čo za údel bude predsa len čakať na časť západoslovanskej ríše z tejto strany Karpát a na uhorských Slovanov? Taký, že budú vystavení neprestajným nápadom ostatných uhorských národov, že karpátske bralá a doliny budú svedkami takých istých hrozných úkazov ako vrchy Kaukazu, až napokon na druhej strane položená karpátska krajina, vtedy už vlast uhorských Slovanov, *sit et dubio litis eventu*,³⁵ čiže ako svoju životnú silu ujedajúci údel bude obetovaný na opustenie, a potom sa stanú korisťou svojich predošlých príbuzných, ktorých srdečným stiskom ruky teraz pohrdajú. Teda čo za údel očakáva uhorských Slovanov, ak uskutočnenie západoslovanskej ríše, ako je pravdepodobné, raz navždy zaspí v ríši fantázie? Budú im podielom rovnako silné, nie síce hmotné, ale duchovné nápady, ktorým musia nakoniec podľahnúť, preto opakujem: od severu hrozí len zánik, od západu a juhu sa nielo čomu úfať.

Nechcem mať nijakú účasť na pochovaní protestantizmu (stalo by sa to pre ľahostajné obzeranie sa na rozvoj panslavizmu a pre nepriateľský postoj voči rozširovaniu našej národnosti), no chcem tým čo mám najlepšie prispieť na podporu vybojovať sa majúceho víťazstva — a v našich pomeroch sa to dá, ako vidíme, dosiahnuť len maďarizáciou. Viacerých protestantov pokladám za svojich uhorsko-slovanských príbuzných, protestantizmus majú síce v ústach, ale ich srdce bije za Slovanstvo, a tak s poľutovaním zisťujem, že radšej chcú obetovať protestantizmus ako svoju reč. Ja zo svojej strany, keby mi predložili otázku, či chcem víťazstvo protestantizmu zameniť za národnosť *Pešerahov*,³⁶ obetoval by som každú inú národnosť, lebo viem, že *Pešerahovia*, keby účinkovali na nich duch protestantizmu, budú stáť o polstoročia medzi najvzdelanejšími národmi. No a kde je tu reč o zámene slovanskej národnosti za národnosť *Pešerahov*? Tu ide o zámenu doterajšej slovanskej národnosti za silnú, krásnu budúcnosť sľubujúcu, totiž za maďarskú národnosť.

Ak naši slovanskí rodáci, najmä však horliví učitelia ľudu spomenuté budú rozoberať prísne a nestranne, ak ich prenikne duch skutočného protestantizmu — ktorý nie je síce pripätý na jednu národnosť, ale vzhľadom na európske pomery môže nájsť svoje zachovanie a šťastie len v spojení s nemeckým a maďarským živlom, v našej vlasti však najmä v zliatí s maďarským — budú od toho času takým istým spôsobom horliť za maďarizáciu našej vlasti, ako dosiaľ horlili za slovanskú národnosť, a to tak, aby náboženské a mravné vzdelanie ľudu predbežne žiadnu ujmu neutrpielo rozširovaním maďarskej reči. Na dosiahnutie tohto cieľa je potrebná len pevná vôľa a rozum, ak oni obidve tieto nadania majú v správnom pomere, úplne sa dosiahne víťazstvo maďarizmu za jedno štvrtsto-

rocie. Rozoberal som maďarizmus vo vzťahu k protestantizmu a nepriamo ku konštitučnej slobode a inteligencii, hoci by bolo stačilo uvádzať len zákony. No pokladal som za potrebné svojich súvercov, a najmä veľmi vzdelaných predstavených presvedčiť o tom, že ak nechcú vystaviť nebezpečenstvu slávne meno horlivých protestantov, dobrých občanov a verných poddaných, zároveň však aj svoju slobodu, inteligenciu a možno aj samu vieru, je ich prísnou povinnosťou podporovať maďarizovanie našej vlasti. Tento veľký cieľ možno dosiahnuť len pod krídlami slávneho rakúskeho domu a vernou príchýlnosťou k nemu, lebo bez jeho ochrany je naše postavenie nielen neudržateľné, ale i náš zánik je istý. Každý opravdivý Maďar bude vždy holdovať onej slávne panujúcej rodine, v ktorej žilách tečie arpádovská krv, a to nielen vedený vedomím poddanskej vernosti, ale z čistého srdca a vlastného presvedčenia. Jej moc víťazne obhájila našu politickú existenciu voči klesajúcemu polmesiacu a triumfujúcemu orlovi, ona nám nielen dovoľuje rozvíjať našu národnosť, ale ju aj mocne podporuje. Ona, pokiaľ ide o otcovskú starostlivosť voči svojim verným poddaným, môže slúžiť za dokonalý vzor všetkým európskym panovníkom a pokiaľ ide o občiansky blahobyť, každej rodine. Jej moc a sláva je v priamom pomere k blaženosti a veľkosti našej vlasti; bez nej by sme sa boli stali korisťou našich susedov a tí by nás boli od nej odlúčili.

To sú teda podstatné dôvody mojej snahy o maďarizovanie našej vlasti z hľadiska protestantizmu, s vyhnutím sa všetkým ostatným, tejto veci sa týkajúcim a už častejšie vyloženým náhľadom. S poľutovaním som musel spozorovať, že tí, ktorých sa to týkalo, moje myšlienky alebo celkom nepochopili, alebo ich pochopili nechceli, takže neporozumejú moje horlivé konanie v tejto veci, dali mi podnet na rozbor tejto veci bez akejkolvek zdržanlivosti. — *Exoneravi conscientiam meam!*²⁷ — Kýmkoľvek sa naši protestantskí slovanskí rodáci len domýšľali o dôvodoch maďarizácie, mohol sa pripisovať ich odpor rôznym záhadným tušeniam, teraz však, keď je jasne dokázané, že moji slovanskí súverci nemajú sa čomu úfať ani od svojich severných, ani od východných alebo južných príbuzných, ak len nechcú klamlivé blyšťanie podvodnej bludičky pokladať za ohrozujúce ich vieru — nevychádzať v ústrety maďarizácii, ju vo väčších alebo menších kruhoch horlive nerozširovať, ba proti nej sa vzpierať, alebo čoviať pracovať proti nej, to už viac nemenujem blúdením, ale práve zrieknutím sa ich svedomia pre márnivý úmysel. Budúcnosť našej vlasti závisí od maďarizácie, od splynutia s našimi reformovanými príbuznými, od zhody so všetkými ostatnými druhmi vo viere, od nezvratnej príchýlnosti k rakúskemu domu; v tom je zahrnuté už aj udržanie a existencia maďarského protestantizmu, a tak naša vlasť bude len vtedy veľká a šťastná, keď bude maďarská.

Gróf Karol Zay

Roku 1841, v dňoch 8., 9. a 10. septembra bol v c. k. slobodnom meste Pešti pod predsedníctvom vysokourodzeného pána grófa Karola Zaya generálny konvent štyroch superintendencií evanjelikov augsb. vyznania; pri tejto príležitosti:

1. Banský dištrikt dal na pretras predsedove nariadenia týkajúce sa krajinskej reči. Jedna časť prítomných vyjadrila svoje poľutovanie nad roztržkami, ktoré vyvolalo podporovanie a pozdvihnutie krajinskej reči na jej zákonnú platnosť (*ad legalem statum*), a v súvisi s tým vynorené krivé náhľady medzi súvercami maďarského a slovanského jazyka. Ďalej nad nečasovou, vreľé želania vlasti mariacou horlivosťou niektorých zástancov slovanskej reči a ich nešťastie spôsobujúcim odporom, čo zapríčiňuje domnienku, ako by jedna časť evanjelických spoluobčanov a duchovného stavu augsb. vyzn. panslavistickými snahami podporovala ciele cudzej mocnosti, a tým vlast privádzala do nebezpečenstva, hoci na to toho času neboli predložené žiadne vecné dôvody, no jednako už číre podozrenie celý duchovný stav stavalo do zlého svetla. — Nakoniec sa stala zmienka o takzvanej slovanskej spoločnosti, ktorá pestovaním tejto reči, štylistickým a deklamačným cvičením, aké sa v nich obvykle pestujú, a svojou korešpondenciou dala náležitý popud k zmienenému podozreniu. Po úvahách o tej veci prikročil konvent k tomu, aby odstránil od seba podozrenie, do ktorého sa na označený spôsob dostali superintendencie. Preto predovšetkým vyhlásil, že nechce podporovaním maďarského idiómu a výkonom nariadení krajinských zákonov ani vyničiť (*deleri*) slovanskú reč, ani odňať zborom slovanského jazyka bohoslužbu v materinskej reči alebo im na akýkoľvek spôsob prekážať v jej používaní. Podobné spoločnosti však, ktoré existujú na niektorých školách, na odvrátenie každého podozrenia, ako aj všetky štúdiá takého druhu, ktoré pôvodne možno nezákladné, okolnosťami a pre falošné vedenie ľahko môžu dosiahnuť prirodzenú prevahu, odstrániť a obmedziť jedine a výlučne len na homiletické cvičenia ako na také, ktoré sú potrebné pre študentov teológie. Všetky korešpondovania a akékoľvek iné styky, tak s domácimi, ale najmä zahraničnými spoločnosťami zakázať pod ťažkým trestom. Potom však nikoho neordinovať na duchovný úrad alebo ustanoviť za učiteľa, prv než by podľa krajinského zákona (?) dokázal dostatočnú znalosť krajinskej reči. — Z druhej strany naproti tomu sa vyslovili prítomní superintendenti, a to tak vo vlastnom mene, ako aj v mene duchovenstva, ktoré spravujú, a rovnako aj ostatní duchovní vyslanci, že existencia takzvaného panslavizmu alebo iných snáh toho druhu v ich cirkevnom obvode je podľa ich najlepšej vedomosti a ich svedomia číry výmysel a ohováranie. Slávnostne protestovali proti podkladaniu takých úmyslov a proti podozreniu vyslovenému vo verejných časopisoch, ako čo by jedna časť evanjelického duchovenstva

augsb. vyzn. slovanského jazyka opovrhnutím občianskej vernosti, ktorou sú podľžní dobrotivému panovníkovi a vlasti, prechovávali sympatie pre ktorýkoľvek cudzí národ alebo cudziu vládu. Žiadali od konventu, aby sa tento ich protest vniesol do zápisnice a požadovali nepripustiť, aby sa dlhšie ohrozovala harmónia, ktorá dosiaľ trvala medzi členmi cirkvi, no ktorá ľahko môže byť podkopaná rozširovaním takýchto bezzákladných upodostieváčiek. Homiletické cvičenia však aby konvent naďalej nechal bez prekážok na porozumenie a vysvetľovanie Svätého písma v slovanskej reči, pretože sú pre cvičenie ľudu zvrchovane potrebné.

Keď sa tento predmet podrobil obsírnej a živej debate a obidve strany ho slušne zvážili, potvrdil konvent na jednej strane vysokourodzeným pánom predsedom vo veci krajinskej reči vydané nariadenia, a uzniesol sa vysloviť mu za to svoju vďaku v prítomnej zápisnici, z druhej strany s radosťou vyrozumel z ohradenia sa duchovného stavu, že ten stav pamätlivý svojej holdovacej prísahy nikdy neprestal byť verným poddaným dobrotivého panovníka a hodným synom vlasti. Potom sa uzniesli na tých bodoch:

1. Vyhlasuje sa, že podporovaním krajinskej reči nezamýšľa sa kohokoľvek, kto má inú materinskú reč, ako je maďarská, o túto reč olúpiť alebo prekážať zborom v ďalšom výkone bohoslužby v materinskej reči. Naproti tomu sa superintendentom ukladá ako povinnosť pod nijakou zámienkou neordinovať kandidátov teológie, ak nie sú dostatočne zbehlí v krajinskej reči, u budúcich učiteľov všetkých stupňov však majú upozorniť zbory na opatrenia zákona.

2. Doteraz existujúce slovanské spoločnosti vzhľadom na nebezpečný smer, na ktorý by postupom času mohli prejsť, celkom sa zrušujú. Patričným profesorom sa však pod stratou úradu ukladá krivé tendencie toho druhu už či ignorovať alebo napomáhať. Kandidátom kazateľského úradu sa nezmenene ponecháva ustanovenie takzvaných homiletických cvičení.

Uhorské neprístopnosti

Hoci sme tento nápis určili najmä na evanjelicko-cirkevné pomery, každý úsudku schopný človek môže vidieť z ďalších riadkov, že sme boli nútení zvoliť si práve takýto nadpis. — Barón *Alexander Prónay*, generálny dozorca evanjelickej cirkvi aug. vyzn. v Uhorsku, zomrel 5. februára 1839. Bol to dôstojný, vedecky vysokovzdelaný človek, mierny a pokojného charakteru, ktorý, keď sa ujal svojej úlohy, zotrval v stálom ohľade na vládu a v najlepšej zhode s ňou, nikdy nezameškal tak navonok zastupovať evanjelikov zhodne s ich zákonným postavením, ako aj vnútri pod-

porovať cirkevný a lojálny život. Aj vláda ho uznala za hodného najvyššej dôvery, akej sa len málo ľudí tešilo pred ním a po ňom. Vedia to všetci, ktorí chcú útlú ideu protestantizmu v Uhorsku vnútri len konsolidovať a navonok ju nechcú prikrou urobiť. Lebo telo evanjelickej cirkvi tam je síce roztrúsené telo bolesti, ale jednako je skĺbené na niekoľkých ideových nitkách, ktoré ho zachovávajú v platnosti aj keď nie ako pozíciu, lež ako cirkevno-politickú negáciu. Po smrti baróna Alexandra Prónaya prejavila sa istá už predtým existujúca, ale iba teraz odpornou sa prejavujúca strana, ktorej záležalo na tom, nie aby sa onými nitkami priplala pozvoľna k solidnému telesu, ale aby vo svojej rozkladnej podstate jednotlive, ozaj žalostne sa trepúc, vrhla sa na každú akokoľvek solidnú korporáciu v Uhorsku, najmä sa však stavala proti vláde. Keď sa teraz pustila do rozbehu a strhla so sebou aj niektorých nechcejúcich, vrhla svoj velemocnými ideami sršiaci pohľad na takých mužov, ktorí sa v Uhorsku pre číry zmätok pojmov nazývajú opozičníkmi. Prišlo teda k voľbe generálneho dozorca. Pán septemvir *Adam Szirmay*, vtedajší generálny poddozorca, bol prirodzene opomenutý ako *homo regius*.³⁸ Tým hlasnejšie sa však vyvolávalo meno istého grófa *Zaya*, a tým horlivejšie ho ako opozičníka odporúčali mnohým zborom, s podotknutím, že bude evanjelikov brániť tak proti vláde, ako aj proti Rusom. Keďže to však ľud nemohol pochopiť vo svojej duchovnej chudobe, lebo mu tanulo na mysli vedomie, že predsa kráľ a jeho vláda, za ktorých sa modlí každú nedeľu v kostole, nemôžu byť nepriateľsky zaujatí proti jeho viere a jeho cirkvi, a pretože ďalej druhý agitačný dôvod odmietol s naívnou odpoveďou, že moskálski žráči (po francúzskej vojne domov sa vracajúce kozácke tlupy) tiež neboli žiadni pohania, ale kresťania: agitátori presadili strom na lepšiu pôdu inteligencie a spracovali šľachticov, ktorým predstierali všetky utópie čistomaďarskej vlasti, maďarskej štátnej viery a cirkvi a bohvie čo ešte. Keďže sa v Uhorsku pri nedostatku vedeckého vzdelania a každého cirkevného smeru skoro všetko deje len *per barátság* (podľa priateľstva), tak povolili aj mnohí umiernení, lebo sa chceli zbaviť dotieravosti exaltovaných. Duchovenstvo je pri takýchto príležitostiach len diletantským prívieskom, lebo sa maďarsko-luteránski aristokrati čo najslávostnejšie ohradia proti každému zásahu hierarchie, a *Verbi Divini Ministros*³⁹ odkázu len na dom boží a kázeň, a pri podobných zhromaždeniach čierni páni v ženevských kabátoch sú trpení len ako šľachtou vydržiavaná trieda figurantov. *Ergo deliberatum fuit*.⁴⁰ Gróf Zay, teraz veľký (vypožičané sú všetky tie tituly z domácich časopisov), prezieravý štátnik, obhajca Židov, adsertor⁴¹ maďarskej národnosti v luteránskej, to znamená v slovenskej cirkvi, centrum únie, obhajca a podporovateľ germánsko-protestantskej slobody v Uhorsku atď., atď., vyvolený bol za generálneho dozorca.

Nechceme ublížiť tomuto mužovi, ktorý, viac zvedením ako zavinením, nastrojil toľko zla a zmätku v evanjelickej cirkvi, chceme hľadiť na jeho osobu ako na sväté právo, hoci niektorí zatrpknutí hovoria, že on preto oponuje vláde, lebo tá ho pri vznešenej vládnej stavbe ani raz neuznala za súceho byť vozotajom, a preto mu ani neudelila viaceré žiadané hodnosti a úrady. To však, na čo on ako generálny dozorca sa odvážil a čo urobil, dostalo sa k nám, verejnej mienke a všetkej inteligencii, nech je ona už na katolickej alebo na evanjelickej strane. To a všetky výmysly a úsilia strany, ktorá ho pretláča ako sa to kryštalizuje ako výraz a čin na pôde protestantskej cirkvi tou stranou urovnanej, chceme rozoberať v tomto európskom časopise. Keďže je toto objasnenie životnou otázkou, chceme ho odovzdať všetkým priaznivým priateľom humanity, všetkým podporovateľom náboženskej znášanlivosti a lojálneho zmyslu v cirkvi a štáte.

Novozvolený generálny dozorca bol uvedený do úradu v septembri roku 1840 v Pešti. Čoho sa mnohí obávali, že sa tento muž nebude správať ako predstavený, ale že vystúpi ako straník, to sa skutočne potvrdilo. Kým v prvej časti svojej nástupnej reči povedal mnoho starého a dobrého, lež nič nového, vystúpil v druhej časti na vrchol ideálneho náhľadu na svoju hodnosť, ktorá sa bezpodmienečne a nevyhnutne musí pripínať na pestovanie spoločného zájmu, lebo na tom záleží zákonné trvanie vlasti, životná sila protestantizmu, atď., a tým spoločným záujmom nie je nič iné ako *maďarizovanie vlasti*.

Teda maďarizácia je titanská force⁴² luteránskeho generálneho dozorca. To je archimedovský bod, z ktorého chce gróf vyzdvihnúť z osi uhorský svet! — Istý Nemec povedal: Duch času je sfinga, ktorá, keď jej hádanka bude rozlúštená, hodí sa do priepasti. Čo len bude z toho netvora maďarizmu, keďže sme to, čo nám on chrapľavo predkladá ako hádanku, vysmievali ako žalostné chvastanie a ako nepotrebné štekание na mesiac? Nechcem ďalej odkrývať zvieracie spodné telo tohto netvora: lebo čo nám gróf ďalej hovorí o maďarskej salvifica,⁴³ o nebezpečnosti slovanského živlu, boji germánskych, románskych a iných záujmov, o vplyve despotickeho Severa a tomu podobné, to je pre cirkevný konvent také množstvo hybrid, ktoré musia úžasom naplniť cirkevnonáboženskú myseľ. Chcem však tu poukázať len na čelo tohto monstra, na ktorom má vypálenú stigmú neúčelného, najsprostiejšieho alotria. Je to hrozné dementi iných slov: „Moje kráľovstvo je nie z tohto sveta“ a slov prvého Pavlovho listu Korinťanom IV, 20.⁴⁴ Je to persifláža protestantizmu, kompromitovanie stavu evanjelickej cirkvi v Uhorsku, do čoho sa vnáša arogantná politarchia a politopapia.⁴⁵ Z toho možno dostatočne vidieť, kam zavádza protestantská servilnosť, keď sa náboženstvo a cirkev zníži na služobnú.

No čo spoločného má cirkev s nacionalizmom, a ak má, to sa má venovať výlučne len jednému? Nie je cirkev matkou všetkých ľudí, ktoré sa v nej chcú zrodiť ako božie deti? V Kristu niet ani Gréka ani Žida, ani Maďara ani Slovana! Nie sú to snáď orákulské výroky beliala, ktorý chce zničiť Kristovo dielo? Čo však má Kristus s belialom? Pekelné diela sú predsa zničené!

Hneď sa všetci slušne zmýšľajúci ľudia s neľúbosťou o tom vyslovili, nie síce nahlas a tam na mieste, lebo to je celkom nemožné pre útočnú maďarskú mládež: a tak pán gróf okrem ohlušujúceho „éljen“⁴⁶ zo strany maďarských jurátov nič za to nedostal. Oj, keby bol inštalovaný generálny dozorca upravil svoj pohľad radšej na vnútorný stav evanjelickej cirkvi v Uhorsku, a tu odkryl zlo, na ktoré trpí chorľavé telo; keby si bol povšimol chudoby mnohých cirkevných zborov; keby bol odporúčal štedrosti indiferentnej aristokracie po učení dychtiaci a jednako žiadnymi zdatnými učiteľmi nezaopatrený ľud. Keby bol sám sa pokúsil tých pánov, ktorí nemajú žiaden nábožensko-esteticko-mravný život, aby sa prebudili a aspoň v niečom sa zúčastnili cirkevného života; bol by vyslovil slovo na svoj čas a zdôraznil takú potrebu, aká sa vyjavuje najobjektívnejšími symptómami, lebo tým pánom je náboženstvo len strašiakom pre obecný ľud. Na dennom poriadku sú výsmechy náboženstva,^e prostituovanie duchovných,⁴⁷ neblahé osočovania tých, ktorí „napomínajú a cestu ukazujú so všetkým dôrazom“. Na dennom poriadku sú domýšľavé voľnomyšlienkarstva a osvietenstvá bez každého pochopu, francúzska ľahkomyselnosť bez francúzskeho citu a činnosti, poľský krik o *wolności* s odieraním sedliakov, anglická bizarnosť bez britskej lojálnosti — to sú charakteristické črty mnohých, veľmi mnohých, ktorí sa vnucujú ako vzdelaní protestanti a chcú ovládať cirkev. Áno, došlo to tak ďaleko, že sa verejne rozpráva: pravý protestantizmus je keď možno mať svoje vlastné alebo nijaké náboženstvo, lebo to znamená protestovať proti všetkému na svete. (Istý duchovný⁴⁸ mi rozprával, že ho preto vykričali za bigotného hierarchu, lebo nechcel dať šľachticom, ktorí usporiadali v stoličnom dome ples, luster z kostola na osvetlenie tanečnej dvorany.) Ináč by bola bývala aj prvá časť aspoň *pro forma* a pre ten okamih, no vo vyzvaniach na maďarizáciu vlasti zanikol aj posledný slabý ohlas vzbudeného citu ako vzdych v orkáne. Len čo gróf uhorský protestantizmus ako nejakého Prometea prikoval na tri vrchy uhorského znaku, hneď sa spustili vtáci z pohoria, aby úbožiakovi pre maďarskú pohostinnosť vyžrali pečeň.

To sa aj dokázalo, na veľký zármutok nemeckých, ale najmä slovan-ských protestantov v Uhorsku, lebo od toho času maďarománi rozhodne vystúpili v cirkvi a v škole, a chceli zmariť všetko, čo nenosi maďarskú pečať. Školská mládež sa takmer na všetkých školách podelila na strany,

maďarská strana sa stavala nepriateľsky aj k nemeckej, no najmä k slovenskej strane. Vysmievali sa jej verejne aj niektorí profesori — ako v Prešove profesor filozofie — nadávali jej, očierňovali ju. Obžalúvali ju z rusizmu, revolučno-politického panslavizmu, z nacionálneho fanatizmu, ktorý vraj kráľovi *Svätoplukovi* priniesol ako posmrtnú obeť prasa,⁴⁹ nadostač nezmyselne a klamlive bola obžalúvaná a pod., takže sa skutočne musí užasnúť, ako mohli na Slovanov kydať takúto potupu ich krajania. No a všetko toto množstvo hriechov by kresťanská láska ešte bola mohla prikryť — lebo *erratum intra et extra muros*,⁵⁰ keby bol gróf evanjelickú školskú mládež bez straníckosti pozoroval a namiesto nabádania na ten alebo onen nacionalizmus odkázal len na štúdium krajinských rečí. No kým sa uňho stala maďarizácia fixnou ideou, ktorou sa usiloval postaviť pobok najväčších mužov Uhorska, nespozoroval démona rozbroja, ktorý vytiahol okolo neho ten magický kruh. V ňom primrazený, hodil gróf požiar medzi svojich spoluveriacich, ktorí sa naňho dívali, ale zatiaľ sa len usmievali. Bol to povestný list profesorom v Levoči. Toto musíme však *ab ovo*⁵¹ začať a v krátkej epizóde rozložiť.

Evanjelickí Slováci aug. vyzn. alebo, ako ich nazývajú, českí Slovania, tvoria sedem desatin tejto konfesie v Uhorsku. Sú, ako aj katolícki Slováci, ctihodné pozostatky starých dunajských Praslovanov, ktorí pod Mojmirovcami ovládali Strednú Európu. Po stroskotaní Veľkomoravskej ríše pre Maďarov, Nemcov a nepriateľské slovanské kmene, zmizli z histórie a v neskorších časoch, hoci pod uhorskou maskou, mali najzávažnejšiu úlohu v dejinách Uhorska. Lebo potom keď Maďarov za svätého Štefana fyzicky a mravne premohli, spojili sa v arondovanej⁵² krajine pod svätou korunou, ktorá sa teraz zaskvela na hlavách Arpádovcov, žili, viedli a konali spolu s cirkvou adoptovanými bratmi maďarského kmeňa. Husiti, pod Jiskrom z Brandýsa privolaní do krajiny Albertovou vdovou proti Vladislavovi Jagelovskemu, priniesli sväté knihy v českej reči. Slováci celkom ľahko prijali cenný dar z ruky im tak blízkych kmeňových a rečových príbuzných, keďže im bol odporúčaný v ich vlastnej, im aspoň zrozumiteľnej reči. To je to duchovné literárne spojenie Slovákov s Čechmi. Ako boli pred dvanástimi storočiami aj politicky spojení, tak sú i teraz pod berlou rakúskeho cisára. Čo starí predkovia Čechov priniesli a darovali, to opatrili s pietou potomci, a stáročia mnohonásobných osudov nevedeli v literárnom ohľade odtrhnúť Slovákov od Čechov. Daromné sú dnes pokusy zaviesť do cirkvi iné nárečie: im je české hornoslovenské,⁵³ svätá reč, všetkým čitateľom Biblie sa tá reč stala materinskou, všetci jej preukazujú úctu, a pri každej slávnostnej príležitosti nechcú hovoriť v žiadnej inej. V tejto reči sa Slovákom káže božie slovo. Pochopiteľne, pozdvihla sa tým aj na krajinskú, veľmi potrebnú reč. Prirodzene, že

jej pestovanie podstatne patrí k vzdelaniu slovansko-protestantských teológov. A kto by to aj popieral? Ani sám gróf Zay. Veď aj maďarizanti hovoria, že tá reč ešte veľmi dlho zostane potrebnou. Mohlo by sa teda myslieť, že sa na teologických učilištiach na túto reč bude brať náležitý ohľad. Lebo ako môže byť ten, kto nevie svoju úradnú reč, učiteľom ľudu, kazateľom? Je to možné? Povedzte to predsa, vy seminaristi Nemecka! Vy to popriete. Dobré, ja vám však hovorím, že slovenskí teológovia od sto rokov nemajú potrebné vzdelanie v úradnej reči. Nevyučuje sa nikde na žiadnej vysokej škole. Kazateľ Matej Bel bol v Uhorsku posledný profesor na vyššej škole, ktorý je zo svojich spisov známy ako dôkladný znalec tejto reči. Po ňom nikto, takže, keď bol niektorý mladý teológ pozvaný za kazateľa, až v úrade musel s mnohým namáhaním študovať túto reč. Robili to iba tí lepší. Chleboví teológovia boli a i teraz sú aspoň z deväť desiatin takí, ktorí nie sú schopní jediný riadok zo svojej úradnej reči gramaticky správne napísať. Preto nastal tu diletantský spôsob, biedne *qui pro quo*,⁵⁴ úplný súmrak literátov, takže od stodvadsiatich rokov, totiž od Krmana, slovenskí duchovní neboli by mali ani Bibliu, keby sa ich neduchovní neboli zľutovali nad nimi. Ak skúšali nejakého kandidáta teológie alebo ordinovať sa majúceho, skúšali ho síce z hebrejskej a gréckej, zavše i z nemeckej a od niekoľkých rokov pre krajinské donútenie aj z maďarskej reči, len nie z jeho budúcej úradnej reči, slovanskej, takže často pre čistoslovanské zbory boli ordinovaní takí kandidáti, ktorí v slovanskej reči nevedeli sa nič iného naučiť a prečítať ako Lutherov Malý katechizmus a niekoľko biblických výpovedí. Viacerí hlásito si sťažovali na tento nedostatok a skúsili všeličo, aby ho odstránili, nikto sa však nepodobral na to vytrhnúť ho s koreňom. Čo sa stalo nakoniec? To čo sa v podobnom položení skoro vždycky stáva – *tamen usque redibit*.⁵⁵ Z koreňov vyžitého stromu vypučali svieže výhonky, ktoré zakrátko sviežou zeleňou obklopili prastarý kmeň. Slovenská mládež, beztoho aby ju bol pohlol príklad maďarských spolkov mládeže, pre protislovanské výroky maďarčiacich sa Slovákov, zvrchované pyšné správanie Maďarov a podnecovaná posmeškami zo strany profesorov prebrala sa z národnej ľahostajnosti, mocne pocítila, že je slovanskou, svoju znásobenú vedychtivosť upravila na duchovný poklad otcov, materinskú reč, zoskupila sa do spolkov a radostne sa učila ako znovuzrodená.

Slovenská mládež pri národnom cite podľa prirodzeného práva nenechala sa zastrašiť podobnými vyjadreniami sily, ale horlila tým väčšími za všetko, čo sa jej týkalo pri tomto prebudenom cite. No keďže sa všetko dialo len súkromne, bolo by sa zvrhlo na svojvoľné, nechutné diletantské dielo, keby sa veci neboli verejne ujali mužovia ako Hlaváček. On je prvý profesor na vysokej škole, ktorý je po stodvadsiatich rokoch, pokiaľ ide

o znalosť slovanskej reči a literatúry, *Belovým* bezprostredným nástupcom. Mládež ho poprosila, aby si stal na čelo jej spolku a širil známosť slovanskej reči a literatúry.

On, priateľ každej vedy, urobil to s úprimným povolaním, a s takým eklatantným výsledkom, že sa predstavení levočskej školy veľmi radovali ako predtým nad pokrokmí maďarského a nemeckého spolku, tak teraz aj nad rozkvetom slovanského, s viditeľným účasťstvom bývali prítomní na slovanských skúškach a veľkú cenu tomu pripisovali, že na ich škole tri hlavné národy Uhorska, *en miniature*,⁵⁶ všetky boli vzdelávané svojím vlastným živlom. Keď medzitým maďarská mládež so svojim zmyslom pre slobodu a národ dohnala to príliš ďaleko,⁵⁷ a najmä na prešporskóm lýceu sa vzoprela proti školskej vrchnosti, boli všetky také spolky nariadením miestodržiteľskej rady zrušené, ale štúdium materinskej reči sa mládeži aj napotom voľne ponechalo. Tak teda mládež všetkých troch národov pokračovala v tom, že sa v učebných ústavoch venovala štúdiu materinskej reči. Keďže však slovanskú mládež v Levoči z viacerých strán krajiny podporovali knihami, radou i činom, cítila sa tým pohnutou ukázať dobrodincom plody svojho namáhania tak, ako to predtým urobila slovanská mládež na lýceu v Prešporku. Zhromaždili teda podarenejšie práce, venovali ich profesorom a dali ich do tlače, načo potom aj s c. kr. cenzúrou vyšli v Levoči pod názvom *Jitřenka* (ranná hviezda). Teraz sa to počíta Slovákom za zločin, za *velezradu*, keďže tie práce boli mrzutým výrazom panslavizmu. — Čo je to za okolnosť s tým spojená? (Charakteristickou črtou tejto zbierky básní je takzvaný panslavizmus.) Keďže slovanskej mládeži nadávajú, že nepatrí v Uhorsku k žiadnemu národu, pretože sa zaoberá Slovanstvom, že sú Slováci len sprostá zberba, a kto sa k nej ráta, mal by sa červenať; že sú Slováci nevoľníkmi Maďarov, že budú neužitoční darebáci a žráči maďarského chleba (*magyar kenyér evők*); keď sa tej mládeži toto a ešte zlostnejšie predhadzuje ako nejakej zavrhnutej triede páriov, a to s hlúpo-drzou pýchou a s moslimským pohrdaním: ona teda tu vyhlasuje, že patrí k veľkému, slávnemu slovanskému národu, že si nenechá nadávať, že sa prebudila k vlastnému povedomiu, že pohŕda a zlorečí pohŕdačom svojho národa, odpadlíkom, že je hotová zomrieť za vlasť a kráľa. Kto tu robí a kto tu znáša krivdu? Zašliapaný červ sa ešte zvíja: malo by sa preto zazlievať prenasledovanej a potupovanej slovanskej mládeži, že sa podoberá niečo takého povedať a napísať? No a keby sa to aj stalo bez príčiny, aký by to bol zločin proti štátu, aká vlastizrada? Či je panteutonizmus (lebo „was ist des Deutschen Vaterland?“) zločinom proti vlasti, je on nebezpečný? Kážu ho už roky tisícky časopisov — a výsledok je aký? Nemci sa hlásia k mnohým individualitám, ale istotne nie preto, aby sa chceli tlačíť do jedného indi-

vídva, ale aby sa v mnohých a veľkých individualitách odrazili so seba-
citom a vôľou k činom. No a čo sú Slováci v porovnaní s Nemcami?
Chudáci a bezmocní, ktorí, hoci sú ich takmer štyri milióny, predsa nemajú
ani jediné politické noviny, ani jeden časopis. — No Maďari si uzmysleli
niečo iného. Našiel sa nemecko-slovensko-maďarský bastard, istý profesor
v Rožňave, ktorý uverejnil článok v istej prílohe maďarského časopisu,
v ktorom panslávské výrazy z Jitřenky svojvoľne, zmysel rušiacim spô-
sobom a bez vzťahu vytrháva. Nad tým robí pokrik, slovanskú mládež,
tú tichú, ligotavú svätójánsku mušku ako nejakú hnusnú ropuchu blatom
obhadzuje a proti vysokocenenému profesorovi *Hlaváčkovi* robí žalostné
výpady ako onen surovec s dlhými ušami proti *Sokratovi*. Gróf *Zay*, ste-
lesnená maďarská duša (ktorá v čistomaďarskom organizme nestrpí ani
len kvapku cudzej krvi), zdesil sa nad tým natoľko, že nevšímajúc si svä-
tého „*audiat et altera pars*“,⁵⁸ nemal ohľad na superintendenta, dištrik-
tuálneho dozorca, predstavenstvo levočskej školy, ale vypustil manifest na
profesorov. V ňom obviňuje mládež a profesorov z protizákonných ple-
tích, záhubných a zakázaných ideí, vlastizrady a napokon z vraždy matky.
Tvrdí, že je slovanská reč nie viac rečou slobody a protestantizmu, ma-
ďarská je naproti tomu živnou pôdou slobody, inteligencie, áno i protes-
tantizmu. Ďalej, že štúdium slovanskej reči ohrozuje Uhorsko úplnou
skazou. Určuje *non plus ultra*⁵⁹ slovanskému rečovému štúdiu a nazýva
to márnením duchovných síl na márnivé bádania, pri ktorých, ak Slováci
pokojne zadriemu, vyplašia sa k náreku na švihanie severskej knuty.
Tvrdí, že Uhorsko je predným múrom Európy proti ruskému despotizmu,
ktorému po páde Poľska len vtedy možno odporovať, keď sa pomaďar-
číme. Vyzýva všetkých uhorských Slovanov, aby zjednotili všetky svoje
úsilia na maďarizáciu, lebo Uhorsko môže byť len vtedy veľké a šťastné,
keď sa stane maďarským. (Napokon sa vyhráza, ak toto dohovárание zo-
stane bez úspechu, že bude pokračovať ako generálny dozorca v zmysle
zákona a podľa nariadenia vlády, v súlade so svojou povinnosťou.)

Túto bulu dal hneď vsunúť do Moniteura⁶⁰ maďarizmu a zapríčinil tým
celú záplavu nadávok a denunciácií na úbohých Slovákov, celú búrku
v maďarskej žurnalistike, ktorá bola taká zlá, že sa právom všeobecne
ctený gróf *Széchenyi* rozhodol na spôsob Neptuna zamávať svojím troj-
zubcom a v tejto otázke zahrmiť svoje „*quos ego*“. ⁶¹ No a nech každý
neustranný posúdi, či gróf *Zay* svojím pokračovaním vo svojej osobe ne-
kompromitoval hodnosť generálneho dozorca? (Večitý škandál evanjelicko-
slovenskej cirkvi, oficiálny pranier Slovanov, lyžiacky šuďo-klamársky,
školometský škrtič zajacov ide túto bulu zvečniť, stále napomínajúc podľa
toho: „Nedávajte sväté psom, nehádzte svoje perly pred svine, aby ich
nohami nepošliapali a obrátiac sa neroztrhali vás,“ Mat. 7, 6.) Nevýslov-

ným zármutkom naplnil tento manifest starších slovenských duchovných, bôľom mladších, hnevom školskú mládež, lebo „*argumenta hic nihil opitulantur*“⁶² je výrok pána grófa, a to čierno na bielom. (Stále možno súkromne potupovať, možno sa odriecť každej ľudskej hodnosti, a pri subjektívnom náhľade to nepadá veľmi na váhu. No nech sa hodnosťár vystriha priviesť démona straníctva na zrkadlovo hladkú formu úradného života, lebo keď sa mu poradí nejaký šibolet,^{62a} potom už zaškrtní prvého lepšieho človeka z protivnej strany. Tak veru. My to vieme.) Po tomto oficiálnom *auto-da-fé*,⁶³ ktoré maďarskú mládež priviedlo do vytrženia, nastali na vyšších školách nešťastné trenice, ba až bitky, pri ktorých niektorí nerozumní profesori oheň nehasili, ale podpaľovali.

Pri tomto rozjatrení myslí, nad ktorým sami *Zayovi* prívrženci povážlivo krútili hlavou, prišiel čas, aby sa konal generálny konvent. Panslavizmus, únia — bol vojnový pokrik mnohých seniorálnych a jedného dištriktuálneho konventu, pri ktorom medziiným, na úradné požiadanie Gemerskej stolice, chceli zosadiť z úradu profesora *Hlaváčka*. Jedna proti grófovi vydaná brožúra⁶⁴ zadala síce luteránske mu maďarizmu dôkladné údery, no ešte viac roztrpčila moc majúcich hierarchických politikov, a vôbec natoľko pohýbala mysľami, že sa poschádzali na konvent s najnepriateľskjšími úmysľami (10. septembra 1841). Takí, ktorí sa nikdy nezúčastnili cirkevného života, a asi len vtedy boli v kostole, keď ich krstili a konfirmovali, takí, ktorí sa ako politické kuriozity s domnelou martýrskou korunou hlúpo-smelo pýšili, vlniaca sa masa venericko bledých jurátov, obchodníkov a svetákov, všetci tí sa prišli, aby rokovali „*de salute reipublicae ecclesiasticae*“.⁶⁵ Keďže zborová sieň nepostačovala pre toľké množstvo, aby pripravili *concilium vi vocis*⁶⁶ v kostole, priniesli stôl a postavili ho *ad aditum altaris*,⁶⁷ a teraz čakali na grófa s parlamentnou netrpezlivosťou. Juráti sa najzápadnejšou časťou ľudskeho tela usadili na miesta, na kazateľnicu, oltárny stôl, namiesto svätej hostie a kalicha, podobne ako demaskované kanóny, aby rozhodli bitku. Tá sa aj skutočne rozpútala s hrmiacim „*éljenom*“⁶⁸ ako oná v tureckom tábore pri *Solimanovom* príchode, keď gróf prišiel a zaujal predsednícky stolec k superintendentom naľavo a svetským napravo. Luteránsky arcibiskup (lebo ho katolíci tak menujú) krátkou rečou otvoril zasadnutie, a v tej reči prenechal rozsudku generálneho konventu ním sledovaný spôsob postupovania vo svojom úrade, a tak sa vyslovil, že ten rozsudok rozhodne tak o jeho úrade, ako aj o jeho živote. Na túto reč vypukla *éljenová* detonácia, ktorá sklúčenému grófovi naliala sviežosti. Veď ako generálny dozorca bol už teraz zachránený, a kto by sa bol ešte osmelil útokom dobýjať reduty, a to ohňom zbraní malého kalibru? Nato vstal istý v Uhorsku povestný opozičník a povedal medziiným: *po prvé*: musí sa zničiť moskáľska pro-

paganda v Uhorsku; po druhé: treba sa zjednotiť s reformovanými, a po tretie musí sa katolicizmus v Uhorsku, ktorý sa snaží vkradnutým jezuitizmom zahrdúsiť protestantizmus v ostrihomskom Koloseu (*sic*),⁶⁹ zjednotenými silami podkopať a spolu s tým Koloseom zboriť. Márne odporovali viacerí, že to nepatrí pred evanjelický generálny konvent: ohlušujúce „halljuk“⁷⁰ ich umlčalo a tie dantonády sprevádzalo viacnásobné *éljen*. V podobnom zmysle, hoci nie tými istými výrazmi, hovorili viacerí. Hrozne sa pustili do panslavizmu, ilyrizmu, despotizmu, bohemizmu a iných *izmov*. Tu a tam, hoci aj na scéne, no predsa zrozumiteľne sa teremtettovalo (*his auribus audivi*).⁷¹ Z toho, keď onen superintendent spomínal najsvätejší oltár, a tento republikán slobodu a konštitúciu, tamten redaktor časopisu despotizmus a tento duchovný božie slovo a Bibliu, ten to a onen ono, menovali Maďara a Tóta, Boha a diabla, lásku a nenávisť, slobodu a otroctvo, štát a cirkev, katolicizmus a slobodomyseľnosť, Krista a beliala, atď., z toho povstal barokný quodlibet,⁷² akému nielo nič rovného. Nemohlo sa k slovu prísť a latinsky hovoriacich vôbec nechceli počuť. Ak niekomu dali otázku, nedalo sa na ňu odpovedať. Tak keď napr. jeden povedal: Nech mi priatelia slovanskej literatúry povedia, či tá reč, ktorú slovenská mládež tak horlivo pestuje, je slovenskou rečou, či je to tá reč, v ktorej sa ľudu káže božie slovo. Keď sa na to celkom nákrátko odpovedalo „áno“, oborili sa s posmešnými výkrikmi na dvoch Slovákov, ktorí tak odpovedali, a nad tým nastal hrozný krik. Nato sa nedôsledný opytovateľ pustil poučáť cirkevných rečníkov, čo je to za veľká parlamentná chyba, keď sa niekomu skáče do reči. Nespokojný s odpoveďou ľudí, ktorí predsa len viac vedia o slovanskej literatúre ako on sám, pokračoval: že oná reč, o ktorú sa pričiňuje slovenská mládež, nie je nijaká slovenčina, nijaká bibličina, ale čeština (s opovrhlivým posunkom), ktorú ľud tak málo rozumie, ako aj čínsku reč. (*C'est ainsi, qu'on fait l'histoire!*)⁷³ Sú to za luteránske cirkevné svetlá! Proti tejto búrke sa zodvihli slabé, ale závažné hlasy superintendenta *Jozeffyho* a dvoch duchovných vyslancov. Pretlačil som sa, aby som ich rozumel, lebo boli viditeľne dojatí a ich srdcia skľúčené. Povedali medzi iným: Materinská reč aby bola každému svätá. Kto sa podľa svojho pôvodu alebo svojej materinskej reči pokladá za Slovana alebo Nemca, toho nech nikto nedonucuje, aby inak cítil a myslel. Láska k maďarskej reči nemôže sa natískať, ale iba odporúčať. Ani najhorší despotizmus nemôže zakázať v materinskej reči myslieť a vzdelávať sa. Česko-slovanská reč je živá cirkevná reč, preto je i výučba v nej pre teológov bezpodmienečne potrebná. Slovákom nikdy neprišlo na myseľ konať protizákonne. A tak, keďže sa maďarská šľachta nepočíta k Slovanom, treba nechať na pokoji každého, kto chce všetkých Slovanov pokladať za svojich najbližších kmeňových a rečových príbuz-

ných. Zákony nie sú len od Maďarov a pre nich, ale aj od Slovanov a pre nich. Panslavizmus v politickom zmysle je chiméra, v literárnom a národnom celkom prirodzené právo. Panslavistické výroky v Jitřenke sú podľa toho nie odsúdeniahodné, nie sú protizákonné, inak by ich cenzúra nebola prepustila. Generálny dozorca nechal ostatne dvoma prešporskými profesorami slovanský ústav policajne preskúmať⁷⁴ a výsledky veľkého nič, ktoré tam našli, sú známe atď. Spomínaný superintendent k tomu energicky doložil, že ak tieto bezzákladné upodostrievacky neprestanú, on a jeho druhovia v úrade ich osobne najponíženejšie predložia Jeho Veľičenstvu, aby sa zariadilo z najvyššieho miesta vyšetrovanie a aby sa podľa jeho výsledku ukričným Slovákom a z takého veľkého zločinu obvinenému duchovenstvu, ktoré beztak podľa svojej úradnej prisahy raz navždy sa rozišlo so všetkými politickými spoločnosťami, zaopatril úplné zadostučinenie.

Čo sa týka ďalšieho priebehu tumultuózneho zasadnutia, musíme len toľko poznamenať, že z bodlačia nemožno zbierať žiadne figy a z trnia žiadne hrozno. Jeden z troch slovenských obhajcov medziiným povedal: Musím vystúpiť proti mylnej mienke, že tá reč, ktorú slovenská mládež tak horlivo pestuje, nie je Iudu zrozumiteľná, ale nejaká česko-slovanská. Je síce česko-slovanská, ale je to tá istá reč, ktorej klasická norma sa nachádza v Kralickej Biblii. Slováci ju prijali od Čechov a chcú pri nej natrvalo zostať, hoci je poruke slovenský preklad Biblie od ostrihomského kanonika *Palkoviča*. Rozvoj každej reči prináša so sebou to, že si prisvojuje látku pokračujúcej kultúry v novom obsahu a nevyhnutne používa niektoré nové slová. Tak sa má vec s maďarskou, tak s nemeckou, a tak aj s česko-slovanskou rečou. Čo sa týka panslavizmu, v tejto veci Iudia vôbec nemajú jasno. Lebo v politickom zmysle je to nie ani rusizmus, ani ilyrizmus, a v Uhorsku vôbec neexistuje. V literárnom zmysle je panslavizmus celkom prirodzený a obmedzuje sa jedine a výlučne na výťažok z literárnych pokladov slovanských národných kmeňov. Vari by nejakého Maďara, ktorý študuje ruskú a ilýrsku reč, hneď vyhlásili za politického pansláva? To by bolo nezmyselné, lebo sa Maďari čo najslávostnejšie ohradili proti panslavizmu. Keď to Slovan nerobí len ako diletant, ale z prirodzeného povolania, netreba mu to mať za zle a netreba ho hneď upodostrievať z protištátnych piklov. Najmenej však slovenskú školskú mládež, ktorá je vo svojom slovanskom horlení vôbec nie schopná sa na niečo podujat proti uhorskému krajinskému zákonu, alebo brzdiť rozširovanie maďarskej reči. Lebo tak verím, že vzťah každého zákona k tomu, kto ho poslúcha, je taký, že zákon požaduje od neho vždy len ekvivalent svojho zmyslu, a pri výkone nemá za cieľ ani menej ani viac, lebo inak je to na oboch stranách nespravodlivé. Uhorské krajinské zákony nariaďujú,

aby nikto nebol ustanovený, kto neovláda maďarskú, totiž diplomatickú reč. Zákon nepožaduje, aby sa ľudia maďarizovali, ale aby sa vedelo maďarsky, a to len v tom prípade, ak chce niekto byť ustanovený za úradníka. Slovenská školská mládež, ktorá aj prv usilovne študovala maďarskú reč, hoci ju na to nedonucoval zákon, robila by teraz sama proti sebe, ak by si nechcela prisvojiť znalosť maďarskej reči. — Ale, hovoril ďalej, mňa tu trápi iná pochybnosť [halljuk]. Je všeobecne známe, že pán gróf dal svoju nástupnú reč preložiť aj do slovančiny, nepopierateľne preto, aby jej idey a úmysly boli dané na porozumenie aj slovanskému ľudu v cirkvi. — Gróf na to prisvedčil. — Ja som podľa svojej povinnosti vysvetlil mojim cirkevníkom tieto grófove idey a úmysly. Chudobní duchom užasli a spytovali sa: Či nemáme žiadneho kráľa, aby nás mohol obrániť proti všetkým nepriateľom z cudziny. On má predsa vojakov, my posielame svojich synov do vojny, aby bránili krajinu. Čo my máme čo robiť v našej cirkvi s Rusom. Čo nás do toho? Predsa sa modlíme za nášho kráľa a máme božie slovo: Ctite kráľa. Pravdaže by sa takýmito náhľadmi a neprimeranými výkladmi ľahko mohla podkopať dôvera v pevnosť vlády Jeho Veličenstva, ale u Slovákov sa to iste nestane. Oni sú Bohu a svojmu kráľovi oddaní s najväčšou odovzdanosťou, chcú žiť i mrieť za spravodlivého otca krajiny.“ Nato mu ktosi odpovedal: „Ľudu netreba nič takého predrieť, ale ho len k tomu viesť, aby poslúchal zákon.“ Ó, to istotne robia evanjelickí duchovní s najväčšou úctou k Majestátu, iste s väčšou ako niekto, komu v republikánskom paroxyzme príde na myseľ pichať do obrazov cisárskej rodiny. Nakoniec patričný ešte to povedal: „Dobre, smie presvedčení, že sa slovanskí duchovní a študenti učia aj maďarsky. To však nestačí, nech sa z vďaky k svojej maďarskej vlasti vrelejšie zaujmú za spravodlivú maďarskú vec, nech sa k nej aj pripoja s láskou a oddanosťou, lebo inak si krajina na najbližšej diéte dobre zachová, ktorí sú jej a ona sama zakročí.“ Tak! Tak sa teda rozkazmi dá láska vynútiť. Zvláštna, skutočne orientálna teória! *Uram, e' nem édesgetés!* (Pán môj, toto je nie žiadne lákanie!), povedal mi istý dobre mysliaci Maďar. Istotne nie. No a Maďari, najmä tí luteránski, Slovákov maďarizmu navždy odcudzili.

Teraz však nakoniec prichádza najlepšia vec. Republikánsky redaktor⁷⁵ Pesti Hirlapu ako nejaký druhý Mohamed strčil do vrecka celý konvent sťa pilulku. Vyjadril sa, že sú Maďari veľmi ďaleko od toho, aby niekomu chceli jazyk vytŕhať a že si len to želajú, aby sa ľudia chránili všetkých cudzonárodných vplyvov. Ilyrizmus, ktorý podľa neho navidomočí sympatizuje s rusizmom, skoro v každom čísle svojich Národných novín vystupuje proti maďarizmu, takže severský kolos, ako nejaký boa constrictor obkľučuje našu vlasť (*körülkarolja*). Slovenské spolky mládeže nie sú nebezpečné, ale mohli by sa nimi stať. *Principiis obsta.*⁷⁶ Preto zo svojej

strany navrhuje: 1. Generálnemu dozorcovi odhlasovať ďakovnú adresu za jeho dobre vyrátaný energický spôsob konania a vďaka zaprotokolovať. 2. Pristúpiť k návrhu potiského dištriktuálneho konventu a slovenské spolky (*társulatokat*) zrušiť, Slovákom zakázať všetku korešpondenciu so spolkami v cudzine, upraviť ich výlučne na štúdium biblickej reči a jej výučbu zveriť riadnemu profesorovi. Ak sa však ktorýkoľvek profesor podobral vyučovať slovanskú mládež v slovanskej reči mimo tohto obmedzenia, musí byť okamžite zosadený. Nato sa rozozvučalo v chráme „*éljen*“ a — bolo rozhodnuté. Potom prišla reč na úniu s reformovanými; potom keď sa nepohodli a zle sa rozišli, roztrhli sa. Únia! Tam kde panujú vášne a kde sa vyhrážajú, nadávajú, utláčajú. To nás určite o stáročia späť hodilo a teraz patrí, ako aj maďarizácia, medzi mnohé v Uhorsku projektované nemožnosti.

Na tento generálny konvent chceme už len všeobecne niečo poznamenať. Nech sa každý, či je blízky alebo ďaleký, zamyslí nad následkami, ktoré tento konvent zapríčiní.

Po *prvé*. Štátnici a diplomati luteránskej cirkvi v Uhorsku chcú evanjelikov urobiť nedôverčivými voči rakúskej vláde. Veď tí ľudia ubližujú iste s rakúskym dvorom spriatelenej mocnosti, púšťajú sa do nej; oni tým zavrhnú priateľstvo založené na pôde Svätej aliancie, a to pred očami vlády. Ďalej: Keďže títo nepovolani nepraví diplomati hovoria, že svetodejinné rozhodnutie, pokiaľ ide o ruskú moc, týka sa len Maďarov, tým sú dostatočne impertinentní vládu Jeho Veličenstva pred ľudom upodozrievať z bezmocnosti a neslýchane drzo proti tridsiatim miliónom rakúskych poddaných pripravovať sa na rozhodujúci boj ako elita triariov.⁷⁷

Po *druhé*. Tí ľudia a capite⁷⁸ Zay chcú znepriatelíť evanjelikov s katolikmi; nepamätajú na to, že tamti od týchto boli emancipovaní. Gróf Zay, ktorý prednedávnom v maďarských časopisoch tak donquijotsky vystúpil proti katolicizmu, že sa nad tým skromní, učení luteráni len červenaf museli, chce pomocou maďarizmu celé Uhorsko sprotestantizovať. Je to nie prozelytizmus, ktorí protestanti pokladajú za taký detestable?⁷⁹ Buďte len skromní, páni moji! Vy nebudete nič viac a nič menej požadovať ako rovnosť pred zákonom. Ale nevrhajte sa so zle rozumenou teóriou perfektibility⁸⁰ a prozelytským vandalizmom na pyramidálne individuality katolíckej cirkvi, ktoré vy s arabsko-tureckou ničiteľskou rozkošou bezvýsledne napadáte. Tá cirkev určite pretrvá i maďarizmus, hoci on bezlútoštnosťne udiera na ňu, rovnako ako štyritisícročné Cheopsove pomníky pretrvali panstvo mamelukov, ako čo by išlo o jediný deň. Aj protestanti v Prusku budujú cirkevnú pyramídu, lež s novými hieroglyfmi! Pripomínam vám slová katolíckeho magnáta (gróf *Alojz Batthyány*), ktoré povedal za vašu vec na sneme roku 1791: „Nejde tu o vnútornú dôstojnosť

nejakej viery, ale ide o svornosť a jednotu duší, nejde tu o to, aby sme slúžili úradom apoštolov, ale o otcov vlasti, ktorí majú mať veľmi na srdci blaho krajiny; napokon nejde o to, aby sme pre budúce veky rozosiali ošklivé semeno nesvornosti, a keď sami nie sme šťastní, aby sme svojich potomkov urobili nešťastnými: ale ide o občianske práva, ide o najsvätejšie ľudské práva, ktoré nemôžeme odopierať našim milým bratom a pokrvným, o ktorých obzvláštnej úcte k panovníkovi, neobyčajnej láske k vlasti a neúnavnej horlivosti napomáhať všeobecné blaho vieme už podľa veľmi hojných dôkazov.“ Je to istotne hodné pováženia aj pre maďarizantov, ktorí tie „*sanctissima humanitatis jura*“⁸¹ tak šliapu nohami. Títo tu chcú prerásť cez hlavu katolíkom a naskrze všetko protestantským urobiť! Tak je to na tomto svete! Satyr alebo zbožnený lesný diabol (u Goetheho), ktorého chudák pustovník opatril, nevďačne ho okradol, krivý diabol mu dokonca ukradol obraz jeho Boha!

Po tretie. Maďarizujúci luteránski politarchovia chcú, aby protestantizmus u Slovákov sám seba dorazil, lebo násilne odnímajú slovanským študentom teológie potrebné prostriedky rečového vzdelávania, ba zrovna zakazujú učiť slovanskú reč mimo hranice, ktorú s neslýchanou svojvôľou sami určili. Nepomysleli na to, že protestantizmus bol uvedený do Uhorska prostredníctvom slovanskej reči, že *Thurzo*, *Ostrošič*, *Szunyog*, *Horváth-Stančič*, *Zay*, *Podmanický*, *Prónay*, *Jeszenák*, *Szulyovszky*, *Szerdahelyi*, *Révay*, *Justh*, *Ottlik*, *Benický*, *Platthy*, *Pottornyay*, všetko uhorskí magnáti a rytieri, aj pri česko-slovanskej reči dobrí protestanti, ba čiastočne boli aj slovanskí spisovatelia, maďarsky vôbec nezmýšľali, a jednako udržali protestantizmus v Uhorsku, a to v ťažkých časoch. Ešte v minulom storočí podporoval barón *Ján Podmanický* vydanie spevníka a modlitebnej knižky a doložil k nim viacej vlastných piesní. *Ján Ambrózy*, slúžny v Oravskej, vydal roku 1780 asketické dielo. Oravský podžupan *Jób Zmeškal* a prísediaci *Baltazár Pongrác* zložili asketické knihy, ktoré slovanský ľud ešte teraz s úžitkom čítava. Otec grófa Zaya bol Slovák, ktorý vedel naspäť skoro celý *Tranoscius* (spevník). Kupoval slovenské Biblie, vlastnoručne ich viazal a rozdával medzi ľudom. Sám bol väčším znalcom Biblie ako dnes všetci maďarizujúci sa slovenskí duchovní. A jeho syn tak nenávidí slovanskú reč! V každom ohľade *heroum filii noxae*.⁸²

Po štvrté. Maďarsko-luteránski aristokrati nastrčili samovoľne hranicu užitočnému, pre slovansko-evanjelickú cirkev nevyhnutne potrebnému štúdiu slovanskej reči, na ktoré sa všade v Európe prihliada. Tým spôsobom *ipso facto*⁸³ sami vo vlastnej osobe dementovali a *in praxi*⁸⁴ zničili teóriu perfektibility náboženstva, vehiklom,⁸⁵ ktorej je s duchom času napredujúca reč.

Po piate. Luteránski maďarizanti vyhlasujú, že nikomu nechcú jazyk

vytrhávať, to znamená olúpiť ho o jeho reč. Ale sú usvedčení z luhania Zayovým manifestom, záplavou maďarskej žurnalistiky a známymi skutočnosťami. *Ex fructibus eorum cognoscetis eos.*⁸⁶

Po šieste. Policajné opatrenia generálneho konventu ukazujú na to, že páni, ktorí zrušili slovanské spolky mládeže, nepotrebným spôsobom sa uzniesli iba na tom, čo c. k. miestodržiteľstvo urobilo už pred piatimi rokmi vzhľadom na všetky spoločnosti, tak isto maďarské, ako aj nemecké a slovanské. Miešajú sa teda do vládnych vecí a zasahujú tu neslušne a stranícky. O maďarských spoločnostiach, ktoré predsa doteraz fakticky existujú a dali popud k viacerým neporiadkom na vyšších evanjelických školách, nebola žiadna reč na tomto konvente. Prirodzene, lebo čo je dovolené Maďarovi, neplatí pre Slovana, ktorý musí byť v Uhorsku vyníčený, ako sa vyjadril istý pán na jednom dištriktuálnom konvente. K tomu dokladám: *quia mors unius, vita alterius.*⁸⁷ Sú to protestanti? Ako sa to zhoduje s morálnym princípom de Weteho: „Žiť a nechať žiť?“

Po siedme. Tí páni, ktorí nevedia ústavy a spolky spravovať a ovládať, iba zrušovať, ujímajú sa slobody slova a tlače voči c. kr. cenzúre (Maďari si môžu čítať Montesquiea vo svojej materinskej reči – ako sa to zrovnáva s niektorými výrokmí v kn. 19, kap. 27?) a medzitým, hovorím, toto robia – no tak nie sú nijakí slobodní protestanti. Kto má uši počuť, nech počuje!

Co sa týka Zayovej brožúry, ktorá vyšla na dorazenie Slovákov hneď po konvente, taká žalostná zláťanina ničí sama seba. Nó a keďže obsahuje Zayove zobraňé diela, stojí tu ako smutný pomník oných pohybov. Lebo generálny dozorca hovorí tam len to, čo už napísal v okružnom liste všetkým superintendentom a čo tí mali *ex officio*⁸⁸ oznámiť všetkým evanjelickým duchovným. Superintendenti múdro urobili, keď tie politické streštenosti mlčky *ad acta* odložili, aby sa zamedzilo ešte väčšie pohoršenie. Tento leták je venovaný veľkým protestantským teológom Nemecka, Röhrovi a Bretschneiderovi. Tomu sa môžeme len zasmiať so slovami Goetheho: „Keď nejaký skrček nevie nájsť nijaké držadlo štítu pod medvede, nohov a svine, vezme si na to Herkula.“ Oj, keby bol gróf prihliadal na niekoľko Bretschneiderových slov, boli by evanjelici teraz bez škandálu, sporu a nebezpečia scisie.⁸⁹ Tie zlaté slová čítať v darmstadtskom Allgemeine Kirchen-Zeitungu z 1840, číslo 82: Sú veci, pri ktorých sa skutočne dobre urobí, keď sa nestanú vecou verejných diskusií. Treba predsa v každom čase uvažovať, čo poslúži pokoju, lebo je ľahšie vojnu začať, ako ju dokončiť.

Vysokourodený pán gróf!

Vysokoctený pane!

Hanobeniami určitého druhu znepokojený, nezaslúženými tvrdými obviňovaniami osočovaný a nespravodlivými nápadmi vo svojich prirodzených právach hlboko urazený slovanský národ zdal sa tu stáť bez ochrany, keď v tom zaznelo vaše mocné slovo ako hlas anjela strážcu vprostred zhromaždenia mužov, ktorí si vytýčili za vznešený cieľ intenzívne zdokonalenie maďarskej reči. Z toho sme s radostným dojatím vyrozumeli, že vy, pán gróf, nahliadate slovanskému národu spôsobené bezprávie a chcete mu urobiť, čo je spravodlivé, kým zle rozumené vlastenectvo bez rozpakov nám na jednej strane odopiera a na druhej strane odoberá, čo nám patrí podľa božieho i ľudského práva. Z vašej strany, pán gróf, bolo to na skutkoch založené presvedčenie o škodlivosti a neužitočnosti proti nám namierených snáh našich prepiatych odporcov. Presvedčenie, aká veľká škoda musí práve z toho vzniknúť pre povznesenie skutočnej národnosti, toto presvedčenie bolo to, čo vám, pán gróf, poskytlo slová, ktoré ste vyslovili za spravodlivú vec. Tie slová v mysliach všetkých rozumných, prepiatym nacionalizmom nezaslepených našli trvalú, lepšie časy zvestujúcu odozvu. Slová, ktoré za nás vyslovil muž, ktorý si už získal nesmrteľné zásluhy za svoju vlasť, ktorého všetci rozumní si tak vysoko vážia, ktorému dokonca i zahraničie vzdáva úprimnú, dobre odôvodnenú úctu, tie slová boli bolesť tíšiacim liekom pre ranené srdce.

V dôsledku tejto vašej štátnickej múdrosti a lásky k spravodlivosti žijeme v nádeji, že budete vedieť zo správneho stanoviska hodnotiť aj naše útočisko k posvätenému trónu Jeho Veličenstva nášho kráľa, čo bolo vynútené prehnanou horlivosťou za maďarskú národnosť, nezaslúženými upodopzrievaniami a obviňovaniami celého národa a najmä evanjelického duchovenstva, ktorému sa vždycky vyhadzuje na oči takzvaný politický panslavizmus, hoci niet na to nijaký skutočný dôvod. Iní a dokonca aj celé úrady tento právu zodpovedajúci a každému na vôľu daný krok od-

sudzujú alebo aspoň neschvaľujú. Ako čestní ľudia môžeme každého ubezpečiť, že sme sa ani slovom ani skutkom nevzpierali proti zákonu, odhlasovanému krajinským snemom, že si maďarskú reč a národnosť ctíme a budeme ctíť, že my svoju spoločnú vlasť milujeme práve tak vrele ako prepiaťci, lenže o niečo rozumnejšie, a želáme si ju vidieť rovnako šťastnou, ako aj iné rovnorodé deti krajiny. Pán gróf, môžete plným právom tvrdiť, že ak sa stalo niečo z našej strany, na čom sa pohoršujú nadmierni ctitelia diplomatickej krajinskej reči, oni sami to zapríčinili. Bola to núdzou vynútená reakcia, ako obvykle zapríčinená predchádzajúcim úderom a na práve sebazáchovy založená obrana.

To sa síce popiera podľa známej bájk, v ktorej vlk obviňoval baránka, že mu vodu múti, no my si vyhradzuje v dennej tlači to skutkami dokázať. Nebude možno ich poprieť s onou vznešene sa tváriacou ignoranciou, aká sa od istého času začína vtierať do určitých maďarských časopisov. Sme presvedčení, že rozpovedaním týchto skutočností ušetríme nateraz muža, ktorý pozdvihol svoj závažný hlas za národ, ktorému utrhali v správnom rozpoznaní spôsobeného mu bezprávia. Váš rázny príhovor nás neurobil spupnými, ako sa obávali naši protivníci, ibaže nás potešil, lebo sme povďačne videli, že je aspoň jediný šlachetný človek, ktorý má smelosť verejne to povedať, čo si možno tisíce iných potichu myslia.

Pán gróf, náš národ vaše vysoko oslavované meno s úctou vyslovuje od tých čias ako Úver⁹¹ ohlásil svetu vašu hlbokú múdrosť a vrelú lásku k vlasti. Chceme dorastajúcu generáciu učiť, aby zachovala vašu čestnú pamiatku práve tak vo vernej pamäti a vďačnom srdci, ako my evanjelici vo vďačnej rozpomienke na zásluhy s úctou menujeme a ďalej budeme menovať mocného obhajcu našej zákonne založenej náboženskej slobody grófa Alojza Batthyányho.

Pán gróf, nech vás dlho živí Boh, ktorý je prameňom pravdy, kniežaťom pokoja a otcom lásky, na blaho našej spoločne milovanej vlasti, a nech vaše šlachetné túžby korunuje želaným výsledkom. Tak, aby ste dožili čas, ktorý sa už ohláša prvými rannými červánkami, čas, v ktorom skutočné vlastenectvo práve tie „podozrivé kroky“, ktorými sa vy blížite k vytýčenému cieľu skutočného oblaženia našej vlasti, uzná za najúčelnejšie a najspásnejšie, a keď bude skutkom to, čo hovorí znamenitý Kazinczy: „*A megfeszült nacionalizmus nem tanítja mások megvetését, hanem minmagunknak forró szeretetét!*“⁹²

Nech vaša pamiatka svieti v plnom lesku svetla vedľa pamiatky Aurela Desseffyho a nech sa na vatre vašej lásky k vlasti zahrejú srdcia všetkých, ktorí sú priazniví našej vlasti. — No aj tí nech vaše náhľady vo „Svetle“⁹³ vašej múdrosti tribia a opravujú, ktorí sa domnievajú že prv než začnú stavať, musia všetko rozumiť.

Prijmite pán gróf prejavy našej nelichotiacej sa srdečnej úcty a vďačnej úcty, s ktorou zostávame Vašej Vysokourodzenosti atď.

najoddanejší sluhovia

v Tisovci 22. januára 1843.

Pavel Jozeffy,
superintendent Potiského dištriktu.

Ján Szeberinyi,
superintendent Banského dištriktu.

Samuel Ferienčík,
konsenior Gemerského seniorátu
a farár v Jelšave.

Ján Chalupka,
farár v Brezne.

Michal Hodža,
farár v Sv. Mikuláši, v Liptove.

(Aj v mene tých dvesto, ktorí podpísali prosbopis na Jeho Veličenstvo.)

TLAČIL ERNST STANGE V LIPSKU.

^a Odkiaľ vyhrabú 60 000 maďarsky hovoriacich vojakov? V Uhorsku celkom iste nie! Tu si dobrodružný snovateľ plánov dovolil malé previnenie proti uhorskej štátnosti.

^b Sem patriace údaje sú v Sťažnostiach. Okrem toho prinášame Szatócsov nápad na Hlaváčka.

^c Odtlačené v brožúre: Protestantismus, Magyarismus, Slavismus.

^d Odtlačené v brožúre: Schreiben des Grafen Zay an die Professoren zu Leutschau.

^e Jeden z týchto pánov sa na istom cirkevnom konvente, na ktorom sa zaoberali vyučovaním náboženstva, vyslovil, že by to vyučovanie mohli celkom dobre aj odstrániť, pretože on nemal ešte žiaden osoh zo svojho náboženstva.

Editorské poznámky

¹ Ríša, krajina.

² Sieň, salón, spoločník, spoločnosť, spoločenstvo (záujmov, majetkov), obchod, obchod (trafic), intriga (pleticha, úskok), učtáreň (kancelária), známka (značka), uviesť do zhody (súladu), rozprávať, rozprávanie (správa), vyjednávať, uvažovať (rozumovať), obhajovacia reč, slávnostne osloviť, mať reč k niekomu. — Štát, zvrchovanosť (najvyššia moc), zvrchovanosť, vyslanec, legát, agent (sprostredkovateľ), veľkoobchodník, zmocnenec (poslanec, delegát), minister rezident, atašé (diplomat. úradník nižšieho stupňa), sprostredkovanie (úrad, ministerstvo), strana (prívržencov, politická).

³ Vec vyskúmať, vec pochopiť (vystihnúť), vec vykladať (vysvetľovať), do veci sa vhlbiť, zabráť sa do veci (pohrúžiť).

⁴ Duch, duša.

⁵ Vedomie (zmysly, uvedomenie), sebavedomie, svedomie.

⁶ Vedomie, svedomie.

⁷ Myseľ, duch (rozum, mienka, úmysel). Gemüt: myseľ (duša, srdce).

⁸ Duša.

⁹ Príspevok Mateja Kosca, nadpísaný *Még valami a magyarországi szlávok magyarosítása s magyarosodása ügyében* (Ešte niečo vo veci pomaďarčovania a zmaďarčovania uhorských Slovanov) uverejnil v celosti až D. Rapant (*Slovenský prestolný prosbopis*, II, 1943, 140–160). V tejto súvislosti odkazujem — najmä pri tejto Stúrovej obrane — na dvojzväzkové Rapantovo dielo o prestolnom prosbopise, kde je zhrnutý bohatý materiál.

¹⁰ Úvodníky (maď.).

¹¹ Živio, nech žije! (maď.).

¹² Byť alebo nebyť (angl.).

¹³ Článok viery (lat.).

¹⁴ Tvoja česť a meno i sláva zostanú (lat.).

¹⁵ Keďže je tento generálny konvent nie riadne zostavený, ani nie sú na ňom prítomní vyslanci v pomernom počte, a pretože dostáva takú tvárnosť, že venuje viac času rečovým hádkam ako veciam opravdive cirkevným, a kde sa o mnohých veciach rozhoduje sofistikými rečami jurátov, hŕfne zhromaždených a často ani k našej cirkvi nepatriacich, rozhoduje sa pochvalami, krikom a hlukom, nezachovávajúc cirkevný poriadok, ba opačne, skoro ho až šliapuc, a kde predseda nie je *vstave rokovanie, viesť ako sa patrí*, a pretože včera moju osobu nezaslúžene urazili a môj úrad verejne a najbolestnejšie zneuctili, za čo som nedostal zadostučinenie ani od konventu, ani od jeho predsedu – chcel som hneď včera opustiť tento konvent. No nechcel som naštrbiť starý zvyk, preto sa dnes slávnostne osvedčujem, že kým tento konvent nebude lepšie usporiadaný, a kým bude predmetom rokovania tohto konventu nacionalizmus a reč, namiesto starosti o cirkevné zbory – ja sa dotiaľ na konvente vôbec nezúčastním, ale neuznám ani jeho rozhodnutia a uznesenia (prekl. z lat.).

¹⁶ K zákazu porov. najmä Melczerovu obranu.

¹⁷ Porov. pozn. 74.

¹⁸ Upozorňujem, že sa v texte hovorí niekde výslovne o Slovákoch, ale inak sa slovenská reč obyčajne označuje ako slovanská. Túto terminologickú rozkolísanosť v preklade veľmi prísne rešpektujem.

¹⁹ Rozumej maďarská (tak aj inde), čo v preklade všade rešpektujem.

²⁰ Presnejšie Národný ústav (už spomínaný Nemzeti Intézet v Novohradskej stolici).

²¹ Podľa iných údajov bolo to r. 1828.

²² Vrabec (tak v iných obranách; Veréb je ostatne len maď. preklad priezviska Vrabec). Ako zvláštnosť pripomínam, že v našich obranách prichádzajú dvaja ľudia s menom „Vrabec“, ale stáli celkom na opačných póloch: katolícky farár Vrabec (Paszerinyi) pomaďarčil svoj zbor v Peregu a cirkevník Vrabec v Lajoškomárne zastával sa práva materinskej reči v cirkvi, a za to aj trpel.

²³ Porov. pozn. 19.

²⁴ Porov. pozn. 19.

²⁵ Syntax zodpovedala približne piatej gymnaziálnej triede, ale aj šiestej, lebo trvala dva roky. Retorika zodpovedala približne siedmej gymnaziálnej triede a trvala jeden školský rok.

²⁶ „Kniha synonymov“ (rozdielných slov, ale podobného významu).

²⁷ Ján Pavel Tomášek, autor dvoch našich obrán.

²⁸ To bol Zayov šľachtický predikát.

²⁹ Trosky pevne zostávajú (lat.).

³⁰ Rumunov gréckokatolíckej viery, zjednotených s Rímom.

³¹ Pravoslávnych, tu uhorských Srbov.

³² Veľmožov, ktorí zasadali osobne v hornej snemovni.

³³ Hornej snemovne.

³⁴ „Strážif kozy a maštale“ (lat.).

³⁵ Nech je (rozhodnuté) z nejasného výsledku sporu (lat.).

³⁶ Obyvateľov Ohnivej zeme v Južnej Amerike, majúcich nepatrnú životnú úroveň.

³⁷ Uľahčil som svojmu svedomiu! (lat.).

³⁸ Kráľovský človek (lat.), čiže prívrženec vlády.

³⁹ Slova božieho kazateľov (lat.).

⁴⁰ Tak bolo rozhodnuté (lat.).

⁴¹ Obhajca (lat.).

- 42 Silná stránka (franc.).
- 43 Samospasiteľnej (lat.), rozumej reči.
- 44 Lebo kráľovstvo božie nespočíva v slove, ale v moci.
- 45 Vláda politikov a pápežstvo (neomylnosť) politikov. Moderné slová, utvorené zo starej gréčtiny.
- 46 Porov. pozn. 11.
- 47 V tom zmysle, že sa musia podriaďovať chútkam šľachty, ktorá fakticky ovláda cirkev.
- 48 Bol to Michal M. Hodža a prípad sa stal v jeho zbore v Lipt. Sv. Mikuláši.
- 49 Bol to drzý výmysel maďarských novín.
- 50 Robia sa omyly vnútri i vonku (lat.).
- 51 Od začiatku (lat.).
- 52 Zaokrúhlenej, scelenej (z franc.).
- 53 Na spôsob hornonemeckého (spisovný jazyk nemecký).
- 54 Záměna (osób), kto je za koho (lat.).
- 55 Predsa sa vráti, vždy niečo zostane (lat.).
- 56 V malom (franc.).
- 57 Rozumejú sa tu študentské nepokoje z konca r. 1835 a začiatku r. 1836.
- 58 Nech je vypočutá aj druhá strana (lat.).
- 59 Nič nad to (lat.), čiže: ukladá obmedzenie slovanskému rečovému štúdiu.
- 60 Úradného orgánu (franc.), tu je to, pravda, ironické.
- 61 „Ja vás“ (potrescem; lat.).
- 62 „Tu dôvody nič neplatia“ (lat.).
- 63a Hebr. slovo, tu má význam: zaklínadlo.
- 63 Súde nad kacírmí (špan.).
- 64 Chalupkov Schreiben ...
- 65 „O blahu cirkvi“ (lat.).
- 66 Zhromaždenie živým slovom (lat.).
- 67 K stupňom oltára (lat.).
- 68 Porov. pozn. 11.
- 69 Takto, presne tak (lat.).
- 70 „Čujme!“ (maď.), znamená dosl. žiadosť vypočuť rečníka, ale v tomto prípade slúžilo na prehlásenie slov odporcov.
- 71 Počul som to na vlastné uši (lat.).
- 72 Miešanina, zo všetkého trochu (lat.).
- 73 Tak spravte, ako robia dejiny (franc.).
- 74 Boli dve vyšetrovania, r. 1839 aj r. 1840, a o oboch sú známe nám správy pomerne skúpe. Keďže sa vyšetrovanie dáva do súvislosti so Zayom, mohlo by ísť o rok 1840, pretože sa Zay vtedy stal generálnym dozorcóm a hneď sa snažil vlastne-necky náležite vyznačiť.
- 75 Ludovít Kossuth. (Označenie hodne ironické.)
- 76 Zopri sa na začiatku (lat.).
- 77 Najstarších a najvycvičenejších vojakov rímskych légii (lat.).
- 78 Zayom počínajúc (lat.).
- 79 Odporný (franc.).
- 80 Schopnosť na zdokonaľovanie (lat.).
- 81 „Najsvätejšie práva ľudskosti“ (lat.).
- 82 Sú to škody syna hrdinov (lat.).
- 83 Tou skutočnosťou (lat.).

⁸⁴ V praxi (lat.).

⁸⁵ Vozidlo, dopravný prostriedok (lat.).

⁸⁶ Poznáte ich podľa ovocia (lat.), novozákonný výrok.

⁸⁷ Čo je jednému smrťou, inému je to životom (lat.).

⁸⁸ Z úradu, z úradnej povinnosti (lat.).

⁸⁹ Roztržky (z lat.).

⁹⁰ Nadpis je mylný, malo byť „grófovi Széchenyimu“.

⁹¹ Dielo Štefana Széchenyiho.

⁹² „Očistený nacionalizmus neučí pohŕdať inými, ale vrúcne milovať nás samých“
(maď.).

⁹³ Druhé dielo Széchenyiho. (Porov. aj úvodnú štúdiu.)

